

Ludovít Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 36
19/2021
18. september 2021

Cena 0,80 €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Očkovanie odhaľuje našu slovenskú mentalitu až na kosť. V nasledujúcich týždňoch sa toho dosť vyjasní. Netrúfam si odhadnúť, aký dosah to bude mať na politiku. Zisťujem, že v individuálnych prípadoch sa ľudia rozhodujú podľa špecifických osobných zážitkov. Niektorí si zaumienili dať sa zaočkovať, keď vidia, ako sa ich rodina trápila s koronavírusom. Iní vakcináciu odmietajú. V slovenskej spoločnosti je to 50 na 50.

A už vôbec by sa týmto spôsobom nemali rozhodovať politici. Veľa primárov z oblasti chirurgie mi rozprávalo, za akých ťažkých podmienok museli covidových pacientov operovať. Veľmi ľúto mi je každého zbytočného úmrtia počas súčasnej pandémie, a možno aj v tretej vlne pre odmietnutie vakcinácie. Takisto i vyčerpania zdravotníkov a obmedzenia dostupnosti zdravotnej starostlivosti pre nás všetkých. Je prekvapujúce, že sa ľudia nechcú dať zaočkovať. Zdá sa, že je to celosvetový trend. Nijaká kolektívna imunita sa asi nedosiahne. Informácie sú rôznorodé, dobrá edukácia by možno pomohla, najmä vtedy, keď sa z očkovania stáva politikum.

Na druhej strane súhlasím s názorom, že nútenie celej spoločnosti k nejakému medicínskemu úkonu je sporné a povinná vynucovaná aplikácia liečiva takisto, aj keby išlo o acylpyrín či vitamín C. Na dosiahnutie terapeutického efektu v oblasti vakcinácie by sa možno mali pripraviť relácie bez „starých“ a opozeraných aktérov, skôr zo strednej generácie, so silným myšlienkovým zázemím a s nábojom aktivity, bez machiavelizmu, egoizmu a nepriateľstva. Privítal by som častejšie programy o tom, ako posilniť prirodzenú imunitu pomocou doplnkov výživy a zdravého životného štýlu. Najmä tipy, ako upraviť svoju telesnú hmotnosť, keďže vieme, že obezita je rizikovým faktorom nielen pri covid, ale aj pri iných chorobách.

Prosím vás, nehrajme sa už na očkovaných a neočkovaných, sme v tom spolu. Napokon, v hre je naše zdravie a zdravý život našich detí a blízkych. Dôležité je prísť s návrhmi, ako by sa táto pandémia dala vyriešiť bez očkovania. Lebo byť proti niečomu je to najľahšie, ale prísť a povedať nejakú skutočnú alternatívu, ako sa veci majú zariadiť a vykonať, je náročnejšie.

Dušan PIRŠEL

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R - 2021020

ISSN 0862-8823
19
770862 882007

HRDINOVIA EŠTE ŽIJÚ

Foto: Štefan KAČENA

Vypísané oslavy SNP

str. 3

Good bye, Afganistan!

str. 5

Literárna príloha OROL TATRANSKÝ

str. 7 – 10

3 OTÁZKY PRE: Stanislava MIČEVA, riaditeľa Múzea SNP v Banskej Bystrici

Inštitúcia nie je torta na krájanie podľa chuti

• **Múzeum SNP v Banskej Bystrici chce terajšia vládna garnitúra rozdeliť. Máte už bližšie informácie?**

Je to veľmi smutné, ale do dnešného dňa sme nedostali oficiálne od svojho zriaďovateľa ministerstva kultúry žiadnu oficiálnu informáciu o tom, že má dôjsť k takémuto procesu. Novelizácia zákona je však už po medzirezortnom pripomienkovom konaní. Ak má však k takému kroku dôjsť, naše múzeum bude musieť urobiť celý rad opatrení, aby bola zabezpečená jeho činnosť, ako aj činnosť tých častí, ktoré chce ministerstvo ponechať vo svojej gescii. Popravde, nikto v našom múzeu nechápe, prečo ministerstvo s nami absolútne nekomunikuje.

• **Aký bude podľa vás osud múzea po rozdelení?**

Otázka, čo bude ďalej s múzeom, nie je otázkou na mňa. Tí, ktorí zmenu navrhujú, to podľa mňa tiež nevedia. Ja som jasne povedal, že sa nebudem podieľať na rozbižaní celonárodnej a medzinárodne akceptovanej organizácie, ktorá nemá hodnotu len ako múzeum, ale aj ako vyjadrenie štátnej doktríny Slovenskej republiky – prihlásenie sa k odkazu protifašistického odboja. Krajným akceptovateľným riešením je pre múzeum zachovanie plnej právnej subjektivity a celistvosti múzea v jeho dnešnej podobe. Inak odchádzam.

• **Čo hovoríte na netradičný priebeh tohtoročných osláv výročia SNP?**

Pre mňa je smerodajný postoj priamych účastníkov odboja. Pandemická situácia organizovanie skomplikovala, ale v rámci programu vystúpil účastník odboja Vladimír Strmeň a jeho vystúpenie bolo vyvrcholením programu. Už len z tohto dôvodu hodnotím oslavy pozitívne. Dúfam zároveň, že budúci rok sa podobná situácia nebude opakovať. Oslavy 29. augusta si zaslužia formát, ktorý sme nastavili v predchádzajúcich rokoch. Zároveň sa vyhradzujeme proti vulgárnym protestom, ktoré na toto podujatie nepatria.

Zhovárал sa: Ivan KRAJČOVIČ
Foto: archív S. M.

V SNN 20/2021
SI PREČÍTAŤE

- Sudca Martin VLADIK: Pričasto využívaný inštitút kajúcnikov je veľmi nebezpečný
- Z verejných miest nenávratne miznú unikátne sochy, reliéfy, mozaiky z minulých rokov
- Spisovateľ Ivan OLBRAČT svojho literárneho lúpežníka Nikolu Šuhaja obhajoval

Niet lepšieho dôkazu ohýbania zákonov ako aplikácia paragrafu 363

Vojna špeciálneho a generálneho prokurátora

Ivan BROŽÍK – Ilustrácie: Ľubomír KOTRHA

Bezprecedentná strata vlastnej tváre, vlastnej dôveryhodnosti, ale aj ignorancia historickej pamäti – tak by sa dala nazvať kritika generálneho prokurátora Maroša Žilinka, ktorú na neho zniesli rýchlo zabudliví samozvaní zástancovia práva, ktoré treba aplikovať výhradne podľa ich predstáv. Paragraf 363, ktorý využila generálna prokuratúra na zastavenie stíhania bývalého šéfa SIS Vladimíra Pčolinského, finančníka Jaroslava Haščáka či podnikateľa Zoroslava Kollára, je v slovenských zákonoch už roky.

V podstate stanovuje, že „generálny prokurátor zruší právoplatné rozhodnutie prokurátora alebo policajta, ak takým rozhodnutím alebo v konaní, ktoré mu predchádzalo, bol porušený zákon. Porušením zákona sa rozumie podstatné pochybenie, ktoré mohlo ovplyvniť rozhodnutie vo veci. Generálny prokurátor v konaní rozhodne uznesením, proti ktorému nie je prípustný opravný prostriedok“.

■ POLITICKÝ PARADOX

Mocenskú vlnu kritiky v intenzite cunami vyvolalo rozhodnutie generálnej prokuratúry, ktorá zrušila obvinenie bývalému šéfovi Slovenskej informačnej služby Vladimírovi Pčolinskému. Takisto Jaroslavovi Haščákovi. Generálny prokurátor rozhodnutie podložil

AKTUÁLNE

procesnými chybami. Teda postupoval podľa Trestného poriadku tak, ako jeho funkcií prikazuje zákon v iných paragrafoch. Diskutovaný paragraf je tu od roka 2006 a bol prijatý v čase, keď bol ministrom spravodlivosti Daniel Lipšic. Ten je dnes špeciálnym prokurátorom. A zdá sa, že hoci v pozícii funkčne podriadeného vedie politickú vojnu proti generálnemu prokurátorovi. Toho si drvivou väčšinou zvolila vládna koalícia, ktorej súčasťou je aj Lipšicov politický subjekt. Podľa Lipšica generálny prokurátor nemôže zrušiť právoplatné rozhodnutie v prípravnom konaní, keď nie je nikto obvinený. Lámanie práva cez politické koleno v priamom prenose.

Raz sa hodí, inokedy nie. Ide o to, že tu právo a spravodlivosť nič neznamenajú, tu ide o osoby a subjekty. Konkrétne, politické a spolitizované. Mimochodom, generálny prokurátor zrušil osemdesiatpäť právoplatných uznesení, čo predstavuje akceptáciu šiestnástich percent z celkového počtu podaných návrhov. O nich sa nepíše, nikoho neiritujú, nikto za ne politicky nebojuje, lebo nejde o Pčolinského či Haščáka a nejde tak o naplnenie v podstate vyhrážok konkrétnych politikov, že tí a tí pôjdu do basy.

■ PROBLEMATICKÝ PARAGRAF?

Paragraf 363 bol využitý aj v prípade zadržaných aktivistov Greenpeace, ale aj pri publicistovi

Michalovi Havranovi, ktorého obvinili za článok o kňazovi Kuffovi. Známý je aj prípad Gábora Grendela v prípade financovania strany NOVA, ktorému zrušil obvinenie generálny prokurátor. Grendel sám o tom v apríli 2015 na blogu sme.sk v podstate pochvalne napísal: „Od 7. apríla 2015 nie som trestne stíhaný. A ani som nikdy nemal byť. Po dnešku to mám, ako hovorí klasik, biele na čiernom. K tomuto záveru dospel generálny prokurátor, ktorého rozhodnutie som si práve dočítal. Okrem iného v ňom konštatuje, že vyšetrovateľ OR PZ Bratislava I. npor. Vladimír Ondrejčíka a dozorujúci prokurátor OP Bratislava I. JUDr. Bystrík Palovič porušili zákon v môj neprospech. Že mi vzniesli obvinenie nezákonne.“

Že ma obvinili bez jediného dôkazu. A preto generálny prokurátor JUDr. Jaromír Čiznár zrušil rozhodnutie vyšetrovateľa o vznesení obvinenia a zrušil uznesenie dozorujúceho prokurátora o zamietnutí mojej sťažnosti voči vzneseniu obvinenia.“

■ OTLAK NA PÄTE

Hoci bol generálny prokurátor Maroš Žilinka zvolený naozaj s transparentným mandátom, prestal byť obľúbený už skôr, a nie až v momente, keď zastavil trestné stíhanie spolujateľa Penty Jaroslava Haščáka v kauze Gorila. Podal totiž na Ústavný súd SR návrh na začatie konania o súlade uznesenia vlády, ktorým predžila núdzový stav, s ústavou. A Matovič neodpúšťa. Matovič nedovolí odpor. Žilinka si to však dovolil. A nielen to. Napadol aj Mikasove vyhlášky. Lenže – Ústavný súd SR, vlni dovolenými „novými našimi“, podržal Matoviča a jeho vládu.

■ SÚBOJ TITANOV

Proti sebe teraz verejne aj mediálne stojí špeciálny prokurátor a generálny prokurátor SR. Padajú vyjadrenia o „zneužití právomoci verejného činiteľa“, z druhej strany zas disciplinárne opatrenia. Žilinka stojí, neskláňa sa, nepoklonkuje, neslúži moci, ale štátu a jeho občanom. Z pohľadu predstaviteľov koalície je to hrdelný zločin na ich „právach“. A z pohľadu mediálnych propagandistických poskokov taktiež. Bez ohľadu na fakt, že niektorí z nich sú v najmarkantnejšom konflikte záujmov, keď sa vyjadrujú o kauze Gorila a v spisoch o nej sú jej súčasťou.

Je naivné predpokladať, že špeciálny prokurátor, ktorého ním založená politická strana vstúpila do parlamentu na Matovičových krídlach, bude myslieť a konať inak ako jeho politický záchranca. Ale možné je dnes už asi všetko...

VŠIMLI SME SI

Kedysi v sedemdesiatych rokoch minulého storočia sa vo viacerých slovenských mestách objavili typizované prízemné pohostinské zariadenia nazývané „kozačok“. Mali zvyčajne dve oddelenia – jedno na rýchle občerstvenie alebo na cukrárensko-kaviarensku obsluhu a druhé na reštauračné stravovanie. Ak ste ich vzhľadom na svoj vek nezažili, jeden taký ešte nájdete v Humennom pri „malej“ železničnej stanici...

Slovenčini po bokovi, kedves uram

Najnovší inovatívny „počin“ Bratislavského okrásľovacieho spolku...

Kozačok dlho stával aj oproti hotelu Krym na Šafárikovom námestí v Bratislave a zažil som v ňom za štrnásť rokov ako redaktor Smeny, ktorá mala redakciu neďaleko na rohu Dostojevského radu, nemálo stretnutí i posedení. Po „nežnej“ nepadol len bývalý režim, ale aj kozačok na Šafku a na demoláciu a demokraciou uvoľnený priestor si dlho nárokovali fotografi, ktorí tam chceli svoju galériu (veď „melušovci“ tu aj provizórne vystavovali Bielikov „šesťdesiaty ôsmy“). S priestorom medzi Kúhmayerovou Kačacou fontánou a Bartfayovou Poéziou či Marinou sa dlho nič nedialo, kým pred pár rokmi odtiaľ nevyhynali azda najfrekventovanejšiu zástavku MHD a v prvej budove na začiatku Štúrovej ulice zriadili OO PZ. Za ním pri parkovisku policajných áut zhlobili nevelký pamätník americkým letcom (asi zato, že presne tam v júni 1944 triafali bombami...) Okrásľovači Bratislavy najnovšie odstrihli kus zo Šafárikovho placu a na novoobsadenom území vztýčili vľajku s maďarským ekvivalentom mena niekdajšieho tvorca koncepcie dopravy v Uhorsku, „železného ministra“ Gabriela Baroša (1848 – 1892), rodáka z Pružiny vo vtedajšej Trenčianskej župe. Prechádzam tadiaľ takmer denne do Matice slovenskej. Tak mi nedalo... Jónapot, BAROSS GÁBOR!

Text a foto: Emil SEMANCO

Občianske protesty proti praktikám súčasnej moci

Právny štát sa ocitol v ohrození

Počas dvadsiateho deviateho výročia prijatia základného zákona novovznikajúcej samostatnej a demokratickej Slovenskej republiky – Ústavy SR, sa predstavitelia relevantných opozičných strán rozhodli vyjadriť svoju nespokojnosť so súčasnou vládou garnitúrou. Podľa ich názoru predstavitelia koalície vedome porušujú jej ustanovenia, čím podkopávajú základy právneho štátu. Tisícny nahnevaných a sklamaných občanov sa zišlo na rôznych miestach Bratislavy a Košíc.

Predseda Smeru-SD Robert Fico v metropole východného Slovenska poznamenal, že Slovenská republika má modernú ústavu, ale vládna moc a hlava štátu ju zneužívajú a porušujú v rozsahu nemajúcom v dejinách samostatnej štátnosti obdobu. „Môžeme hovoriť o ústavnej garancii rovnosti, keď vláda hrubo rozdeľuje ľudí na dve kategórie – zaočkovaných a nezaočkovaných? Vláda sa na prehlbovanie tejto diskriminácie neštíti zneužiť ani návštevu Svätého Otca. Kde je ľudská sloboda a dobrovoľnosť v rozhodovaní?“ Protestné zhromaždenie prijalo aj text Košického memoranda.

■ TISÍCE NESPOKOJNÝCH

Predseda konkurenčného Hlasu-SD a bývalý premiér Peter Pellegrini počas tlačovej konferencie na nádvorí starej Slovenskej národnej rady (Župné námestie) prečítal znenie Deklarácie 1. septembra. „My volení zástupcovia občanov Slovenskej republiky ctíme si ústavu, zákony i ústavnú tradíciu, presadzujúc zásady demokratického a právneho štátu a plne rešpektujúc pravidlá parlamentnej demokracie hlásime sa na Deň ústavy k základným pilierom slo-

venskej demokratickej štátnosti a svoj postoj vyjadrujeme v tejto deklará-

ČO INÍ NEPÍŠU

Protivládne protesty naberajú na intenzite – žiaľ, aj policajné zákroky...

cií...“ Líder mimoparlamentného Hnutia Republika Milan Uhrík na druhom

košickom protestnom zhromaždení poznámenal, že na proteste zjednotenej opozície v Košiciach sa zúčastnilo približne desaťtisíc ľudí. „Aj na východe sú rozumní a uvedomelí ľudia, ktorí si zaslúžia pozornosť politikov a ktorí majú už dosť deštruktívneho, nezmyselných príkazov a likvidačných zákazov. Všetci volajú po demokratickom referende a po predčasných voľbách. Slovensko je naša vlasť. Všetci tu máme rodiny, priateľov, domovy. Tu sú naše spomienky a tu chceme žiť šťastne a slobodne aj naďalej. To je vízia, za ktorú bojujeme.“

■ ÚSPECH PROTESTOV

Predseda Život – Národná strana a poslanec Národnej rady SR Tomáš Taraba doplnil, že úspech tohto protestu bol práve v tom, že organizátorom nebola nijaká politická strana. „Som povďačný východniarom, že ukázali svoju zaniepanosť a potvrdili, že ľudia vo všetkých kútoch Slovenska trpia rovnaké problémy a starosti, ktoré vo všetkých sférach života táto vláda na ľudí priam uvaila.“

Matej MINDÁR – Foto: internet

Rekviem za stranou Za ľudí

Roman MICHELKO

Keď som pred asi piatimi rokmi písal komentár o zániku strany Sieť, použil som citát zo seriálu Hry o tróny: „Nemožno zabiť toho, kto je mŕtvy.“ Zdá sa, že história sa opakuje. Obe strany, teda aj Sieť, aj ZA ĽUDÍ, zakladali relatívne úspešní prezidentskí kandidáti. Kým Radoslav Procházka sa prezidentom nestal tesným rozdielom, Andrej Kiska sa ním stal. No a ešte podobnejšie boli aj ich zisky v parlamentných voľbách. Kým strana Sieť mala 5,66 percenta, strana ZA ĽUDÍ 5,77 percenta. Obe strany stroskotali na nerealistických očakávaníach svojich „otcov zakladateľov“. Kým Andrej Kiska sa už videl v kresle premiéra, prinajhoršom v kresle predsedu parlamentu, tak premiérske ambície mal aj Radoslav Procházka. Ako vieme, pýcha predchádza pád, a presne to sa stalo aj obom našim aktérom. Dnes vidíme, že obe politické strany idú po tej istej

trajektórii. Len niektoré parametre sú mierne odlišné. Kým Radoslav Procházka trvala likvidácia strany rádo niekoľko mesiacov, duu Andrej Kiska – Veronika Remišová približne jeden a pol roka. Príčiny rozpadu ZA ĽUDÍ sú jasné. Je to strana, ktorá vôbec nemala vzniknúť. Bývalý prezident Andrej Kiska bol do takéhoto „dobrodružstva“ tlačný svojím okolím, sám nemal motiváciu a množstvo energie, ktorú si takýto projekt vyžaduje, nebol schopný a ochotný dať.

No a potom nasledovala ďalšia fatálna chyba. Napriek značnému odporu členskej základne za svoju nástupkyňu presadil asi najnevhodnejšiu osobu z celého poslaneckého klubu. Veronika Remišová nebola medzi zakladateľmi, práve naopak, prišla až úplne nakoniec. Ako sa ukázalo, za tie roky, čo pôsobila v OĽaNO, dokonale nasiakla geneti-

kou tohto hnutia a mentálne sa oveľa viac podobala skôr svojmu objaviteľovi Igorovi Matovičovi než tomu, čo inak reprezentovala strana ZA ĽUDÍ. Nakoniec Igor Matovič v deň, keď klub ZA ĽUDÍ opustilo šesť jej poslancov, bez servítky povedal, že

KOMENTÁR

Veronika Remišová z OĽaNO len nachvíľu zablúdila a iste sa čoskoro vráti domov.

Prapodstata konfliktu v strane ZA ĽUDÍ sa začala pri vládnej kríze. Veronika Remišová vtedy naplno ukázala, aká je jej osobná politická integrita. Jej jedinou prioritou bolo udržanie sa pri moci za akúkoľvek cenu. No a keď takmer dovŕšila „kolosálnu“ zradu šéfa SaS Richarda Sulíka, bolo jasné, že osoba s takou mizernou osobnou integritou dlhodobo nemôže zastávať post predsedníčky.

Potom sme už videli len postupnú, ale vytrvalú agóniu strany. Hrubé mocenské zásahy do štruktúr strany, teda zmena pomerov v predsedníctve, jej zabezpečili nezvolanie mimoriadneho snemu strany. Obhájala tak post predsedníčky strany, i keď za cenu jej brutálnej decimácie. No ako sa ukázalo, ani to jej nestačilo. Samozrejme, z dlhodobého hľadiska to bol posledný klinec do rakvy tejto strany.

V stredu 8. septembra nastalo to, na čo sa už dlho čakalo. Odchodom šiestich poslancov z poslaneckého klubu ZA ĽUDÍ do poslaneckého klubu SaS sa ten posilní na devätnásť členov a, naopak, strana ZA ĽUDÍ, v ktorej ostanú štyria poslanci, o svoj poslanecký klub príde. Za normálnych okolností by sa mala prepisovať koalíčná dohoda a nanovo usporiadať vzťahy v koalícii. Ale uvedomujúc si extrémnu rozhádanosť koalície Richard Sulík, ktorý sa príchodom posilní zo ZA ĽUDÍ stal koalíčnou dvojkomou, súhlasil so status quo.

Špecifikom tejto koalície je však skutočnosť, že tam nie sú len racionálni aktéri. Predseda OĽaNO Igor Matovič vycítil príležitosť na politický revanš, ktorý však sotva dokáže presadiť. Jeho prvý politický pretorián Jaroslav Naď už niekoľko

dni pred ním v Denníku N predstrel jeho predstavu. Koalíčná dohoda sa nebude otvárať, Mária Kolíková, ktorej nedôveruje, by mala odísť a jej post by mal pripadnúť hnutiu OĽaNO.

Predseda OĽaNO Igor Matovič nechce vidieť, že sa zásadne prekreslili mocenské pomery. Richard Sulík totiž svoju iniciatívu predtým konzultoval s premiérom Eduardom Hegerom a ten určite nebude mať záujem na kolapse vlády. Situácia sa totiž oproti jarnej kríze zásadne zmenila. Koalícia medzitým definitívne prišla o trojicu poslancov: Miroslava Kollára, Tomáša Valáška a Martina Čepčeka. Dnes ich teda má deväťdesiatdva, ak by vo svojej honbe za pomstou voči Richardovi Sulíkovi a Márii Kolíkovej vypudili devätnásť poslancov z koalície, tá by prišla o jednoduchú väčšinu, keďže by disponovala len sedemdesiatimi tromi hlasmi.

A ako vieme, s tým sa vládnúť nedá. Najpravdepodobnejší scenár je teda: veľa silných rečí, ale v zásade udržanie mocenského status quo. No a Veronika Remišová sa po úspešnej likvidácii strany ZA ĽUDÍ na sklunku tohto volebného obdobia vráti „domov“ do rodného OĽaNO. Ako veľmi veľa sa muselo zmeniť, aby sa nezmenilo nič.

Vypískané oslavy SNP

Ivan KRAČOVIČ

Už 29. augusta 1945 sa konali prvé spomienkové oslavy na Slovenské národné povstanie. Celonárodné boli v Banskej Bystrici. Napriek rozbitým cestám a nefunkčnej železničnej sieti prišlo bez pozvánky podľa Hlasu ľudu päťdesiatšesť ľudí, ktorí stáli na jednom priestranstve s politikmi, s ktorými sa družne zhovárali. Realitou tohtoročných osláv bola účasť politikov bez verejnosti, ostrelovači na strechách a odmietnutie financovať spomienku na hrdinské činy minulosti...

Za COVID-19 sa dá skryť všetko. Práve pandemickými opatreniami argumentovala vládna koalícia, keď uzatvorila areál a obmedzila počet účastníkov len na pozvánky. Bol za tým aj strach z vlastných občanov a pomsta riaditeľovi Múzea SNP v Banskej Bystrici Stanislavovi Mičevovi za jeho verejný nesúhlas s rozparcelovaním múzea na dve časti?

Múzeum SNP vždy usporadúvalo ústredné oslavy výročia SNP, posledné roky však nikdy nedostalo plnú sumu a muselo na spomienkové slávnosti doplácať z vlastného rozpočtu. Minulý rok dostalo z rozpočtu ministerstva kultúry deväťdesiatšesť tisíc eur. Tohto roku

POZNÁMKA

sa tam nenašli nijaké financie. Takto to nebolo ani po roku 1948, keď sa SNP dostalo do nemilosti a predstaviteľia odboja končili vo väznení, ako sa to stalo napríklad veliteľovi Viliamovi Žingorovi, ktorého popravili v roku 1950.

Žeby peniaze neboli a ministerstvo šetrí? Omyl, peniaze sa veľkoryso rozdávali. Ak si otvoríme Centrálny register zmlúv, zistíme, že v júli a auguste dostala spoločnosť Pohoda festival dve dotácie od Ministerstva kultúry, presnejšie od Fondu na pod-

poru umenia v sume dvadsaťtisíc a osemdesiatšesť tisíc eur. To sú však iba odrobinky. Túto kultúrnu akciu podporilo Ministerstvo hospodárstva SR sumou 367 616,54 eura. Na oslavy SNP sa peniaze nenašli.

Slovenský zväz protifašistických bojovníkov, ktorý mal vyhradených sedemsto miest na tohtoročných oslavách pre svojich členov a ktoré ani nenaplnil, dostal na svoju činnosť podľa údajov zväzu v roku 2019 sumu 401-tisíc eur a v minulom roku 415-tisíc eur. Pre tento rok uzavrel zmluvu o poskytnutí príspevku zo štátneho rozpočtu s Ministerstvom vnútra SR na 250-tisíc eur.

Priamy prenos vo verejnoprávnej televízii zanechal rozpačitý dojem. Politici sa tvárili, že nepočujú pískanie nespokojných ľudí, ktorým nedovolili prísť na hlavné oslavy, rovnako ako úsilie polície prehlúšiť ich sirénami.

Najtrápnejšia chvíľa nastala, keď jeden z posledných žijúcich účastníkov SNP deväťdesiatšesťročný ročný Vladimír Strmeň v priamom prenose vyzval vládu, aby Múzeum SNP zachovala!

Múzeum SNP v Banskej Bystrici je jeden z najvýznamnejších pamätníkov na Slovensku. Stavba je predelená v strednej časti ako symbol tragiky slovenského národa počas druhej svetovej vojny, ktorým chcel tvorca pamätníka architekt Dušan Kuzma poukázať na jeho rozpoltenosť a vojnu dvoch odlišných hodnotových strán. Asi netušil, že táto symbolika nájde opodstatnenie aj v roku 2021. Začiatkom mája podpísala ministerka kultúry Natália Milanová s ministrom obrany Jaroslavom Naďom memorandum o spolupráci, ktorého obsahom je spoločný postup pri zmene zriaďovateľa Múzea SNP v Banskej Bystrici. Múzeum SNP s kultúrnou pamiatkou Pamätník v Nemeckej a Národnou kultúrnou pamiatkou Kalište bude spadať pod ministerstvo obrany, ministerstvo kultúry si ponechá Digitalizačné centrum a expozíciu v Osvienčime...

Priebeh tohtoročných spomienkových slávností na 77. výročie SNP v Banskej Bystrici bol ukážkou, ako sa podobné podujatia nemajú robiť, a tak sa aj zapíše do histórie.

GLOSAŔ
ANDREJA MIŠANEKA

AKO BOLO, ČO BOLO

V septembri prejde osemdesiat rokov od jednej z veľkých tragédií druhej svetovej vojny. Bol to masaker v rokli Babij Jar pri Kyjeve, ktorý vo svojej rovnomennej knižke opísal Anatolij Kuznecov. Po príchode Nemcov bol v Kyjeve pokoj. Okupanti sa ubytovali v lepších domoch. Vyzeralo to tak, akoby to domáci neprekážalo. Mnohí mali v živej pamäti stalinský hladomor, počas ktorého na Ukrajine zahynuli milióny ľudí. Zúfalstvo plodilo aj ludožrúctvo. Pár dní po prechode frontu sa v meste ozvala detonácia. Do vzduchu vyletel historický bulvár Chreščatyk. Sabotáž rozžúrila Nemcov, ktorí na druhý deň zohnali na námestie Židov. Zväčša to boli ženy, deti a starci, lebo muži vo vojenskom veku museli narukovať. Odviedli ich k rokli Babij Jar, kde dovedna vyvraždili sedemdesiatšesť ľudí.

Takto sa začína jeden z príbehov zo skvelej knižky Dušana Kerného Medzi riadkami. O pol-druhu mesiaca neskôr vyletela do

vzduchu najcennejšia historická pamiatka Kyjeva Uspenský chrám v slávnej Pečorskej lavre, kde bol pochovaný zakladateľ Kyjevskej Rusi knieža Jurij Dolgorukij, Pečorská lavra je Vatikán pravoslavia a symbolom prijatia kresťanstva

Zamyslenie nad knižkou Dušana Kerného

Peter VALO

na Rusi, ku ktorému došlo v roku 988, čiže sto rokov po Svätoplukovi. Chrám vyletel do vzduchu 3. novembra 1941, pár minút po tom, ako ho opustil prezident Slovenskej republiky doktor Jozef Tiso. Nemci označili tento útok ako atentát a pripísali ho sovietskym vlastencom.

„Ako vyšlo najavo, fašistické bandy podmiňovali Uspenský chrám a iné budovy a čakali na vhodnú chvíľu, keď ich vyhodia do vzduchu,“ skonštatovala po vojne osobitná komisia, ktorá vyšetro-

vala zločiny fašistických okupantov. Túto správu odcitoval Kuznecov, aby vzápätí dokázal, že všetko bolo inak. Zverejnil dokumenty, že zničenie historického streda mesta, ako aj chrámu naplánovalo NKVD ešte pred opustením Soviet-

Nemci obsadili Kyjev, ubytovával a hostil nemeckých dôstojníkov. Súčasne pracoval pre NKVD, ktorá mu prikázala, aby výbušniny v chráme odpálil, keď tam bude slúžiť omšu slovenský prezident. Borbittu prekvapilo, že Tiso prišiel

v Babom Jare po vojne nepostavili pamätník. Dali roklinu zaplaviť kalmi z tehelne. Pri návale jarných vôd sa hrádza pretrhla a kaly zaliali časť mesta pričom zahynuli tisíce ľudí. Napokon sa papaláši roklinu rozhodli zastavať modernými budovami. Keď básnik Jevgenij Jevtušenko videl, ako nákladiaky zasypávajú miesto, kde ležali tisíce obetí, napísal báseň Babij Jar. Po nej nasledoval Kuznecovov rovnomenný román. Kým sa spisovateľovi až v emigrácii podarilo vydať otravné svedectvo, zviahol doma úporný zápas o pravdu s komunistickou cenzúrou.

A ako sa premlaľováva pravda dnes? Nie sú aktuálne slová, ktoré Dušan Kerný odcitoval z knihy odvážneho spisovateľa? „Spadla opona zakrývajúca mi svet, videl som, že na svete niet rozumu ani dobra, niet zdravého mysľu len násilie. Krv. Hlad. Smrť. Nevedno, prečo žijem, niet najmenej nádeje alebo čo len záblesky nádeje na spravodlivosť. Niet nikoho a ničoho, odkiaľ ju možno očakávať. Okolo sa rozprestiera jeden veľký Babij Jar.“

Nič vám to nepripomína?

SEBAOBRAŇA

Slovenská obchodná inšpekcia začína túto jeseň spúšťať aktivity na ochranu spotrebiteľa naozaj „zostra“. Medzi ne patria aj nasledujúce varovania. Slovenská obchodná inšpekcia zaznamenala napríklad množstvo sa spotrebiteľské podania proti internetovým galériám www.bonky.sk a www.suprimo.sk. Z informácií dostupných na predmetných webových stránkach a z priložených podkladov v spotrebiteľských podaniach vyplýva, že prevádzkovateľom internetových stránok je spoločnosť so sídlom v Číne Shanghai TingYou Trade Co.,Ltd, Čína, ktorá predmetnú stránku označuje ako online trhovisko, prostredníctvom ktorého predávajú výrobky zahraniční predávajúci so sídlom v Číne alebo v Singapure.

Inšpekcia v akcii

Prevádzkovateľ v Obchodných podmienkach, s ktorými sa treba vopred sa oboznámiť, tiež uvádza, ako je potrebné postupovať pri nákupe výrobkov, príp. pri ich reklamácii alebo odstúpení od zmluvy. Spoločnosť Shanghai Ting You Trade Co.,Ltd v obchodných podmienkach výslovne uvádza, že zodpovedá za prijímanie objednávok od zákazníkov, vybavovanie reklamácií tovaru, zodpovedá za celkový chod platformy a tovar, ktorý platforma ponúka. Kúpujúci je zároveň upozornený na to, že kúpna zmluva na vybraný tovar v online trhovisku vzniká medzi kúpujúcim a dodávateľom, nie medzi sprostredkovateľom a kúpujúcim.

Z obsahu spotrebiteľských podaní vyplýva, že po uskutočnení objednávky a jej následnom zaplacení nie je tovar spotrebiteľovi doručený. Viacero spotrebiteľov si taktiež uplatnilo právo odstúpiť od zmluvy do štrnástich dní bez udania dôvodu, predávajúci odstúpenie akceptoval, avšak peniaze im nevrátil. Navyše, po uskutočnení nákupu a realizácii platby s predávajúcim nie je možné komunikovať žiadnym zo spôsobov uvedeným na stránke internetového obchodu.

Kontrolná činnosť SOI je v rámci jej kompetencií zameraná na podnikateľské subjekty so sídlom na území SR. V prípade spotrebiteľského problému s podnikateľským subjektom z Číny majú spotrebiteľia možnosť obrátiť sa na dozorný orgán v Číne. Je však maximálne iluzórne, že by sa tam domohli svojich práv.

Upozornenie pre spotrebiteľov vydala Slovenská obchodná inšpekcia aj na cestovnú kanceláriu Martin Belko – Cestovná kancelária BESA Travel. Z výsledkov vykonanej kontroly podnikateľského subjektu Martin Belko – Cestovná kancelária BESA Travel, Akadémia Hronca 99/3, 048 01 Rožňava, na základe predložených dokladov zo strany spotrebiteľov, a to uzatvorených zmlúv o zájazde, ako aj z ponuky zájazdov uvedenej na facebookovej a internetovej stránke cestovnej kancelárie BESA Travel, totiž bolo preukázané, že Martin Belko – Cestovná kancelária BESA Travel uzatvára zmluvy o zájazde vo vlastnom mene bez zabezpečenia ochrany pre prípad úpadku cestovnej kancelárie. Z uvedených dôvodov Slovenská obchodná inšpekcia zakázala tejto CK predaj zájazdov a sprostredkovanie spojených služieb cestovného ruchu, a to až do vykonania nápravy.

(ib), zdroj: SOI

Miloš Veleslav ZVERINA o tretom ročníku Slovenského Národného Pochodu

Cesta slobody od Dukly na hrad Devín

Zhovárал sa Viliam KOMORA – Foto: archív SNN

Uprostred tohto týždňa vyvrcholil tretí ročník Slovenského Národného Pochodu. O jeho zmysle, význame a priebehu sme hovorili s členom Výboru Matice slovenskej Mgr. Milošom Veleslavom ZVERINOM, ktorý ako akademicky vzdelaný slavista, odborník na slovanské jazyky a dejiny našich národov pôsobí v slovanskom spolku Slavica a vedie Vydavateľstvo Nitra.

• Slovenskému Národnému Pochodu ste zabezpečovali technickú podporu. Aký bol jeho tohtoročný itinerár a libreto?

Tento už tretí ročník Slovenského Národného Pochodu sa začal 15. augusta 2021 predpoludním pri pamätníku príslušníkom 1. česko-slovenského armádneho zboru na Dukle a skončil 15. septembra 2021 o 15. hodine na hrade Devín. Uskutočnil sa pod názvom Cesta k slobode. Naším zámerom bolo, aby sa na jeho jednotlivých etapách zúčastnilo čo najviac ľudí. Aj tento rok sme sa vydali po najdlhšej turistickú trase na Slovensku – Ceste hrdinov Slovenského národného povstania, čo objasňuje poslanie celého podujatia. Trasa viedla po čerenej turistickú značke naprieč celým Slovenskom a kopírovala turistickú

Matičiar Miloš Veleslav ZVERINA mal na starosti technickú stránku a zabezpečenie pochodu, ktorého logo vystihuje jeho humánny obsah.

INTERVIEW

magistrálu Cestu hrdinov SNP a Štefánikovu magistrálu. Prvou zastávkou pochodu bolo mesto Svidník.

• Kto popri spolku Slavica usporadúva tento pochod?

Organizátorom pochodu je občianska iniciatíva ľudí zo všetkých kútov Slovenska, ktorých spájajú tradičné hodnoty slovenského národa. Technickú podporu pochodu zabezpečuje slovanský spolok Slavica z Nitry, ktorý na pochode rád privíta všetkých ľudí dobrej vôle aj v ďalších jeho ročníkoch. Do samotného pochodu sa možno zapojiť niektorým z nasledujúcich spôsobov: buď to je účasť na pochode, ktorá môže byť jednodňová, etapová alebo na celej trase, potom je to obnova a úprava pamätníkov Slovenského národného povstania, ktorá je vždy spojená aj s pietnou spomienkou. Inou formou účasti sú literárne a dokumentačne spracované príbehy o účastníkovi SNP.

• Aké je vyvrcholenie podujatia?

Na záver je vyhodnotenie súťaže o najlepšie príbehy, fotografie a videá, ako aj fyzického výkonu, teda toho, kto prejde najdlhšiu trasu na Ceste hrdi-

Účastníci Cesty slobody prešli počas ôsmich etáp trasu z Dukly na hrad Devín Štefánikovou magistrálou.

O ČOM JE REČ

Celý svet je blízko, aj hranice, hoci sú v poslednom čase často vinou pandémie uzavreté, sú tiež blízko. Štáty, aby sa ochránili, stavajú opäť ploty a múry. Nie ako Čínsky a Berlínsky múr, ešte horšie. Ploty budujú nielen Američania na mexických hraniciach, ale aj Maďari, Gréci a Turci. Všetky múry či žiletkové a iné zátky nie sú však dost' účinné, aby ochránili od nákyzy a prílivu migrantov. Američania opustili Afganistan a ich útek z Kábulu bol veľmi podobný ich úteku z Vietnamu a zo Saigonu. Máme dosť svojich starostí, ale vnímame citlivo tieto udalosti. Všetko sa nás oveľa väčšmi dotýka. Každý máme svoju individuálnu pamäť. Smútime práve nad tým, že v Paríži zomrel slávny herec Belmondo. A v tom istom čase vypukol v západoafrickom štáte Guinea vojenský prevrat.

Povstanci uniesli úradujúceho prezidenta Alfa Condého, uzavreli letisko i pozemné hranice štátu, zrušili ústavu. Zhodou okolností mám i ja podobné skúsenosti, hoci to bolo na jar 1984. V tom čase v Guineji vládol prezident Sékou Touré. Bol som vtedy jedným z päťčlenného štábu Sloven-

skej televízie, ktorý mal nakrútiť niekoľko dokumentárnych filmov o Guineji, kde sa práve chystal pod patronátom prezidenta kongres Organizácie štátov africkej jednoty. A mojou úlohou bolo napísať reportáž o tejto západoafrickej krajine. Guinea má obrovské nerastné bohatstvo. Väčšina svetových zásob bauxitu (z ktorého sa vyrába hliník) pochádza práve z Guiney. Okrem toho bohaté ložiská železa, ale aj zlato

Čas vojenských prevratov

Peter ŠTRELINGER

a diamanty. Napriek tomu je to jeden z najchudobnejších afrických štátov, bohatstvo je v rukách nadnárodných monopolov. V čase mojej návštevy bola priemerná dĺžka života tridsaťsedem rokov, vyše štyridsaťtisíc ľudí pripadalo na jedného lekára. Ľudia tam zomierali na maláriu, pohlavné choroby, kvashiorkor, zhubný vred. Aby sme boli v obraze, práve v Guineji vypukla pred nedávnom epidémia eboly, nákaza, pri ktorej je úmrtnosť vyše deväťdesiat percent. Sékou Touré, ktorý sa v roku 1958 zaslúžil o vytvorenie samostatnej Gui-

ney, odmietol de Gaullova návrh na vytvorenie frankoafrického „communauté“ a verejne mu vmielol do očí, že dá prednosť slobode v chudobe ako otroctvu v bohatstve, bol príkladom vládcu, ktorý sa premenil z osloboditeľa na diktátora. I my sme ho zažili, ako sa po uliciach preháňal na svojom bielom Citroene, obklopený húkajúcimi policajnými vozmi. Dva týždne pred našim príchodom

náruče a pýtal sa mladých: „Budete mi verní? Budete ma poslúchať? Nikdy ma neoklamete?“ A dav zborovo odpovedal: „Non! Nie!“ O týždeň prišiel šok. Sékou Touré zomrel! Vraj dostal infarkt myokardu... Odviezli ho narychlo do USA. Američania mu už nepomohli (alebo áno?). Vrátil sa domov do Guiney iba mŕtvly!

Zažili sme veľkolepý panychídu. Vláda vyhlásila v krajine štyridsaťdňový smútok. Zástupy ľudí pred Palácom ľudu, kde bol katafalk s mŕtvym prezidentom. Na pohreb sa zišli štátnici z celého sveta. A o štyri dni po prezidentovom pohrebe uskutočnili vojaci v Guineji vojenský prevrat. Vojenský výbor obnovy prevzal moc v krajine, aby vraj položil základy skutočnej demokracie a zabránil v budúcnosti akejkoľvek osobnej diktatúre. Novým prezidentom sa stal generál Lansana Conté. Vojaci v uliciach, strelba, Náš hotel bol obsadený vzbúrencami. Mali sme obavy o svoj život. Vojaci s odistenými samopalmi nás vodili aj na WC. Asi po desiatich dňoch sme vďaka veľvyslancovi mohli šťastne z Guiney odísť. História sa zopakovala: po smrti Contého, opäť po vojenskom prevrate, bol prezidentom kapitán Camara a v roku 2010 Alfa Condé, ktorého teraz zvrhla vojenská junta!

Národná ustanovizeň sa pripravuje na októbrové valné zhromaždenie

Matica slovenská bola, je a bude poslaním

Marián GEŠPER – Ilustračné foto: SNN

Nikto tak dobre nerozumie udalostiam, keď sa začínajú lámať národné dejiny, ako maticiari. Je to viac než pochopiteľné, veď Matica slovenská je tu už stopäťdesiatosem rokov. Kolektívna historická pamäť sa dedí z jednej matickej generácie na ďalšiu, históriu si pripomíname na stovkách našich podujatí ročne a maticní historici osvetľujú biele miesta slovenských i maticných dejín. Maticná činnosť nie je samoúčelná, ale má konkrétny a nadčasový význam. Ako sa hovorí, kto nepozná vlastné dejiny, je odsúdený na ich opakovanie. A tak desaťtisíce členov a sympatizantov Matice slovenskej dokážu vycítiť aj slabý vánok ohrozenia národných a občianskych slobôd.

Tohtoročné októbrové Valné zhromaždenie MS v Liptovskom Mikuláši by sme mali chápať v tomto duchu. Mali by sme mať na zreteli širší kontext udalostí okolo nás, v ktorých sa nachádza aj Matica slovenská a ktoré najstaršiu národnú, kultúrnu a vedeckú ustanovizeň priamo či nepriamo ovplyvňujú.

■ ŽIVÝ ORGANIZMUS

Naši národní predchodcovia pracovali s perspektívou polstoročia, ale i viac dopredu. Matica slovenská je už od svojich začiatkov živým organizmom, kde jednotlivec, ale aj kolektív ako pomyselný maticný celok zohráva významnú úlohu. Ich citlivé vyváženie je dôležité pre dlhodobú stabilitu Matice. Možno najlepším a najviditeľnejším príkladom, ktorý najviac odzrkadľuje úlohu jednotlivca a kolektívu v živote a celkovom smerovaní Matice slovenskej, sú jej valné zhromaždenia. Každé valné zhromaždenie je svojím spôsobom historické a má svoj význam nielen pre nasledujúce funkčné obdobie, ba i dlhšie. V prípade niektorých valných zhromaždení sme ich význam postrehli aj oveľa neskôr.

Najmä bez maticných miestnych odborov by stopäťdesiatosemročná Matica slovenská v Martine stála osamotene a napospas osudu. Dobré to vedia aj konkrétni politici

Predsa Matice slovenskej Marián GEŠPER tvrdí, že práca v Matici je pre každého maticjára poslaním.

a mediálni propagandisti, ktorí sa úporne snažia očierniť martinské ústredie nielen pred verejnosťou, no i pred samotnými maticjarmi. Dlhodobu sa pokúšajú aplikovať zásadu divide et impera (rozdeľuj a panuj) na členoch Matice slovenskej a postupne nás navzájom rozoštvávajú tak, ako rozoštvávajú celý slovenský národ a spoločnosť. Aby každý s každým bojoval, vyčítal jeden druhému nedostatky a aby sa nikto nepozeral na naše drahé Slovensko z nadhľadu. Lebo len tam je dobré vidieť v kúte schovaných zákerných jednotlivcov, ktorí v pravú chvíľu

vypochoďujú s bubnami na Maticu slovenskú, vyvolajú emócie verejnosti a vzápätí sa stiahnu do úzadia. Lenže my maticiari sme poučení vlastnými dejinami. Matica slovenská ustála oveľa krutejšie časy. My sa už ani nevieme báť nejakých zlomyseľných politikov či novinárov. Veď maticiari zažili prenasledovanie, mučenie, väznenie, nútenú emigráciu z vlasti či dokonca smrť. My už dávno správne chápeme, že len v matickej a národnej jednote dokážeme brániť Maticu slovenskú, náš národ i otčinu. Dejiny ich vždy demaskujú a pravda vyjde najavo.

Ak má Matica slovenská svojich objektívnych kritikov, presvedčí ich o zmysle matickej činnosti len vytrvalou a zmysluplnou prácou. Význam majú aktivity a činnosť, ktoré krok po kroku obnovia historickú pamäť národa a vyformujú novú slovenskú generáciu, ktorá ponese národnú štafetu do budúcnosti. Toto je dlhodobý cieľ nie na štyri ani na osem rokov, ale na dlhé desaťročia, ktoré môžeme zvládnuť len spoločným úsilím. Matica slovenská je zo svojej podstaty jednotou milovníkov národa bez ohľadu na vek, vzdelanie, konfesiu, svetonázor či sociálny status. Jej činnosť sa dotýka detí od útleho veku až po našich najstarších jubilantov, ktorí svoje neoceniteľné skúsenosti dennodenne odovzdávajú mladším maticjárom a maticjarkám.

■ MATICA NIE JE TRAFIKA

Matica slovenská nikdy nebola, a nikdy ani nebude krátkodobým projektom. Čo sú štyri roky v jej stopäťdesiatosemročnej histórii? Koľko trvalo maticným predsedom a správcom, aby vybudovali jednotlivé jej oblasti, neraz špičkové a masové? Nevnímame Maticu slovenskú ako nejakú „trafikú“, čo je úplne bežné v politike či vo vrcholových funkciách v súkromnej sfére. Matica slovenská bola, je a vždy bude poslaním. Maticu slovenskú

máme my maticiari predovšetkým v srdci. Vytrhnúť ju z našich sŕdc sa nepodarilo ani uhorským šovinistom, ani komunistom, a už vôbec sa to nepodarí súčasným neomarxistom, schovaným za pozlátku liberalizmu. Dnes však musíme spoločnými silami ochrániť Maticu slovenskú pred tými, ktorým z nejakého dôvodu prekáža. Maticná činnosť nesmie ustnúť. Naďalej zápasíme o to, aby štát nevytrhol maticnú vedu zvnútra Matice slovenskej, ako to urobil so Slovenskou národnou knižnicou v roku 2000.

■ NÁRODNÉ SKVOSTY

Naše národné skvosty v Šatnici Matice slovenskej udržíme dostupné pre verejnosť ako doteraz, hoci to šatnica tiež nemala cez pandémie jednoduché. Ani naše úzke a históriou späté vzťahy s krajanmi žijúcimi v zahraničí nepretrhneme. Aj im patrí do veľkej miery vďaka za to, že dnes žijeme v samostatnej a demokratickej Slovenskej republike. Hoci utrpeli i maticné redakcie Slovenských pohľadov a Slovenských národných novín, nevzdáme sa ich. Rovnako ani kvalitnej literatúry z Vydavateľstva MS.

Udržateľnosť, ako aj v rámci našich skromných finančných a personálnych možností rozvoj matickej činnosti budú v roku 2022 zásadné. Každý, kto aspoň trochu pozná súčasnú Maticu slovenskú a maticné hnutie, vie, že akékoľvek slová o nesplniteľných, predimenzovaných plánoch pred Valným zhromaždením MS by boli len plytvaním týchto riadkov. My maticiari a maticjarky sme realisti, čomu nás naučila dlhé roky trvajúca neutešená situácia v slovenskej kultúre a vo vede. Úlohu udržateľnosti a následného rozvoja Matice slovenskej zvládneme v pevnej matickej jednote a presvedčení.

Autor je predseda Matice slovenskej.

Odsun USA z Afganistanu pripomínal chaos v Saigone po vietnamskej vojne

Porážka stála vyše osemdesiat miliárd dolárov

Radoslav ŽGRADA – Foto: internet, zdroj Al-Džazíra

Najdlhšia vojna v histórii Spojených štátov v Afganistane sa končí. Nesprevádzali ju nijaké víťazné fanfáry. Až nápadne sa podobala úteku Američanov zo Saigona v roku 1975. Odsun amerických vojsk a podporného personálu sprevádzal chaos a obavy o straty na civilných životoch. Taliban sa bleskovo chopil moci v krajine, čo nikto nepredpokladal.

Radikálne hnutie Taliban vstúpilo 15. augusta do hlavného mesta Kábul a ovládlo celé územie krajiny. V čase uzávierky tohto vydania SNN podľa hovorca Talibanu bola obsadená aj posledná vzdorujúca oblasť horského údolia Pandžšír. Ich nástup v celej krajine sa uskutočnil prakticky takmer bez boja, čo len demonštruje, ako bola svetová verejnosť mylne informovaná o skutočnom vývoji situácie v tejto stredoázijskej krajine dlhé roky. Čím dlhšie zostávali aliančné jednotky v krajine, tým viac si Taliban získaval sympatizantov. Po oficiálnom stiahnutí aliančných vojsk mu už nič nebránilo chopiť sa moci.

■ KORUPCIA VLÁDCOV

Extrémne skorumpovaná prozápadná vláda nemala najmenšiu perspektívu tomuto procesu zabrániť. Jej moc nikdy nesiahala hlboko na vidiek. Afganskí prezidenti si už dávnejšie vyslúžili nelichotivý prívlastok „starosta Kábulu“. Afganská armáda proti Talibanu prakticky nebojovala, aj napriek tomu, že bola omnoho početnejšia, dobre vyzbrojená i vycvičená. Spojené štáty a ich spojencov stálo jej vydržiavanie dvanásť miliárd dolárov ročne.

Pádom hlavného a najväčšieho mesta v krajine sa hnutie vrátilo k moci dvadsať rokov po tom, čo jeho vládu zosadil vojenský zásah USA,

Good bay, Afganistan, a atmosféra na kábulskom letisku pred poslednými spojeneckými odletmi...

vedený ako reakcia na útoky v New Yorku a vo Washingtone z 11. septembra 2001. Celková hodnota amerických zbraní a vojenského vybavenia, ktoré Američania „zanechali“ Talibanu po úteku z Afganistanu, sa odhaduje na 85 miliárd dolárov. Člen Snemovne reprezentantov za Indianu Jim Banks v Kongrese oznámil, že obrovské množstvo vybavenia a zbraní, ktoré padli do rúk radikálov, predstavuje 75 000 vozidiel, 200 lietadiel a helikoptér, ako aj 600 000 kusov ručných a ľahkých zbraní. Dnes má Taliban viac vrtníkov

Black Hawk než osemdesiatpäť percent krajín sveta.

■ STRACH Z TALIBANU

Náhla zmena situácie vyvolala paniku medzi kolaborujúcimi Afgancami, ktorí sa masovo snažia dostať z vlasti. Mnohí z nich sa obávajú prenasledovania zo strany Talibanu, ktorý v krajine vládol v rokoch 1996 – 2001. Afganský prezident Ašraf Ghani rozhodne nie s prázdnyimi rukami taktiež utiekol do zahraničia. Zábery z kábulského letiska v posledných augustových dňoch plnili stránky všetkých

svetových médií. Vznikol obrovský tlak na letecký most. Viaceré západné štáty sa snažili dostať svojich spolupracovníkov do bezpečia. Len samotné Spojené štáty premiestnili takto vyše štyridsaťtisíc ľudí a Veľká Británia vojenskými lietadlami evakuovala z metropoly Kábul vyše päťnásťtisíc ľudí počas posledných dvoch augustových týždňov. Americká vláda očakáva, že na územie USA prijme spolu vyše päťdesiat tisíc ľudí privezených leteckým mostom.

Chaos využila teroristická skupina Islamský štát a podnikla beš-

tiálny samovražedný útok pri kábulskom letisku 26. augusta, ktorý si okrem životov trinástich amerických vojakov vyžiadal ďalších najmenej 169 civilných obetí. Vyše 150 ľudí sa pri krvavom incidente zranilo. Nie všetkým sa podarilo dostať do lietadla včas, boli aj zaznamenané prípady pádov ľudí, ktorí sa v zúfalstve prichytili podvozkom odlietajúcich vojenských strojov. Americký prezident Joe Biden označil leteckú evakuáciu za „mimoriadny úspech“. Média s ním však rovnakú spokojnosť nezdieľajú. Generál Kenneth McKenzie informoval, že Spojeným štátom sa podarilo evakuovať „veľkú väčšinu“ Američanov, ktorí chceli odísť. USA a spojenci podľa svetových tlačových agentúr evakovali z Afganistanu dovedna približne 123 000 civilistov. Niekoľko desiatok Slovákov a afganských spolupracovníkov s rodinami evakovali aj dve letecké akcie slovenskej armády.

■ MIGRAČNÁ VLNA

Tieto udalosti vyvolávajú remiscencie s rokom 2015. Opakovanie utečeneckej krízy nie je v záujme Európskej únie. Nemecká kancelárka Angela Merkelová, ako aj predstaviteľ EÚ pre zahraničné veci Josep Borrell podporili začatie rokovaní s hnutím Taliban, ktoré zdôvodnili potrebou pokračovania evakuácií ohrozených osôb a zabezpečenia dodávok humanitárnej pomoci pre Afgancov. Tí patria práve po Sýrčanoch medzi najväčšie skupiny hľadajúce útočisko v Európe. Podľa niektorých európskych odhadov požiadalo od roka 2015 o azyl v EÚ približne päťstosemdesiat tisíc Afgancov. Vrcholní nemeckí predstavitelia varovali pred možnou novou vlnou utečencov a vyzvali na pomoc afganských susedov, aby mohli ľudia zostať blízko svojich domovov. Európska únia sa zaviazala, že v rokoch 2021 – 2024 poskytne Afganistanu asi 1,2 miliardy eura na rozvojovú pomoc.

Jozef ČERNEK: Slováci na juhu majú také isté postavenie ako inde na Slovensku

Mesto Komárno podporuje slovenskú kultúru

Zhovárал sa: Matej MINDÁR – Foto: archív D MS v Komárne

Neoddeliteľnou súčasťou matičnej činnosti je podpora tradičnej slovenskej kultúry a vlastenectva. Súčasná nepriaznivá situácia v súvislosti s ochorením COVID-19, ako aj výrazné zníženie účelovej dotácie pre Maticu slovenskú zo strany Ministerstva kultúry SR na istý čas ochromili pôsobenie mnohých profesionálnych a amatérskych divadelných súborov. Nielen o tom sme sa rozprávali s riaditeľom Domu Matice slovenskej v Komárne Jozefom ČERNEKOM, ktorý je aj vedúcim folklórneho súboru Slovenskí rebeli a divadla Dramaták.

• **Ste riaditeľom Domu Matice slovenskej v Komárne. Koľko miestnych odborov máte vo svojej správe?**

Treba si však uvedomiť, že sme vo veľmi špecifickej situácii. Naš okrs má sedemdesiatdva percent maďarskej populácie a nijaká z okolitých dedín, s výnimkou dvoch, nie je slovenská. O to je však väčšia a bohatšia činnosť nášho najsilnejšieho, teda komárňanského miestneho odboru.

• **Okres Komárno spoločne s okresom Dunajská Streda nie je obývaný väčšinovým štátotvorným slovenským národom. Aké postavenie majú tamojší Slováci z hľadiska národných, kultúrnych, školských, jazykových a politických práv?**

Presne takýto postoj či skôr pohľad alebo koncipovaná otázka vytvárali negatívny obraz aj o Matici slovenskej. Samozrejme, tento obraz účelovo živili niektoré neprajné médiá a politici. Slováci na juhu majú také isté postavenie ako v Martine alebo v Žiline. Nemlúme sa tu palicami, nik nám neupiera naše práva. Tento dojem navodila pred rokmi politika niektorých vtedy vládných strán. Ale nebolo to tak len v prípade extrémistov. Keď niečo také vyhlásil známy politik, tak mne poškrabali auto alebo v Matici rozmlátili dvere či poškodili kultúrne pamiatky. Nešlo však o nič iné len o výkrik úplne zanedbateľného extrémizmu. Ten sa vyskytuje všade a čím viac sa mu budeme venovať, tým silnejší bude.

• **Slováci sa tu majú tak ako hocikde inde. Maďari sa tu majú tak ako Slováci. Protestanti rovnako ako katolíci. Žijú dva národy pri sebe desaťročia, ak nie storočia. Slováci si berú Maďarky a naopak. Myslíte si, že by bolo pre niekoho prínosom, keby tu naozaj existovali skutočné – nielen politické – rozbroje?**

Najväčší problém je ten, že v oblasti kultúry a školstva má maďarská menšina viac výhod. Jednak získavajú podporu z Maďarska a po druhej menšina dostáva viac peňazí ako štátotvorný národ. Najmä tu v Komárne. Majú viac možností. Ja im to prajem, aj keď závidím. Mesto Komárno rovnako podporuje slovenskú, ako aj maďarskú kultúru, hoci by nemuselo. Maďarov je tu sedemdesiat percent a nás Slovákov tridsať percent. Dostávame však rovnako. Problém je, že nás nepodporuje nik iný. Maďarskú menšinu Maďarsko a rôzne nadácie. No nemali by sme im to závidieť. Mali by sme sa spýtať, či by Slováci, ktorí sú tu naozaj v menšine, nemali dostávať výraznejšiu pomoc a či aj Slovensko tak pomáha zahraničným Slovákom.

• **Aké sú vzájomné vzťahy medzi Slovákami a Maďarmi?**

Posledných pár rokov to už u nás nikto nerieši. Riešili to politici, ale keď zistili, že ľudia im na to „neskáčú“, tak s tým prestali. V Komárne hovorí väčšina ľudí oboma jazykmi. Ja viem, že by bolo zaujímavé, ak by som povedal, že vzťahy sú napäté, ale nie je to tak. Pred pár rokmi sme sa dohodli, že prestaneme na túto tému prinášať informácie. V krčmách sa možno občas niečo rieši, ale v bežnom živote vôbec. Mne poškrabali auto a dostal som „po papuli“, keď tu politici riešili súsošie Cyrila a Metoda. Tam sa to aj skončilo. Ak sa vytvárajú nejaké pocity prnutia medzi národmi, tak sa nevytvárajú tu, ale kdesi od politického stola do ľudí, ktorí tu nežijú.

Matičný dom v Komárne patrí na Slovensku k najväčším, ale má aj najväčšie problémy.

• **Udržiava Dom Matice slovenskej v Komárne vzťahy so slovenskými krajinami v Maďarsku?**

Áno, v Maďarsku, v Austrálii, v Srbsku. Komunikujeme s rôznymi organizáciami v meste, v kraji, v štáte, ale aj za hranicami našej vlasti. Ak chceme robiť kultúru a matičnú činnosť na vysokej úrovni, inak sa to ani nedá.

• **Vďaka Domu Matice slovenskej v Komárne bolo pred pár rokmi inštalované aj súsošie sv. Cyrila a Metoda...**

Áno, naše slávne súsošie. Spravilo sa tam veľa chýb z rôznych strán. Vierozvestcov si politici vzali ako rukojemníkov. O soche sa dokonca v liste zmienil aj sv. Ján Pavol II., nechcem sa však k tejto téme vraci. Spolu so správcou MS Marošom Smolcom sme dali súsošie do legislatívneho poriadku. Je v križovatke európskeho významu. Prial by som si, aby sme mali viac peňazí na údržbu okolia a aby sa nám podarilo vyriešiť problém s pietnymi aktmi. V križovatke totiž nemožno bez súhlasu priamo vlády zastaviť dopravu. Je to totiž nenahraditeľná – neobíditeľná križovatka európskeho významu. Každoročne sa tak klaníme pri soche, počas plnej premávky, ale verím, že čas to vyrieši.

• **Okrem toho pôsobíte aj vo funkcii predsedu MO MS v Komárne. Jeho súčasťou sú i dva matičné divadelné súbory Dramaták a Slovenskí rebeli. Akým spôsobom ste sa vyrovnali s následkami pandémie COVID-19? Pomohlo aj nejakým spôsobom súčasné vedenie rezortu kultúry?**

Vlastne vďaka krúžkom sa nám zatiaľ podarilo udržať chod budovy. Patrí k najväčším budovám, čo MS vlastní, a jej chod je závislý od prenájomov. Či už sály, alebo dlhodobých nájmov rôznych priestorov, ktoré boli pôvodne určené na čosi iné. Pandémia COVID-19 úplne zastavila činnosť sály, teda nášho najväčšieho zdroja príjmu. Odišli aj viacerí nájomníci. A len vďaka sponzorskej podpore, ktorú majú naše krúžky, sme (zatiaľ) udržali chod matičnej budovy. Na podporu – akúkoľvek zo strany štátu, nárok nemáme. Nesplňame požadované kritériá a Matica slovenská ani jej nijaké zložky nie sú oprávnení žiadatelia. Slovenskí rebeli aj Dramaták fungujú, sú v zásade v poriadku. Horšie je to s budovou, kde nacvičujeme. Tam nad nami visí Damoklov meč druhej platobnej neschopnosti.

• **Ministerka kultúry Natália Milánová sa dlhodobo stavia negatívne**

Celá táto situácia je veľmi smutná a zároveň dojemná. Ak by záležalo na ministerstve, už neexistujeme. Proste sme niktoši z malého mesta. Je však úžasné, že za nás bojujú jednoduchí ľudia, a aj mesto samotné, ktoré vedie maďarský komunálny politik. Znamená to, že to, čo robíme, sa niekoho dotklo a má to zmysel. To, že sa nedokážeme prepracovať k tomu, aby nás uznalo ministerstvo kultúry, rezort, pod ktorý patríme, je minimálne zvláštne. V predcovidovom období sme pripravili štyridsaťjeden predstavení ročne. Desiatkam tisícom ľudí sme stáli za príchodom do divadla na naše predstavenia. Mesto nám pomáha, ako môže. Patrí k najväčším našim podporovateľom, ale nie je najväčší. To sú súkromné firmy, bez ktorých by sme vôbec neexistovali. Je to odrazom tejto doby.

Rezortné ministerstvo si akosi doteraz „nevšimlo“, že v komárňanskom D MS účinkujú takmer profesionálne súbory s úspešným repertoárom...

• **voči najstaršej celonárodnej ustanovizni Slovákov. Počas nedávnej návštevy Komárna sa dokonca nechala počuť, že nemá prehľad o tom, kam smerujú finančné prostriedky z účelovej štátnej dotácie. Ako si vysvetľujete jej postoje voči Matici slovenskej?**

Ministerka kultúry ma spolu s rôznymi osobnosťami kultúry a histórie mesta pozvala na príjemný pracovný obed. Nešlo o výsostne pracovnú udalosť, skôr o akési zoznámenie. Ja nemôžem hovoriť za Maticu slovenskú, a ani som nikdy k tomu nesmeroval. Usilujem sa obhajovať záujmy jej krúžkov Dramatáku a Slovenských rebelov. Činnosť oboch krúžkov eviduje, a čo sa toho týka treba povedať, že primátor mesta Béla Keszeigh (politik maďarského pôvodu) ich prínos už niekoľkokrát obhajoval na najvyšších miestach a opakovane aj u ministerky kultúry. Vyjadrenia ministerky boli skôr opatrné a naznačovali, že Matica slovenská jednoducho nie je prioritou a informácií o tejto inštitúcii majú akosi málo. Aj úradník, ktorý prišiel s pani ministerkou, len okrajovo poznamenal, že ministerstvo vlastne nemá o činnosti MS ucelenejšie informácie. Neskôr som to riešil aj vo vedení MS. Je to celé zvláštne, asi z historických dôvodov. Fakt je ten, že ak by ministerstvo chcelo, informácie sú dostupné na internete. Problém vidím v tom, že ich to jednoducho nezaujima.

• **Aktuálne upratovanie a údržbu Domu Matice slovenskej v Komárne financuje miestna samospráva. Ako vnímate skutočnosť, že vedenie mesta prispelo na chod miestnej Matice slovenskej väčšími finančnými prostriedkami ako samotné ministerstvo kultúry?**

Jozef ČERNEK už roky presviedča o svojich nielen kreatívnych schopnostiach, ale vďaka jeho maňazerským dispozíciám sa darí aj slovenskej kultúre v meste s dominantným maďarsky hovoriacim obyvateľstvom.

období stále hrajú a stále majú svojich divákov. Treba povedať, že aj profesionálne súbory to už začínajú vzdávať. A to ony majú nárok na podporu a my nie. To, myslím si, hovorí za všetko.

• **Otázka na záver. Ako vnímate postavenie Matice slovenskej v súčasnosti?**

V histórii sme spravili obrovskú chybu, že sme ako matičiari dovolili, aby naša činnosť bola spájaná s politikou. Následky toho znášame doteraz. Ľudia Maticu nevnímajú cez jej hlavnú činnosť, cez jej poslanie, ale cez politiku a pár prechmatov minulosti. Keď nie je pandémia, matičiari spravia v regiónoch týždenné minimálne tri akcie. O týchto však nikto nevie, lebo sú prekryté balastom a minulosťou. Lenže sú mimoriadne dôležité. Ak totiž cez „malé“ podujatia nenájdu ľudia, a zvlášť deti, vzťah k umeniu, nebude fungovať ani to veľké. Veľa umelcov, veľa folkloristov našlo svoj vzťah k umeniu práve u matičiarov v regiónoch. Lenže mienkotvorné médiá o nás neinformujú vôbec. Zameriavajú sa len na chyby. Ale môžeme si za to sami. Máme nálepku, ktorej sme sa dlho nemohli zbaviť, a dnes sa čudujeme, čo sa to okolo nás deje. Teraz, keď sme sa už naučili správne komunikovať, zbytočne robíme úžasnú prácu v regiónoch, keď nie sme vypočutí, skôr naopak. Snažia sa nás umlčať. Neraz sa mi stalo, že mi novinár povedal: „Nebudem uvádzať, že robíte v Matici, potom by mi to neodvysielali...“

• **Náš najväčší problém sa ukázal aj v tomto rozhovore. Každý od Matice a matičiara očakáva, že bude riešiť národnostnú otázku, a najlepšie by bolo, ak by sa sťažoval na Maďarov. To je však veľmi nesprávny postoj. Dnes už nemoderný a zbytočný. Už ani extrémisti nehrajú na tejto vlne. Naša sila je v niečom inom, a na to by sme mali upozorňovať. My budujeme v ľuďoch pocit vlastenectva...**

Všimnite si dôraz na slove ľud. Nie Slováč. Ale Človek. Budem hovoriť len za Komárno, no deje sa to všade v regiónoch, kde Matica pôsobí. Dúfam. V našich krúžkoch vytvárame ľuďom zážitky. Zážitky, ktoré sa viažu na odkaz našich otcov, obraz toho, ako sa žilo a ako chceme žiť. Tým, že sme folkloristi, tak ctíme naše tradície. Snažíme sa s čo najväčšou láskou pristupovať k umeniu a k ľudskej duši. A to sa nedá cez negatívny postoj. Nedá sa to cez hľadanie nepriateľstiev medzi národmi alebo konfesiou. My sa nepýtame našich súboristov, či sú Slováci, alebo Maďari, či protestanti, alebo katolíci. Pýtame sa ich, či sú ochotní pracovať na sebe a prekročiť svoj tieň. Ak áno, tak im s tým pomôžeme. A to sa potom odráža aj v našich predstaveniach. Máme absolventov Akadémie umení v Banskej Bystrici, študentov VŠMU, čiže ustanovizní, ktoré profesionalizujú kultúru. Boli sme to práve my, kto ich k umeniu priviedol. Aj toto a tisíce divákov sú dôkazom toho, že niečo robíme správne. A robíme to pod hlavičkou Matice slovenskej. Ja ju teda vnímam takto.

Zdroje obrázkov: Pixabay; fotokoláže: EČ

MÚDROŠŤ, MIER A DÔSTOJNOSŤ

EVA ČULENOVÁ

ADAM KOLLÁR (1998)

S ľahkosťou

Chceš nájsť porozumenie v dievčenských očiach. Všetko je pod hladinou. Počujes tmlené slová.

Hráte sa, kto dlhšie nežmurkne. Má jamky na lícach. Prehráš.

Vyčkávaš sneh, aby ti zakryl kúsočky tváre.

Stretnutie. Ona tu, vločky nikde. Zaváhaš. Ešte sa úplne nezotmelo.

Temná oranžová. Nevšímneš si, že má tvoj plášť. Zaliaty dažďom, medom, vetrom, riekou jej otváraš dvere.

EVA ČULENOVÁ

Ako by sme definovali hlúposť a múdrosť ako entity?

Mnohí hovoria, že múdrosť sú skúsenosti. Synonymom skúseností sú bezpochyby starší ľudia. Aspoň to takto pomerne často v spoločnosti rezonuje, čo je prirodzené. Najčastejšie sa pertraktuje, že skúsenosti prichádzajú s vekom. Každý mladý chlapec vplyvom času raz bude starým mužom, stane sa rodičom, starým rodičom. Z každého mladého dievčaťa sa raz stane stará žena, matka, stará matka. Každý človek žije svoj život, okolnosti i ľudia sa okolo neho menia, človek naberá skúsenosti. Stretávame sa však aj s mladými skúsenými ľuďmi. Čo im dodalo skúsenosti? Zaiste ich činnosť. Prikláňam sa k myšlienke, že skúsenosti sú komplexom vplyvu času, činnosti človeka, ale aj jeho inteligencie, rozhladenosti a schopnosti vnímať seba i okolie.

V októbri ako Mesiaci úcty k starším si pripomíname našich rodičov, starých rodičov, prarodičov, ale i starších ľudí žijúcich v našom okolí. Nie je to len oslava ich skúseností, ktoré nezriedka odovzdali mladším, ale najmä ich ochoty starať sa o rodinu, mladých ľudí, vychovávať a formovať nasledujúcu generáciu. Je to oslava toho, čo pre nás vybudovali, ako sa nám snažili zlepšiť život a na čom by sme mali my stavať. Našu úctu si zaslúžia, lebo istotne konali v tom najlepšom svedomí a vedomí.

Je však na nás, aby sme stavali na tom, v čom zasa oni pokračovali alebo čomu dali základy. Nedovoľme, aby sme prebudovávali ich výsledky, ak nám neprekážajú, naopak, snažme sa zlepšovať ich. Pretože každé prebudovanie znamená nový začiatok. Či je každý nový začiatok dobrý, je už na zamyslenie a objektívne zhodnotenie. Možno je lepšie prijať skúsenosti

predkov a postupovať ďalej. Len takto budeme garantovať rozvoj. Nie stálym začínaním a ničéním toho predchádzajúceho.

Ľudia, ktorí odpracovali v našom štáte svoj život, ponúkli mu svoje skúsenosti a vychovali nové generácie, sú právom unavení. No staroba istotne neznamená koniec života. Vraví sa, že staroba je jeseň života. No jeseň môže byť nielen upršaná, chladná a temná, ale býva aj farebná, jasná a čerstvá. Taký je aj život človeka. Dôležitý je nie vek, ale jeho aktivita. Aktivita fyzická i psychická. Kalokagatia sa nesie s nami od antiky, a nie je to len ošúchané slovo. Psychická pohoda predlžuje zdravie, život. Základom vnútornej pohody sú bez pochyb sociálne kontakty – kontakty s rodinou, blízkymi, priateľmi, susedmi, bývalými kolegami, náhodnými okoloidúcimi; pozitívne myslenie, radosť zo života, duševná harmónia i pocit vlastnej dôstojnosti. Neberme to našim starším ľuďom, nezatvárajme ich, neopúšťajme ich, nestráňme sa ich. Doprajme im zdravé medziludské kontakty a vnútorný pokoj. Mier v duši človeka predznačuje aj mier medzi ľuďmi. Len harmonická osobnosť je dôstojnou osobnosťou. Vyrovnanou a zdravou osobnosťou. Kto nám dopraje dôstojnosť a mier v duši, získava dôveru človeka, ľudstva. Žiaľ, dnes to tak nie je. Ale stále sa môžeme snažiť o to, aby sme dôstojnosť a harmóniu vrátili nám i našim starším ľuďom.

Tie si vieme vrátiť nielen bojom a snažením sa na poli celospoločenského, ale aj vzájomne. Medziludský vzťah je vždy dvojstranný. Nemôže byť jedna strana ctená a rešpektovaná, ale druhá nie. Úcta a rešpekt by mali byť medzi ľuďmi na oboch stranách, bez ohľadu na vek a skúsenosti. Pretože tie nemusia byť v priamej úmere. Dôstojnosť človeka, napokon zaručená aj článkom 19 Ústavy SR, je integrálnou súčasťou každej osobnosti a každý človek má právo na jej zachovávanie

okolím. Ak tak nie je, je to jedným z prvých krokov krachu (mikro)spoločnosti a rozkladu mieru v nej.

Aby sme sa vrátili k otázke, čo je dôsledkom múdrosti, múdreho konania, možno je jednou z možných odpovedí práve tá harmónia v duši, medzi ľuďmi a v spoločnosti, vzájomná dôvera a najmä pocit vlastnej dôstojnosti a mieru.

Ak nám múdrosť nedopraje vedenie spoločnosti, musíme sa o to snažiť my. Niekedy treba aj bojovať. Za múdrosť, mier a dôstojnosť.

ADAM KOLLÁR

Foto: archív autora

S LITERATÚROU I HUDBOU V SYMBIÓZE

Rozhovor s Adamom Kollárom

DANIELA LYSÁ

Slovesné umenie

Daniela LYSÁ: Kedy ti učaroval svet písmen a zaľúbil si sa do literatúry?

Adam KOLLÁR: Už na základnej škole v prvom ročníku som napísal niekoľko „veršovačiek“ a zúčastnil som sa na súťaži Európa v škole, v ktorej som bol ocenený. Neskôr, asi od 5. ročníka, som začal chodiť na hodiny literárno-dramatického odboru na ZUŠ Jána Melkoviča, kde som sa cítil dobre. Tam bola vždy tvorivá atmosféra, ale hlavne tvoriví ľudia, ktorí ma posúvali dopredu...

D. L.: Inklinuješ viac k poézii alebo próze?

A. K.: Začal som poéziou, v nej sa cítim najistejšie. Prózu som písal iba ako slohy do školy. Seriózne som prózu začal písať na konci ZŠ ako krátke textové útvary. Bolo to aj preto, že som sa začal viac zaujímať o fantasy alebo prišiel som na to, že niektoré konkrétne myšlienky, pocity, nálady sa nedajú vyjadriť, opísať vo veršoch, a tak som zvolil dlhšiu formu. Okrem prózy a poézie sa venujem aj dráme, zatiaľ najmenej, ale niekoľko dramatických textov mám rozpisovaných.

D. L.: Čo ťa na živote najviac fascinuje a inšpiruje, a tak zažiť preklopíš aj do literárnej sféry?

A. K.: Príroda, bežné ľudské situácie, slovanská predkresťanská tematika, emócie, city, láska, neláska...

D. L.: Ako si na tom so sebakritikou? Si na seba v literárnych intenciách prísny? Prichádzajú na svet tvoje diela akoby šibnutím prútička alebo je tvorba textu so všetkými náležitosťami pre teba dlhým procesom?

A. K.: Tvorím buď tak, že báseň napíšem na jeden nádych/výdych a upravujem ju len minimálne, som s ňou „spokojný“, alebo keď mám ťažšie obdobie, báseň stojí v neupravenom stave mesiac či dlhšie. V próze a dráme je to, samozrejme, dlhší proces, ale takisto sa mi stalo, že za výrazne krátky čas som napísal povedzme tri strany z poviedky a inokedy horko-ťažko štvrt strany. A keď už texty napíšem, musím si za nimi stáť. Za tie roky skúseností viem, ktorý môj text je lepší – horší, na ktorom treba ešte popracovať a pripúšťam aj konštruktívnu kritiku.

D. L.: Kto je prvý, komu ukážeš svoj rukopis a vezmeš si jeho rady k srdcu? Či sú to práve porotcovia v literárnych súťažiach, ktorých názory ťa najviac obohacujú?

A. K.: Mám vo svojom okolí niekoľko ľudí, ktorým dávam svoje texty čítať a na koho názory dám... Niekedy je to mama, ktorá ma viedla k písaniu. Je vedúcou Ľubovnianskeho literárneho klubu v Starej Ľubovni a tiež aj porotkyňou v niekoľkých literárnych súťažiach, inokedy sestra, ktorá už vydala básnickú zbierku a básnickej tvorbe sa venuje intenzívne.

Alebo sú to kamaráti, ktorí tiež píšu. Cez nich všetkých musí prvotina prejsť v zmysle, či text spĺňa kritériá dobrého textu, a až potom texty putujú do súťaží.

Žiadnu kritiku svojej tvorby neberiem tragicky, práveže zisťujem nové, ďalšie pohľady na to, čo píšem, a tak sa môžem posúvať ďalej.

D. L.: Viem, že poškuluješ aj po tvorbe piesní. Aké témy sa v tvojom repertoári vyskytujú najčastejšie?

A. K.: Podobné ako v básňach, niektoré sú však písané jed-

noduchším jazykom, takže láska, hnev, filozofické témy, problémy, ktoré ma aktuálne trápia, alebo aj rôzne predstavy, ktoré ani nesúvisia s odžitým, ale skôr s ideálnou predstavou o veciach.

D. L.: Tvoj umelecký talent pri písaní nekončí. K vlastným piesňam skladáš aj hudbu. Prezrad', s ktorými hudobnými nástrojmi si v symbióze.

A. K.: Čo sa týka skladania hudby k piesňam, hrám na gitare a do toho spievam text, niekedy vzniká aj hudba aj text naraz.

Takže je to gitara. Inak hrám aj na zobcovej flaute alebo na ľudových nástrojoch, ako sú drumbľa alebo koncovky.

D. L.: Mnoho rokov si pracoval na Ľubovnianskom hrade ako lektor. Čím ťa táto skúsenosť obohatila?

A. K.: O poznanie, že ľudia sú rôzni. Treba sa stále správať slušne, profesionálne – bez ohľadu na situáciu. Takže je nevyhnutná trpezlivosť, vedomosť, jasnosť vo vyjadrovaní, sebadomie, zodpovednosť, koordinovať skupiny ľudí.

Plusom je práca v príjemnom kolektíve, vo výnimočných priestoroch historickej pamiatky.

Niekedy som sa zapojil v rámci nočných prehliadok hradu do prípravy a realizácie tematických divadelných scénok.

D. L.: Snom väčšiny mladých, ktorí píšu, je vydať vlastné dielko. Je toto cesta, ktorou chceš vykročiť aj ty?

A. K.: Určite raz...

Musím však ešte na sebe popracovať, napísať viac kvalitných vecí, s ktorými by som sa rád podelil s verejnosťou.

ADAM KOLLÁR (1998)

Pochádza zo Starej Ľubovne. Je študentom magisterského stupňa odboru učiteľstvo akademických predmetov anglický jazyk a literatúra a slovenský jazyk a literatúra. Doteraz sa zúčastnil na viacerých literárnych súťažiach, je laureátom najstaršej literárnej súťaže na Slovensku Wolkrova Polianka. Jeho tvorba bola publikovaná v zborníkoch z literárnych súťaží, v časopise pre mladú literatúru a umenie Dotyka, na facebookovej stránke ARBALET, v literárnom zábavníku pre dievčatá a chlapcov ZIPS, v dvojtýždenníku závislom od etiky Kultúra, na internetovom portáli Kniha na dosah a v rozhlase. Napísal divadelnú hru *Nevediaci*, ktorá bola ocenená zlatým pásmom na Krajskej scénickej žatve v Levoči.

Výtvarné umenie

Keď sa pred tromi decéniami na jednej z výstav Františka Kalinu (nar. 22. apríla 1953 v Martine) domáhali zvedavci odpovede na otázku, prečo svoje kresby umiestnil na zem, „kunsthistoricky“ odvetil:

„Chcem, aby sa odlišili od prístupu Michelangela, ktorý maľoval na stropy a diváci si dodnes musia vyvracať hlavy, aby dačo uvideli...“

FRANTIŠEK KALINA

Spomenuť historika nebola použitá účelovo. Viac ako výstižne približuje Kalinov osobnostný formát, ťažko dešifrovateľný uhol pohľadu, v ktorom sa lámal zbytočný sentiment, unavená melanchólia, trápne gestá, falošné slová, neukojené prorocké a stylizované tóny. Teda všetko, čo v prevažnej miere charakterizovalo rozorvanosť ľudského ducha na rozhraní dvoch miléníí.

Výtvarník si dobrovoľne zvolil inú cestu. Pre niekoho možno kontroverznú, pre iného zas nepochopiteľnú až zvrátenú, pre kohosi

azda i sympatickú. Kalinovo túženie sa po martinských uličkách, krčmách a krčmických som vnímal v osobitých súvislostiach. Dýchalo na mňa atmosférou včerajšieho mestského leta, na konci ktorého sa vždy muselo niečo originálne zomlieť. Samozrejme, ľudia Ferovho kalibru pri tom nemohli neasistovať (ak už tie pikantné bohémско-umelecké výstrelky sami nespáchali, čiže nevymysleli). Zrejme niekde v týchto výostných vodách a loviskách treba hľadať korene pravého významu slova legenda. Napriek obrovskej inflácii jeho používania, a hlavne zneužívania, si myslím – a som o tom dokonca hlboko presvedčený, že Fero Kalina vlastným životom naplnil skutkovú podstatu hriechu, ukrytého v inkriminovanom slove legenda...

Živo si spomínam na jar 1999, keď sme výtvarníkovi urobili v martinskom „Tečku“ výstavu pod názvom „Akty a iné kresby“. Vtedy bol ešte medzi živými. Osud ale nemal záujem, aby sme o výstave mohli spoločne hovoriť. Zostala však mysteriózna reč tvorcovho kumštu, ktorá nikdy nikoho nehľadala a ani nikdy nemala v úmysle kohosi negovať. Skôr podlieham domnienke, že si pri detailnejšom pozorovaní harmonicky vyzliekla skryté pôvaby a šarm vlastnej pointy; a v prípade majstrovských „štykov“ platí, že Ferova najprímnejšia odpoveď na vzrušujúce apely ženského tela a najpálčivejšie témy ľudského ducha (s jeho ostrými protirečiami) bola výostne umelecká. Objavil v ženskom tele silné médium, s ktorým neustále

bez názvu 1 (olej, bez uvedenia roku)

potreboval komunikovať, viesť intenzívny kreatívny dialóg, vo finále ktorého sa odrážali záblesky večnosti. Večnosti skôr absurdnej ako tragickej, v ktorej prenikavo svietil majestátny ženský význam nielen ako synonymum éterickej pozemskej krásy, ale i novej ľudského skúsenosti.

Pre nezainteresovaných bolo asi prekvapením, že František Kalina vystavoval v Turčianskej galérii premiérovu až dvanásť rokov po svojej smrti (2011). Tento smutný fakt však nič nemohol zmeniť na konštatáciu, že tvorca patril medzi najtalentovanejšie i všestranne najrozhladenejšie turčianske osobnosti, ktoré sa začali kreatívne prejavovať v polovici 70. rokov minulého storočia. Významne k tomu prispelo i žilivé rodinné milieum, najmä vplyv otca Františka – renomovaného redaktora a prekladateľa umeleckých aj odborných textov z nemčiny, francúzštiny, angličtiny a od roku 1969 šéfredaktora Vydavateľstva Osveta v Martine.

Po absolvovaní Strednej umeleckopriemyselnej školy v Kremnici (odbor umelecké zlatníctvo a strieborníctvo) pôsobil mladý Kalina ako rytec, následne výtvarník vo vtedajších Tlačiarňach SNP v Martine (1972 – 1979), od roku 1979 žil „na voľnej nohe“. Spočiatku dominovala v jeho tvorbe orientácia na šperk a kinetický objekt, neskôršie sa venoval prevažne figurálnej a voľnej maľbe (komornej i monumentálnej), kresbe, grafike a ilustráciám. Malba mu poskytla najväčší i najprirodzenejší priestor na slobodnú reflexiu vlastných pocitov a myšlienok, pričom v epicentre Kalinového záujmu stál človek so svojimi snami, túžbami, sklamaniami, zúfalstvom... Farba umožnila výtvarníkovi najspôhlaviešie pretlmočiť autentické zážitky a vibrácie vnútorných nálad.

Známymi boli jeho lyricky ladené akvarely stvárňujúce akty, pózy a gestá ženských tiel, ktorých precíznu formu dôsledne vystaval z bravúrnej kresby. Aspoň v stručnosti uvedieme, že Kalinovu kresbu charakterizovala výrazná obrysová línia a dobre zvládnutá proporčnosť. Najmä vo figurálnych štádiách naplno zúročil cit pre tvarovú skratku a uchopenie podstaty, vyváženosť kompozície a celistvosť zobrazenia. Tvarový rytmus dominoval predovšetkým v štádiách ženských figur, ktoré možno vnímať ako intimný denník venovaný symbolom nemen-

Krajina (olej, bez uvedenia roku)

ných hodnôt ľudského života. Často v nich nechýba ani expresívne stvárnenie danej témy.

„Sperku som sa nemal ako a kde venovať“ – uviedol v jednom rozhovore a pokračoval: „Preto som začal pomaly prenikať do klasickej maľby. Malba mi rozhodne dávala viac priestoru pre myšlienku a jej realizáciu ako šperk. Postupne som zistil, že malba je jedinou cestou ako sa dostať k vlastnej pravde, zaujať plný postoj voči problémom doby, spoločnosti, kultúry a, samozrejme, k vlastnému bytiu. Inklinujem k figurálnej maľbe, kde najväčšou satisfakciou je človek.“

Blízka mu bola tiež krajina. Nikdy však nemal v úmysle romanticky oslavovať prírodné scenérie, išlo mu najmä o spôsob ich podania. Dynamickou maliarskou skratkou a pôsobivou emotívnosťou vytvoril pritažlivý svet obrazových básní intimnej lyriky.

Ako ilustrátor Kas Vydavateľstvom slovenskou na nie-tituloch. Svoje diela na viacerých in-ditívnych výstavách v Čechách a na Kube. sa nachádzajú roz-mnohých fyzických Výstava v Turčianskej reč na začiatku, po-väčšine z opusov Ferovými kamarát-však neboli prezen-práve tie sa bez-počiatočnú vývinovú

bez názvu 1 (olej, bez uvedenia roku)

Hoci umelec už dávnejšie odvesloval do večnosti, nič po ňom predsa len zostalo. Okrem početných maľieb, kresieb a grafik rôznorodej úrovne aj veľa nedopovedaného. Vo vzduchu zreteľne visia otázky a otázniky, ktoré netužia po stereotypnom demaskovaní ich pravého zmyslu. Akoby len chceli prípadnému záujemcovi sarkasticky úsporne (bez planých rituálnych poplachov a škodora-dostných jedov) vtlčať do dlane Ferov umelecký testament, že ľudská fatalita je zložená zo samých omylov a až pričasto je totálne slepá. Nejaví znaky elegancie a s noblesou si nikdy v krčme nepotykala. Na jazyk sa tlačia i ďalšie asociácie, no netreba už ďalej plytvať slovným strelivom. Určite by si to neželal. Povaha bola Kalinovým osudom a umenie, kumšt viac ako životom. Azda najlepšie by o tom mohli rozprávať staré martinské krčmy (ak ešte nejaké prežili), kde výtvarník tak často, rád a pôžitkársky „dovolenkoval“.

František Kalina zomrel 27. júla 1999 v Martine, pochovaný je v rodičovskom hrobe na Národnom cintoríne. Dodnes si nikto nenašiel čas napísať o ňom monografiu...

PETER CABADAJ

Pri ceste (akvarel, 1987)

Problematika národného čítania, resp. nacionalizmu, rodiaceho sa v Čechách a na Slovensku najmä od obrodenských čias, je témou, pri ktorej sa stretávame s rôznorodými postojmi. Túto skutočnosť odrážajú aj rozdielne stanoviská českého literárneho historika Vladimíra Macuru (1945 – 1999), ktorý sa obrozenstvom i nacionalizmom podrobne zaoberal, a slovenských literárnych vedcov.

Skepsa Vladimíra Macuru

PAVOL IČO

Foto: archív autora

AKO PREBEHLO NÁRODNÉ OBRODENIE Z POHĽADU LITERÁRNEJ VEDY

PAVOL IČO

Macura bol k problematike národného obrodzenia mimoriadne kritický. V knihe *Znamení zrodu a české sny* (2015) prezentuje názor, že: „smyslem obrodenského procesu je v konečných dôsledkoch rozchod s obrozenstvom“ a zároveň upozorňuje, že v istom zmysle bude jeho dielo „demystifikačné“. Taktiež odmieta názory viacerých slovenských literárnych vedcov (napr. Jozefa Minárika, Jozefa Hvišča, Cyrila Krausa a i.) o osobitosti a starobylosti kultúry predkov Slovákov, ktorej pečať sa zachovala v ústnej slovesnosti a folklóre. Slovenský národ ako dejinný subjekt i slovenskú literatúru a kultúru považuje za novú, ešte len formujúcu sa, rovnako ako Štúrov spisovný jazyk, ktorý napríklad literárny historik Milan Pišút hodnotil ako nevyhnutnosť. Zároveň v *Znamení zrodu* hovorí o štúrovčine ako o reakcii „na umelosť jungmannovské „vysoké češtiny““. Prítom nepribližuje mimoliterárnu situáciu, ktorá vplývala na formovanie slovenského národa. Slováci, ako národ začlenený do multietnického Uhorska, kde bola ako úradný jazyk používaná latinčina, nemohli rozvíjať svoj jazyk (resp. nárečia) v takej miere ako Česi, ktorí svoj jazyk kodifikovali už v roku 1533 prostredníctvom gramatickej príručky *Mluvnice náměstská* a navyše mali aj vlastné kráľovstvo (hoci neustále ohrozované germanizáciou). Naproti tomu Anton Bernolák kodifikoval spisovnú slovenčinu až v roku 1787. Niekedy pred r. 1756 však už existovala i kamaldulská slovenčina, založená na jazyku vzdelancov zo západného Slovenska, a spolu s ňou jestvovalo prinajmenšom od 14. storočia i viacero nárečových variantov slovenského jazyka, o ktorých píše napríklad politik a publicista Milan Hodža v knihe *Československý rozkol* (1920), kde spomína spis v holičskom nárečí z roku 1385 či prepis písomnej pamiatky z Turca, pôvodne datovanej do roku 1346. Výstižne sa o tejto rozdielnosti kultúr Čechov a Slovákov vyjadril Ľudovít Štúr slovami: „Češi sú kmen od nášho odhodní, ich história ňepadá na nás, bo sme mi v nej žiadnej účasti nemali.“

Slovenskej strane preto v podstate v mnohonárodnostnom prostredí Uhorska neostávalo iné než poukazovať na folklór, ktorým dokazovala starobylosť národa, ako aj prizvukovať jazykové rozdiely oproti češtine a pripomínať staré texty písané v slovenských nárečiach.

Macura v uvedenom diele značnú pozornosť venuje aj štúrovcom, ale k ich práci pristupuje značne kriticky. Napríklad používa termín „štúrovský rez“, pričom naráža na pretávanie „československej“ kultúry a upozorňuje, že „Ľudovít Štúr formuluje svoju filozofiu národa a jazyka v protikladu k sjednocujúcej československej koncepcii jungmannovskej.“

Pri jazykových otázkach zdôrazňuje aj „zdánlivé ostré výpady proti hodnotám češtiny ze strany štúrovcov ve čtyřicátých letech, zejména jejím přirovnávaním k němčině“.

Okrem toho poukazuje i na problémy periodizácie obrodenskej literatúry v prostredí českej literárnej vedy, ktoré podľa neho vyplývajú zo skutočnosti, že pre malé národy jednoducho nepatria bežné slohovotypologické charakteristiky (t. j. baroko, rokoko atď.). Pravdepodobne je to naozaj tak, pretože periodizácia obrodenskej literatúry spôsobuje problémy aj viacerým slovenským literárnym vedcom...

V kapitole *Paradoxy* zaradenej do diela *Znamení zrodu* vymenúva niektoré z protikladov obrodensťva. Poukazuje v nej na to, že niektorí českí romantickí spisovatelia zdôrazňovali stabilitu „řádu národní (lidové) pospolitosti a jeho nezvratné normy“, pričom „hlavní proud evropského romantismu položil důraz na právo individua na čin“. Stávali sa tak proti chápaniu romantizmu v západoeurópskych krajinách, pretože znížili význam jednotlivca v boji proti národnostnému a sociálnemu útlaku.

Macura upozorňuje aj na značný vplyv nemeckej kultúry na české časopisy a na podobnosť sylabotonickej verzifikácie s nemeckým veršovaním – teda na javy, ktoré sú de facto v priamom

rozpore s odporom ku germanizácii, ktorý bol jedným z hlavných podnetov ku vzniku národno-obrodenského hnutia v Čechách. Kriticky sa vyjadruje i k zakladaniu vlasteneckých spolkov (napr. český vlastenecký spolok Budeč považuje za mýtus budovaný vo svete skutočností).

Sklony k oslavovaniu národného obrodzenia na strane slovenskej literárnej vedy

V dielach slovenských literárnych vedcov možno pozorovať skôr oslavné tendencie viažuce sa k obdobiu národného obrodzenia. Neraz býva označované za výraz emancipačných snáh slovenského národa, ktoré podľa Ladislava Čúzyho začali už v období baroka, alebo za vzburu voči feudálnemu útlaku (napr. Milanom Pišútom). V školách sa o ňom často hovorí ako o nástroji voči maďarizácii, vďaka ktorému si Slováci uchránili vlastnú kultúru.

Nekritické postoje zo strany slovenských literárnych vedcov sa viažu hlavne k dobovej literatúre. L. Čúzy označuje slovenský literárny romantizmus za svojrázny variant európskeho romantizmu a v knihách niektorých literárnych vedcov a historikov sa dokonca vyskytujú aj ospravedlňujúce tendencie viažuce sa k menej kvalitnej tvorbe slovenských spisovateľov, o čom svedčí napríklad výrok M. Pišúta v *Dejinách slovenskej literatúry* (1960): „I keď pripustíme, že posledné dva spevy oslabujú umelecký účin predchádzajúcich spevov, jednako *Smrť Jánošíkova* ako celok zostáva, ideovo i básnicky jedným z vrcholných diel slovenského romantizmu, dielom klasickým a ľudu vždy blízky a drahým.“

Je pravdepodobné, že tieto tendencie oslavovať a ospravedlňovať menej kvalitnú tvorbu slovenských obrodenských spisovateľov existujú u slovenských literárnych vedcov preto, lebo chápu literatúru tohto obdobia ako národnoobrodnú zbraň, a tak sa v popredí ich záujmu nenachádza estetická funkcia literatúry národného obrodzenia. Podobne je v dielach slovenských literárnych vedcov glorifikovaný i Ľudovít Štúr (napr. v knihe Karla Rosenbauma *Na váhach času*). Len veľmi málo a zriedkakedy sa v nich hovorí o jeho pomerne chabých organizačných schopnostiach, ktoré sa naplno prejavili počas slovenských dobrovoľníckych výprav z rokov 1848 – 49 či o jeho slepej oddanosti k rakúskemu cisárovi, ktorý sa Slovákom za ich vernosť v podstate takmer ničím neodvdáčil...

Predsa však môžeme i v dielach slovenských literárnych vedcov občas natrafiť na kritické názory. Napríklad L. Čúzy v prvom diele *Panorámy slovenskej literatúry* upozorňuje na nejednotný postup národných buditeľov pri formovaní slovenského národného obrodzenia a problematizuje tiež predstavu o štúrovcoch ako o jednotnom národnom hnutí. M. Pišút v knihe *Romantizmus v slovenskej literatúre* (1974) podobne poukazuje na rôznosť názorov osobností slovenského národného obrodzenia a Cyril Kraus v diele *Čas literatúry* (1986) píše o časovej oneskorenosti slovenskej literatúry romantizmu oproti romantizmu v iných európskych spoločnostiach.

Odrodilosť a pomýlené vnímanie národného čítania

Hlavný rozdiel medzi názormi slovenských literárnych vedcov a V. Macuru na problematiku národného obrodzenia teda spočíva v menej kritickom nazeraní slovenských vedcov, ktorí na rozdiel od

Macuru nepochybujú o uskutočnení národného obrodzenia v Čechách a na Slovensku a zmysel obrodzenia nenachádzajú v konečnom dôsledku v rozchode s obrozenstvom.

Macurova skepsa však rozhodne nie je neodôvodnená – vlastenectvo ako želaný produkt obrodenského procesu mnohým Čechom i Slovákom chýba a mylné chápanie zdravého nacionalizmu a najmä jeho zamieňanie s nacistickým nadradovaním jedného národa nad druhý často vedie k opovrhovaniu vlastnou kultúrou.

PAVOL IČO (1987)

Vyštudoval odbor slovenský jazyk a literatúra na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity (Mgr.) a potom pedagogiku na UPJŠ v Košiciach. V roku 2001 začal prispievať do regionálneho denníka *Košický večer*, od roku 2007 publikuje aj v časopise *Dotyky* a v iných periodikách (Slovenské národné noviny, *História*, *Krásy Slovenska*, *Tatry*, *Texty* a i.). V rokoch 2011 – 2016 pracoval ako stredoškolský učiteľ, od r. 2016 pôsobí ako publicista v slobodnom povolaní. V roku 2018 mu vo vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov vyšla zbierka poviedok *Podchod*.

Básnické dielo plní komunikatívnu i estetickú funkciu s cieľom emocionálno-estetickéj pôsobnosti, napr. obohacovanie vnútorného života, vyvolávanie emócií, podnecovanie k uvažovaniu, podporovanie čitateľovej predstavivosti a podobne. V jedinečnej komunikačnej situácii pri tvorbe aktuálneho textu básnik za pomoci básnických prostriedkov konštruje informáciu, ktorú následne odhaľuje čitateľ. S lyrickým textom ako osobitým jazykovo-estetickým konštruktom má komunikovať s citlivým poznaním vnútorného „ducha“ textu, ktorý je komunikačným modelom poznania univerza sveta a života.

Interpretácia vytvára predpoklady na samostatný výklad básnického textu ako základu na prehlbovanie tvorivého myslenia. Pri interpretácii môže čitateľ v pozícii učiteľa, študenta, literárneho kritika, ale i bežného prijímateľa zohľadniť výber vhodnej literárnovednej koncepcie s vlastným tvorivým vkladom. Pri prenikaní do tajomstiev textu sa v rôznych duchovných a spoločenských prostrediach ustálili metodiky a metódy výskumu literatúry, ktoré na umelecký literárny text nazerajú z rozličných uhlov pohľadu, pričom každá odhaľuje určité prvky a znaky diela, ako aj ich špecifické hodnoty. Nejestvuje však samospasiteľná metóda, preto v súčasnosti sa nežiada zavrňovať tzv. staré a uprednostňovať len nové literárnovedné metódy. Podmienkou výberu je, aby z nich odvodené umenie interpretácie sa dalo aplikovať na konkrétne texty. V tomto zmysle sa žiada aj od čitateľa vytvoriť si vlastnú filozofickú a estetickú inakosť pri interpretácii básnického textu, ktorej cieľom je využívať poznatky z rôznych disciplín (psychológie, historiografie, sociológie, filozofie, umenovedy, teórie komunikácie a i.) a zároveň prejavíť aj vlastné myslenie o hodnotách ukrytých v texte.

Každá bádateľská optika síce skúma literárne dielo zo svojho uhla pohľadu, ale niet takej metodiky výskumu literatúry, ktorá by neuznávala, že literatúru tvorí autor (človek) a adresuje ju recipientovi (človekovi). Medzi vysielajúcim (autorom) a prijímačom (čitateľom) sa nachádza básnické dielo (znak, kód, obraz atď.), ktoré tiež vypovedá o človeku (v lyrike v obraze lyrického hrdinu). Pre uplatnenie predstavy o prístupe k básnickému textu z hľadiska ľudskej, „človečenskej“ (L. Novomeský) problematiky ako dominanty literárnej tvorby, ako aj školskej interpretácie básne, môže byť mimoriadne efektívna esteticko-antropologická koncepcia literárneho vedca Andreja Červenáka (2002), ktorá má potenciál napomáhať to, aby cieľom čítania bolo nielen oboznámenie sa s určitým obsahom, témou, látkou diela..., ale v schopnosti reflektovať skutočnosť, seba, formulovať problémy, artikulovať otázky, schopnosť produkovať pravdu a i. Napokon v tom spočíva aj zmysel školskej literárnej výchovy a vôbec čítania ako takého. Pri prijímaní básnického diela sa žiada aj aktívny prístup čitateľa ako prijímateľa. Predpokladom

O POROZUMENÍ BÁSNE

JULIUS LOMENČÍK

takejto aktivity sú motívy, motivácia, pretože každý čitateľ má svoje motívy konania pre príjem básnického slova, má svoje určité životné hodnoty, resp. formujúce sa, má isté ciele a potreby. Čitateľ však nie vždy nachádza v každej básni optimálnu zhodu so svojimi intelektuálnymi, sociálnymi a duchovnými predpokladmi a potrebami. Nedá sa pri každej recepcii básne aktivizovať každú vrstvu motívickej štruktúry čitateľovej osobnosti.

Pre čitateľov osobitne moderná lyrika sa stáva problematickou i preto, lebo sa odkláňa od sentimentu, od spevov a prikláňa sa k mnohohlasnosti subjektivity jej tvorcov. Podstata modernej lyrickej poézie je v hatení sujetu, čo v príjme robí percipientovi problém oproti napríklad klasickej poézii. Spomaľuje sa tým komunikácia smerom od textu k príjemcovi. Moderná lyrická poézia svojím gnozeologickým aparátom vytvára pre čitateľa veľmi zložitú situáciu, ktoré často vyvolávajú pocity nezrozumiteľnosti, ktorú však nemožno absolutizovať, pretože k nezrozumiteľnosti, resp. neporozumeniu často dochádza v súvislosti s novým poznaním. Báseň predstavuje svojrázne nový pohľad na jednotlivé životné javy, na zložitosti človeka ako „tajomstva“, a preto prijímateľa stavia vždy pred novú úlohu pri vnímaní a prežívaní skutočností.

V súvislosti s problémom porozumenia, v našom prípade básnického textu, je namieste položiť si otázku, čo vlastne značí porozumieť básni, keď môžeme hovoriť, že básni sme porozumeli. Porozumenie znamená aktívny intelektuálny výkon, v ktorom dominuje myslenie, ale aj prežívanie. Pri čítaní si človek vkladá do básnických obrazov aj niečo zo svojského sveta vlastných životných skúseností, zážitkov, osvojených poznatkov z rôznych oblastí, ako aj z predchádzajúcej výchovy a z vytvárania si vlastnej hodnotovej hierarchie.

Porozumenie básnického diela predstavuje zložitý poznávací proces, pri ktorom u čitateľa nejde len o zistovanie príčinných vzťahov, ale aj o subjektívny zážitok. Každý čitateľ nachádza v básni to, čo mu je najbližšie. Jedným upúta krása umeleckého slova, iných múdrosť úvah, koncepcia človeka a sveta alebo pútaivosť štýlu atď. Každý nachádza svoju pravdu, dobro a krásu ako troch pilierov umenia a literatúry (Aristoteles) alebo svoju predstavu o slobode, tvorbe a láske (A. S. Puškin).

DUŠAN KUŽEL

(7. 9. 1940 –
18. 12. 1985)

Hoci bol tento rodák z Martina kvalitným literárnym tvorcom, mladším generáciám už jeho meno nehovori nič. Reč bude o prozaikovi, básnikovi, rozhlasovom a televíznom dramatikovi, redaktorovi, prekladateľovi a učiteľovi Dušanovi Kuželovi.

Otec Vladimír Kužel-Znievčan (účastník príprav SNP) bol generálom a spisovateľom, matka Beáta, rodená Dostálová, jazykovednou redaktorkou. Maturoval na gymnáziu v Kláštore pod Znievom, v rokoch 1957 – 1962 študoval slovenský jazyk a históriu na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Krátko pôsobil ako učiteľ v Celkove, bol externým redaktorom časopisu Mladá tvorba (1959 – 1961), redaktorom vydavateľstva Smena (1964 – 1968), Kultúrneho života (1968), jazykovým redaktorom vydavateľstva Slovenský spisovateľ (1971 – 1972), pedagógom na gymnáziu (1972 – 1977), spisovateľom v slobodnom povolani (1977 – 1981) a redaktorom časopisu Film a divadlo v Bratislave (1982 – 1985).

Dušan Kužel patril k príslušníkom silnej literárnej generácie, zoskupenej okolo progresívneho časopisu Mladá tvorba. Krátke prozaické texty, poviedky a novely subjektívno-lyrizujúceho zamerania uverejňoval v periodikách Kultúrny život, Mladá tvorba, Plameň, Romboid, Slovenské pohľady a inde. Ich tematickým jadrom bolo „hľadanie hrdinovej totožnosti so situáciou, v ktorej sa nachádza“, a podstatou konfliktu nemožnosť vytvoriť si a obhájiť „svoj stabilný mikrosvet“.

Knižne debutoval zbierkou desiatich poviedok *Vráti sa niekto iný* (1964), v ktorých autenticky stvárnil zážitky vidieckeho chlapca, študenta a začínajúceho učiteľa. V troch poviedkach knihy *Mimobežky* (1967) sa epicky nepresvedčivo upriamili na konfrontáciu „pravej“ a „konvenčnej“ morálky. Zbierka poviedok *Útek z neba* (1969) reflektuje negatívny vplyv pretechnizovaného sveta na človeka, pričom autor konštruktívne uplatnil aj prvky mysterióznej vedecko-fantastickej modernej literatúry.

Posmrtné vydaný román *Lampa* (1991) reflektuje situáciu neraz príznačnú pre postavenie súčasného intelektuála. Prozaik stvárnil príbeh učiteľa – štyridsiatnika, ktorý opúšťa prácu i rodinu, aby hľadal „čirejší život“. Ocitol sa však v hraničnej situácii, ktorá mu kladie nové otázky a stavia ho pred nečakané problémy. Na zdanlivo extrémne úzkom výseku reality Kužel artikuloval vlastný vzťah k fundamentálnym životným a ľudským hodnotám, ku ktorým, chtiac-nechtiac, musela zaujať principiálny postoj celá jeho generácia... Román *Lampa* je vážnou lektúrou, spisovateľa bytostne interesujú radosti, istoty, zmätky i strach jeho súčasníkov. Dostatok priestoru v dejovej línii zostáva aj pre humor – neraz čierny. Viaceré parodicky až groteskne ladené epizódy presvedčivo, autenticky zobrazujú marasmus normalizačnej éry sedemdesiatych rokov. Literárna kritika zaraďuje román *Lampa* do kategórie umeleckých diel, ktoré až „z časovej

MLADÍ VO VEČNOSTI

perspektívy nadobúdajú charakter a atribúty kľúčovej, generačnej, respektíve emblematickej výpovede“. Analogických textov v národných literatúrach nezvykne bývať veľa a zvyčajne sa vo všetkých relevantných ukazovateľoch zhodnocujú až ex post – teda vždy s odstupom času od svojho vzniku a aktuálneho pôsobenia.

Kuželova posledná kniha je dodnes zaujímavým pokusom o zachytenie obrazu sveta a vykreslenie plnokrvných ľudských typov naskicovaných nie podľa obvyklých pravidiel žánru, ale z pretlaku generačných frustrácií, nenaplnených očakávaní a životných sklamaní. Súborne pod názvom *Dielo – 2* vyšli posmrtné autorove poviedky (2003).

Podľa literárneho kritika Albína Bagina „ústredné Kuželove otázky, uložené v koreňoch jeho príbehov, sú: môže byť človek eticky slobodný? Alebo mu vyhládka na túto slobodu zastierajú mnohonásobné ľudské záväzky, ohľady a nedostatok mravnej odvahy? Má človek nejaké šance nezávisle sa prejaviť aspoň v oblasti, kde sme podobnú slobodu dlho predpokladali, totiž v láske? Je tu iná perspektíva než rezignácia? Možno úspešne vystúpiť proti mravnej konvencii, ktorá drsne zakrýva a dusí body prítomnosti? Aká je cena kompromisu medzi vnútornou spravodlivosťou a pseudospravodlivosťou doliehajúcou zvonka, ktorá je však opäť ľudským dielom? Musí byť vzájomný vzťah ľudí podobný dráhe mimobežiek, ktoré nemajú nádej na stretnutie ani v tom hlúpom nekonečne?“

Inváziou polmilionovej armády piatich spojeneckých armád Varšavskej zmluvy do vtedajšieho Československa sa 21. augusta 1968 začala likvidácia výdobytkov reformného demokratizačného procesu, ktorý bol neodmysliteľne spojený s osobnosťou Alexandra Dubčeka. Podľa dostupných bibliografických záznamov reagovalo na okupáciu 68 (!) našich literátov žijúcich doma aj v zahraničí. Nechýba medzi nimi ani Dušan Kužel, ktorý napísal tri protestné básne (*Sonet pre Danku* zastrelenú 21. VIII. 1968, *Pastorále, Modlitba*), uverejnené v časopisoch Kultúrny život a Mladá tvorba.

Modlitba

Daj, Bože, tejto utahanej zemi
v sakristii slova, v tichu pred básňou,
výsadu počuť, čo spievajú nemí,
a neškoleným basom spievaj s ňou.

Nech zamrznutá voda plodová
do podôb tvojich vrások stuhne
a zrnko tela, ktoré pochová,
dosníva nahor šachtu studne.

Keď v tajných chodbách chleba zviažu dych
a mŕtvy kvások do popolnic spustia,
daj, aby sme vždy rozumeli tých,
čo majú hlinou uzamknuté ústa.

A trávou s nimi večne spojení,
nech vieme opakovať korene
a nech v zázrakoch ranných dojení
zablýska sa na nové stvorenie.

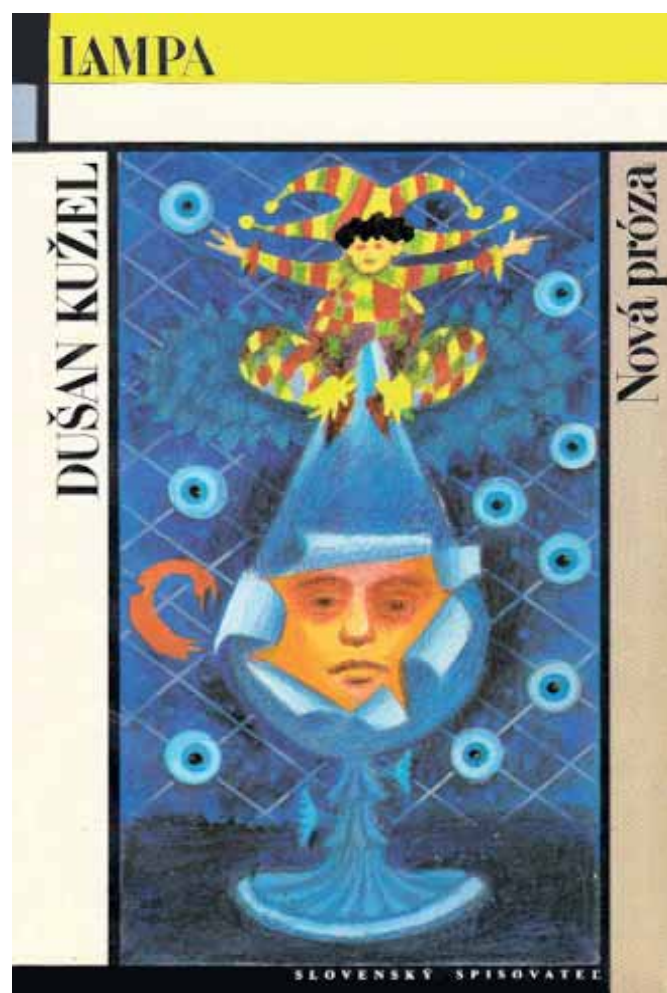
Písaniu poézie sa Kužel venoval len sporadicky. Verše uverejňovanej zväčša v literárnych a kultúrnych periodikách (časť zostala v rukopise).

Normalizačná mašinéria, ktorú vyniesli k moci sovietske tanky, delá a lietadlá, fatálne zasiahla aj do životov mnohých básnikov a prozaikov. Týkalo sa to i Dušana Kužela. Musel opustiť zamestnanie, nemohol publikovať... Keďže písal tiež rozhlasové hry, časom mu umožnili aspoň vstup do éteru. Tematika aktuálnych problémov manželského spolunažívania rezonuje v hre s kriminálnou zápletkou *Brzdná dráha* (1977). Podľa nej vznikol o tri roky neskôr rovnomenný televízny film. Mládeži adresoval Kužel rozhlasové hry *Vykolajenie, Nebežaj stále za mnou* (obe 1979), *Ale veď ja mám pravdu* (1985)... Ako tvorca, respektíve scenárista, prispel k úspechu televíznej komédie *Sladké bezvládie*, ktorú v roku 1978 režíroval Karol Spišák. Pripomenieme, že jednu z postáv stredoškolských študentov na povinnom lyžiarskom kurze stvárnil neskorší slávny divadelný a muzikálový režisér Jozef Bednárík.

Kuželove prózy vyšli v anglickom, českom, gruzínskom, maďarskom, nemeckom, ruskom a slovenskom preklade, on sám prekladal z češtiny (J. Procházka, V. Vančura). Za svoju literárnu činnosť získal Cenu Ivana Kraska a Cenu Rudolfa Jašíka (1965), Hlavnú cenu festivalu pôvodných slovenských rozhlasových hier v Piešťanoch (1985), Cenu Asociácie slovenských spisovateľov in memoriam za román *Lampa* (1992).

Dlhodobý striktný zákaz uverejňovať prozaické texty osudovo zasiahol nielen do literárneho diela, ale i života všestranného tvorca Dušana Kužela. Keď zomrel, mal iba 45 rokov...

PETER CABADAJ

Lucie Faulerová: SMRTHOLKA

Torst, 2020

MAJA JACKOBS JAKÚBEKOVÁ

„Tak dlho hľadáte do priepasti, až pozerá ona do vás.“

(Lucie Faulerová, Smrtholka)

Lucie Faulerová sa na literárnej scéne uviedla novelou *Lapa-či prachu* (2017), za ktorú získala nomináciu na Magnesii Litera a na Cenu Jiřího Ortena.

Názov jej druhej novely *Smrtholka* asociuje postavu Death-Girl z komiksov typu Kick-Ass, s ktorými nemá nič spoločné.

Autorka sa v novele pasuje s rôznymi úskaliami, ktoré vidíme na konani protagonistov, neopomína pritom ich silné rodinné väzby. Práve naopak, na rodinných putách – na ich späťosti a rozorvanosti to celé akosi stojí a padá. Faulerová sa zame-

riava na isté vybočenia z normy, inšpiruje ju pritom život okolo nás. Spája ho s archetypálnymi mýtmi (Morana – „smrťka“, bohyňa smrti), ktoré implikujú priam hmatateľné predstavy o smrti. Morana sa sprítomňuje v hrdinkiných myšlienkach, explicitne sa vyskytuje aj v samotnom príbehu – topenie Morany na Smrtnú nedelu. („Mnë se zdává o Moraně. Už celý roky. Tak dlouho sníte o svojí bohyni, až začne snít o vás. Tak dlouho sníte o smrti.“; „Chodí se mnou po městě, projíždí se se mnou v tramvajích, otevírá mi dveře, je mi pořád v patách, natahuje ke mně ruce. Moje průvodkyně. Moje vnitřní bohyně. Moje Morana.“)

Kniha sa začína samovraždou neznámej dievčiny. Protagonistka sa snaží vžiť do kože obete a zamýšľa sa nad jej poslednými myšlienkami: „Tu holku, co ztratila hlavu v metru a zbytky jejího těla se rozsyпали po kolejích jako drobky, po kterých má člověk trefit zpátky, vidím stát na tom nástupišti. Vidím ji stát nehnutě a myslím na to, jestli mohla nastoupit a odjet pryč, nebo jestli se mohla otočit a vyběhnout schody ven na ulici. Myslím na to, jestli mohla, nebo ne.“ Smrť je pre hlavnú hrdinku oveľa hmatateľnejšia, oveľa konkrétnejšia ako pre ostatných pozorovateľov tragédie. Niekoľko blízkych sa jej totiž zabil. Hlavnú dejovú líniu tvorí príbeh dvoch sestier, Máry a Madly. Príbeh je čitateľovi prezentovaný

cez fragmenty. Autorka už štandardne volí ja-rozprávanie, vševiediaci rozprávača, ktorý šikovne skladá mozaiku z komponentov, ktoré postupne odhalia pozadie rodinnej tragédie. Trpká chuť fatálnej konečnosti ľudského života, ktorej sa neváha vyhnúť, neustále hľadá Máryno podvedomie. Vnucuje jej pocit viny, privoláva zdanie zodpovednosti za tragédiu.

Úvodný obraz dievčaťa, ktoré si ľahne na koľaje a čaká na smrť, preto spustí v Márynej hlave na prvý pohľad nie celkom prehľadný sled akýchsi flashbackov, ktoré nemajú chronologický súvis. Máry začne uvažovať o vlastnom bytí a zmysle tragédie, ktorá postihla nielen ju, ale aj všetkých jej blízkych.

Motív smrti je v knihe prítomný tak markantne, až vytlačí všetko ostatné: „Zabila bys radši sebe, nebo mě?“, „Radši bys skočila z mostu, nebo pod vlak?“ O dýchaní ryb hovorí: „Si plavou pod hladinou, na jednu si řeknou, že by se asi měli nadechnout, pokud nechťj umřít, tak se vynořj, nadechnou, hotovo. To je přece fantastický, nepřijde ti?“ „Co je fantastický?“ „Přece že se nejdřív rozhodnou, jestli se chtěj nadechnout!“

Autorka používa opakujúci sa refrén. Celý text je rámcovaný cestou vlakom, ktorej cieľ nie je ani známy ani podstatný. Na predely medzi kapitolami používa zvukovú kulisu: citoslovcia asociujúce imaginárnu jazdu vlakom – zvuky motora lokomotívy, výhybky a výluky na železničnej trati. Tie udávajú rytmus príbehu. Významný je tu aj sekundárny metronóm – Faulerová používa repetitívny motív vedy zaoberajúcej sa fenoménom samovraždy. Čerpá zo štatistik samovrážd, opiera sa o vedeckú literatúru, ktorá sa venuje suicidálnym fenoménom, ktorými je Máry obsedentne posadnutá.

Rozprávačka sa tak môže nechať unášať príbehom celkom voľne, používať retrospektívu a schválne opomínať chronológiu deja. Novela pôsobí nekoherentne, ale fragmentárnosť vďaka primárnym a sekundárnym vsuvkám pôsobí funkčne.

Faulerovej útle, no zároveň detailne premyslená kniha stojí za pozornosť. Zaujme štýlom aj formou. *Smrtholka* je sympaticky minimalistická, detailne rytmizovaná, štylisticky čistá próza, v ktorej nie je ani jedno slovo zbytočné. Novela pozostáva z prólogu, epilógu a jej jadro sa skladá z troch väčších celkov, ktoré nakoniec do seba perfektne zapadnú. Nechajte pôsobiť, bude rezonovať ešte dlho.

Etnogenéza Bosniakov alebo ako krajina búraných mostov zrodila národ

Bosna a Hercegovina je srdce Balkánu

Text a foto: Martin JARINKOVIČ

Krajina oplývajúca bohatstvom slovanského, osmanského i rakúsko-uhorského kultúrno-historického dedičstva, ako aj prírodnou rozmanitosťou a etnickou rôznorodosťou. Krajina pestrých chutí a vôní s nádychom Orientu. Práve osmanské dedičstvo jej vtlačilo pečať osobitej krutej krásy, ktorú vo svojej poetike majstrovsky vystihol veľký bard, nositeľ Nobelovej ceny za literatúru, juhoslovanský spisovateľ Ivo Andrić. Nikomu sa nepodarilo vykresliť tak plasticky rodnú Bosnu ako jemu. Práve Andrićova tvorba umožňuje pochopiť logiku bosnianskeho mikrosvetu postaveného na paralelnej koexistencii oddelených svetov troch (resp. štyroch) hlavných konfesií (resp. národov), ktoré po stáročia vytvárali jeho dejiny.

Pre Bosnu je príznačná poloha križovatky svetov a kultúr, ktorá predurčila v mnohom jej historický vývoj ako pohraničného územia, ktorým svojím spôsobom zostala dodnes.

■ STRET CIVILIZÁCIÍ

Bosna od stredoveku predstavovala zónu stretu západnej a východnej civilizácie, neskôr po osmanskom vpáde jej Turci na dlhý čas určili poslanie najzápadnejšej bašty islamu v Európe. V moderných dejinách zas predstavovala priestor vzájomného zápasu srbského a chorvátskeho národnouvedomovacieho hnutia. To všetko spôsobilo, že krajina dodnes zápasí s problémom definovania svojej identity, ktorý najviac postihuje práve jej najpočetnejšiu zložku – Bosniakov. To práve bosniacki intelektuáli sú najviac zamestnaní diskusiou o pôvode svojho národa. Nie je to náhoda. Bosniacký živel bol ten, ktorý sa z troch konštitutívnych národov dnešnej Bosny a Hercegoviny doformoval ako posledný.

Aj keď existuje viacero hypotéz o jej názve, k najvierohodnejším patrí tá, ku ktorej sa prikláňa najvýznamnejší český špecialista na bosnianske dejiny Ladislav Hladký. Ako uvádza, pomenovanie Bosna je výsledkom slavizácie pôvodného staroiráyskeho názvu, ktorý v antických písomných zmienkach ostal zaznamenaný ako Bathinus alebo Basan. Tento pojem sa pôvodne vzťahoval k rieke v centrálnej Bosne a úzkemu teritóriu v jej povodí. Neskôr sa toto pomenovanie rozšírilo na celú krajinu.

Slovania sa tu trvalo usídlili v 8. až 9. storočí. Bosna od začiatku tvorila akýsi priesečník medzi srbským osídlením z juhovýchodu a chorvátskym zo severozápadu, pričom jej územie sa striedavo stávalo súčasťou štátnych útvarov chorvátskych i srbských vládarov pokrvených s domácimi bosnianskymi veľmožmi. Neskôr bol v Bosne citeľný tlak silnejšieho Uhorského kráľovstva vazalizujúceho domácich veľmožov. Dočasný pokles významu Uhorska a na druhej strane rozvrát srbského štátu cára Dušana umožnil v priebehu 14. – 15. storočia formovanie a mocenský rast Bosnianskeho štátu, ktorý svoj najväčší rozmach dosiahol za vlády Tvrtka I. Kotromanića. Bol to prvý bosniacký vládca, ktorý v rokoch 1377 – 1391 užíval titul kráľ. V polovici 15. storočia došlo k odtrhnutiu juhovýchodných oblastí Bosnianskeho kráľovstva na čele s vojvodom, čiže „hercegom“, Štefanom Vukčićom. Toto teritórium odvtedy nesie samostatné geografické pomenovanie Hercegovina. Udržalo sa dodnes, a dokonca na zlosť sarajevských intelektuálov prešlo do oficiálneho pomenovania štátu. Hoci im treba dať za pravdu, že Hercegovina už od ustanovenia tureckej provincie Bosnianskeho pašalíka (elájetu) v roku 1580 tvorila takmer nepretržite integrálnu súčasť Bosny bez samostatného administratívneho statusu.

■ TURECKÉ DEDIČSTVO

Bosna bola v roku 1463 podrobená Osmanskou ríšou. Posledný bosniacký kráľ (zároveň posledný srbský vládca s titulom despota) Stjepan Tomašević bol na príkaz sultána Mehmeda II. Dobyvateľ a štát. Možno súhlasiť s Ladislavom Hlad-

Socha prvého bosnianskeho kráľa Tvrtka I. Kotromanića v Tuzle

kým, podľa ktorého hlavnou príčinou ľahkého ovládnutia Bosny Osmanmi bola absencia silnejšej jednotlivej vnútornej politickej a cirkevnej organizácie. Rozvratom v cirkevnej oblasti, kde sa po stáročia viedol zápas medzi katolíckou cirkvou a miestnou tzv. bosniackou cirkvou, ktorú historici nie celkom korektné označili za odnož Bogomilskej sekty, možno čiastočne vysvetliť aj rýchlu a masovú islamizáciu Bosny. Tento proces bol do značnej miery „dobrovoľný“, ak pod dobrovoľnosťou rozumieme aj ekonomický tlak osmanského systému, ktorý neumožňoval uplatnenie neislamského živilu v ríši. V tomto kontexte treba vnímať rôzne teórie bosniackych historikov, ako napríklad prof. Muhameda Filipovića, ktorý sa usiluje argumentovať akousi domnelou blízkosťou bosnianskej cirkvi s islamom či údajnou solidaritou osmanských vládarov s jej vyznávačmi ako číre romantické báje. Pravda bola totiž oveľa prozaickejšia. Ako uvádza Hladký, sprievodným javom prvého obdobia osmanskej nadvlády druhej polovice 15. storočia bolo spustošenie a devastácia celých oblastí. Dôležitým faktom, na ktorý poukazuje Hladký, je skutočnosť takmer absolútnej diskontinuity medzi stredovekou Bosnou a neskoršou Bosnou nanovo vybudovanou Turkami. Podľa Hladkého z pôvodného osídlenia centrálnej Bosny následkom tureckého bašovania pretrvalo na jej území sotva dvadsať až tridsať percent obyvateľstva. Zvyšok bol čiastočne odvečený na východ, čiastočne utiekol na západ či bol jednoducho pobitý vrátane domácej šľachty. Do vyprázdneného priestoru Turci nanovo osídľovali slovanské obyvateľstvo, už v tom čase čiastočne islamizované, z východných už skôr podrobených oblastí.

■ OSMANSKÁ POROBA

Netreba preto zabúdať ani na túto odvrátenú stránku tureckej nad-

Dynastia bosnianských kráľov Kotromanićovcov dala Bosne svoju symboliku. Vľavo Kotromanićovský erb, vpravo erb Republiky Bosna a Hercegovina z obdobia občianskej vojny. Dnes je nahradený neutrálnou symbolikou s európskym motívom symbolizujúcou, že Bosna a Hercegovina je štátom troch konštitutívnych národov.

s postupným úpadkom ríše čoraz väčšiu nespokojnosť, čo sa odrazilo aj v prejavoch ľudového odporu. Animosita medzi miestnym privilegovaným „poturčeným“ obyvateľstvom a neplnoprávnymi kresťanmi siahla hlboko do týchto čias osmanskej poroby.

■ ZROD NÁRODA

Devätnáste storočie konfrontovalo posledný výbežok odumierajúceho osmanského impéria – zaostalú Bosnu, s novým fenoménom v podobe zrodu moderných národov. Nové spoločenské vrenie, spôsobené prienikom moderných národných ideí zo Srbska či z chorvátskej časti Rakúska-Uhorska, čoraz viac pôsobilo na dokonštituovanie národnej identity miestnych katolíkov a pravoslávnych. Značne v tomto procese zaostávali bosniacki moslimovia, ktorí voči národnej diferenciacii zostávali dlho ľahostajní. Moslimovia vychádzajúci z osmanskej tradície totiž nepovažovali vymedzenie svojej etnickej príslušnosti za dôležité. Základným rámcom ich identity ostávala duchovná príslušnosť k univerzálnemu islamskému svetu. Toto civilizačné omeškanie prispelo

Ostatky posledného bosnianskeho kráľa Stjepana Tomaševića sú dnes uložené vo františkánskom kláštore sv. Lukáša v bosniackom meste Jajce.

vlády. Najmä preto, že v súčasnosti sa čoraz častejšie nielen na Západe stretávame s idealizáciou osmanských pomerov. Na jednej strane je síce pravda, že Osmanské impérium v čase svojich výbojov predstavovalo jednu vyspelú civilizáciu. Turci v Bosne vybudovali novú, dovtedy nepoznanú sieť mestskej aglomerácie na tie časy s modernou infraštruktúrou verejných služieb (napr. v oblasti hygieny – kúpele, či školstva a pod.). Budovaniu však predchádzalo barbarské ničenie. Rovnako treba uznať, že osmanský systém sa vyznačoval náboženskou toleranciou. Táto „tolerancia“ však bola nevyhnutná na existenciu systému postaveného na exploatacii a vykorisťovaní inovercov (kresťanov a židov), tvoriacich neplnoprávny element vystavený na milosť a nemilosť privilegovanej moslimskej spoločnosti. Systém postavený na neplnoprávnom, ponižujúcom postavení značnej časti obyvateľstva vyvolával najmä

k vystupňovaniu srbsko-chorvátskeho zápasu o priahnutie moslimského živilu na svoju stranu. Kto by presvedčil moslimov, získal by nárok na Bosnu, ktorý Chorváti i Srbi, každý zo svojho pohľadu, odôvodnene deklarovali. Rozhodujúcim faktorom, ktorý sa zaslúžil o pretrvanie moslimského živilu v Bosne, sa stalo Rakúsko-Uhorsko. Podunajská monarchia nielenže zabránila vypudeniu moslimov po roku 1878, keď anektovala Bosnu, ale dokonca ako prvá sa pričnila o budovanie ich národného uvedomenia.

■ PROGRAM BOSNIACHTVA

Viedeň v svojej bosniackej hre stavila na moslimský živel, od ktorého na zámenu za ponechanie privilegovaného postavenia očakávala lojalitu. V úsilí o neutralizáciu prieniku srbských národných ideí zas rakúsko-uhorská správa na čele s ministrom Benjaminom Kállayom prišla s programom „bosniactva“, ktorý hlásal, že obyvatelia Bosny

bez ohľadu na konfesiu tvoria jeden svojbytný národ. Tento program nebol úplnou novinkou či výmyslom Rakúšanov. Podľa Hladkého sa povedomie prináležitosti k Bosne objavovalo už počas existencie Bosnianskeho kráľovstva v stredoveku. Toto tvrdenie však podľa skromného úsudku autora tohto článku treba vnímať skôr v rovine hypotézy. Pociť prináležitosti k Bosne sa neskôr objavil aj u miestnych moslimských begov. Tí ho však vnímali výslovne stavovsky, ako upozorňuje Hladký. Práve pre tento stavovský exkluzivizmus však rakúska snaha o zoskupenie celej bosniackej populácie pod zástavu bosniactva zlyhala – ani jeden z národov nemal záujem o takúto integráciu. Bosniacki moslimovia radšej ostali len pri svojej konfesionalnej identite. Kráľovská Južoslávia so svojím integračným južoslávizmom tiež nebola veľmi priaznivá dokonštituovaniu Bosniakov ako národa. Priaznivejšie podmienky nastavili až komunisti, ktorí sa po vojne najprv pričnili o vytvorenie Bosny a Hercegoviny ako jednej zo zväzových republík Južoslávie. Od roka 1971 si mohli bosniacki moslimovia uvádzať národnosť Moslim, čo predstavovalo svojský vrchol ich emancipačného úsilia, aj keď z pohľadu logiky išlo skôr o slepú uličku, ktorú umožnil odstrániť až rozpad spoločného štátu. V roku 1993 došlo k logickému finálnemu medzníku národnej emancipácie bosniackych Moslimov ich definitívnym stotožnením s pomenovaním Bosniaci.

■ NOVODOBÉ MÝTY

Samotný proces doformovania národného povedomia tým však nebol ukončený. Práve naopak, udalosti deväťdesiatych rokov 20. storočia vyvolali v spoločnosti nový záujem o etnogenézu Bosniakov. Objavili sa nové tézy a interpretácie, ktoré ako u každého „mladého“ národa mali suplovať nedostatky jeho etnogenézy. Biele miesta sa nezriedka začali vyplňať mýtmi a legendami. Do takejto kategórie možno radiť tézu profesora Envera Imamovića, ktorý sa na vlne fantázie nechal uniesť až do ďalekej prehistórie. Podľa jeho tvrdení totiž Bosniaci sú potomkami Argejcov – ilýrskeho kmeňa, ktorý pred dvetisícimi rokmi založil prvú štátnosť, ktorá odolala nielen Rimanom, ale aj nájazdu slovanských dobyvateľov. Podľa neho tak Slovania obklopili Bosnu zo všetkých strán, ale neovládli ju. Za neznámych okolností sa im podarilo bájných Argejcov jazykovo asimilovať takým záračným spôsobom, že v žilách Bosniakov dodnes „netečie slovanská krv“ (sic!). Tézu profesora Imamovića však predsa len predstavujú skôr okraj historiografie. Hlavný bosniacký intelektuálny prúd nespochybňuje slovanský pôvod svojho národa. Zápasia však s o to väčšou dilemou, ako skĺbiť prihlásenie sa k tradícii prvej bosnianskej štátnosti, predstavujúcej uholný kameň nárokov na dnešnú Bosnu s moslimskou identitou ako najvýraznejším výdobytkom osmanského dedičstva a zároveň najzákladnejším prvkom ich národnej identity. Túto schizofréniu sa snažia preklenúť rôznymi romantizujúcimi konceptmi o bosniacko-tureckej symbióze, napríklad spomínaného profesora Filipovića. Uvidíme, kam sa tento vývoj v budúcnosti bude uberať. Pravda je však taká, že pokiaľ sa nepodarí urovnať srbsko-bosniacký antagonizmus a pokiaľ u Bosniakov bude konfesionalna príslušnosť základným určovacím komponentom identity zblížujúcim ich s islamským svetom, ťažko v ich prípade počítať s rozvojom akýchsi vzťahov na báze slovanskej vzájomnosti, keďže táto u nich nehrá žiadnu integrujúcu rolu.

KULTÚRA

Michal Miloslav Hodža. Slovenský národný buditeľ, evanjelický kňaz, básnik, jazykovedec, reprezentant slovenského národného hnutia v štyridsiatych rokoch 19. storočia (člen „trojice“ Štúr – Hurban – Hodža). Brat Ondreja Hodžu a strýko Jána Miloslava Hodžu a slovenského politika, štátnika a publicistu Milana Hodžu. O niekoľko dní, 22. septembra, si pripomenieme (zostáva dúfať) jeho narodeniny z roka 1811. Skonal 26. marca 1870 v Českom Tešíne. Svojou prácou, postojmi na kultúrnom, národnom či cirkevnom poli vytvoril Hodža duchovnú cestu niekoľkých generácií.

Cestár generácií

Hodža nebol nestranným pozorovateľom udalostí, ale angažoval sa v národných otázkach, bol spoluvytvorcom projektu kodifikácie spisovnej slovenčiny v roku 1843 (spolu so Štúrom a s Hurbanom), spoluzakladateľom Tatrina (1844), prvého spolku Slovákov, ktorý bol inštitucionálnou manifestáciou úsilia Slovákov o uznanie ich národnej samostatnosti, bol jedným z iniciátorov tzv. Žiadostí slovenského národa z mája roka 1848 – žiadostí určenej viendenskej vláde, ktorými sa Slováci domáhali zrovnoprávnenia s Maďarmi. Zúčastnil sa tiež na prvej výprave slovenských dobrovoľníckych oddielov, ktoré pod rakúskym velením bojovali počas „jari národov“ s Maďarmi. Nedočkavo padla pre neho príliš slávne, pretože po prvej prehratej potýčke pri Senici opustil oddiel pod zámienkou, ako to neskôr vysvetľoval Hurbanovi, získať pomoc vo Viedni. Túto „zbabelosť“ mu nemohol odpustiť ani Štúr. Za dezerciu ho dokonca chceli postaviť pred vojenský súd.

Okrem tohto incidentu bol Hodža zaangažovaný aj do slovenského povstania proti Maďarom, ale už v druhej línii. Na boju sa viac bezprostredne nezúčastňoval.

Jeho činnosť bola napokon viendenskou vládou ocenená. Na jeseň v roku 1850 bol dokonca vyznamenaný Zlatým krížom cisára Františka Jozefa I. za zásluhy. Treba zdôrazniť, že v podstate bol stúpencom umiernennej politiky, bol proti radikálnym vystúpeniam Slovákov, ktoré by mohli viesť ku konfliktu s vládou. Takáto politika sa prejavila ako krátkozraká a neúčinná. Nespravodlivo mu prischla povest zbabelca, ktorý uteká z boja.

Znalci Hodžovho života ho hodnotia ako človeka s bohatým, komplikovaným vnútorným životom, ktorý viedol ustavičný celoživotný zápas. V boji za svoje duchovné ideály budil Hodža často dojem, že jeho úsilie je namierené len proti konkrétnym osobám. „Já ne – to ne, co nebudu míti u žádného přízrny, pochlebovatí se nebudu ani plaziť, musel bych být jináče člověk a ne člověk. Človečenstvo celé u každého člověka, co reprezentanta človečenství, si vážim nade všechno, ale právěže si vážim to, vážim si i své, nebo ono jest len ohlas tohto skutečnosti.“ Biskup Štefan Samuel Osuský odmietal Hodžov prejav kvalifikovať ako osobný. Argumentoval tým, že človek, ktorý vedie boj len za svoje osobné záujmy, sa nevie obetovať a nekončí tak tragicky ako Hodža. Podľa Osuského je negatívne hodnotenie Hodžovho konania výpoveďou o samotnom hodnotiteľovi a znamená nepochopenie „záhadnej bytosti“ Michala Miloslava Hodžu. (ib)

Storočnicu slovenského filmu slávil štýlovo v rodisku Siakelovcov v Blatnici
Prvý filmový Jánošík takmer zruinoval tvorcov

Text a foto: Igor VÁLEK

Pýtate sa, prečo toto výročie oslavovali v turčianskej Blatnici? Pretože presne tak dlho je dedina na filmovej mape – spolu s prvým slovenským celovečerným filmom Jánošík! Prvým filmovým poličkom – „dôvodom“ storočnice.

Hrad Blatnica, kde sa nakrúcali viaceré scény do prvého Jánošíka...

Kto prišiel počas posledného augustového víkendu do Prónayovskej kúrie, dozvedel sa viac. Epicentrom diania bola totiž práve blatnická gotická kúria, ktorú si z nedávnej minulosti návštevníci pamätajú ako Múzeum Karola Plicku. Nečudo, veľký český fotografický a filmový priaznivec slovenského národopisu (tvorca napríklad legendárneho dlhometrážneho etnografického celulooidového skvostu Zem spieva a či matičného krajanského dokumentu o Slovákoch v Amerike) poznal dedinu a jej okolie dôverne a často tam tvoril. Bol však ešte jeden dôvod – oveľa silnejší. Úplne prvý slovenský celovečerný film Jánošík z roka 1921, o ktorého vznik sa postarali bratia Daniel a Jaroslav Siakelovci a viacero scén situovali práve do vnútorných aj vonkajších priestorov tohto sídla. Hoci si vo filme „zahrala“ aj úžasné scenérie neďalekej Gaderskej doliny a či vzdialenejšieho Šútovského vodopádu, Blatnica hrala prvé husle. Hja, poviete si, bližšia košeľa ako kabát, veď Siakelovci boli Blatničania, nuž kde sa im mohlo filmovať a tvorivo rozmýšľať lepšie? Nebolo to však až také priamočiare, ako by sa všetko mohlo zdať dnes. Stačí sa aspoň v skratke pozrieť na okolnosti a vznik národného filmového pokladu.

■ PODNET Z AMERIKY

Onedlho po vzniku Československa založili Slováci v Chicagu Tatra Film Corporation (TFC), aby mohli nakrúcať „drámy, veselohry, cestopisy a historické deje“. S nápadom na nakrúcanie filmov v domovine prišiel majiteľ továrne na premietacie prístroje Andrej Šustek a založil filmovú spoločnosť, ktorá sa včlenila do TFC. Tá vyslala delegáciu nakrútiť Jánošíka. Réžia „prischla“ Jaroslavovi Siakelovi, brat Daniel bol kameraman a s nimi prišli aj František Horlivý ako „art director“ a producent Ján Závodný ako predseda spoločnosti. Jánošíka stvárnil český herec Theodor Pištěk, jeho milú slovenská ohotnička Mária Fábryová (viac o nej neskôr). Prameň hovorí, že štáb aj s komparzistami mal vyše štyristo „hláv“ a nakrúcanie trvalo štyri mesiace.

„Film není síce dokonalý... no ako prvý slovenský výrobok hraný slovenskými hercami je to dielo vynikajúce,“ písal vtedy časopis Slovenský svet. V mestách na Slovensku aj v Česku a na Morave Jánošíka sledovali vypredané sály. Film mal premiéru v Žiline 21. novembra 1921, o štyri dni neskôr bola pražská v troch kinách súčasne a prvého decembra americká. Divácky úspech dobrý, umelecký slušný, no financie? Václav Macek v Dejínach slovenskej kinematografie píše, že príjmy z distribúcie nepokryli náklady a spoločnosť Tatra Film Corporation zanikla. Ba aj po jej jedinom filme akoby sa zatvorila nadlho zem. Krátko po druhej svetovej vojne začal po filme pátrať filmový historik Ivan Rumanovský a podarilo sa mu nájsť útržky kópie. Naň nadvia-

pre rodiacu sa slovenskú kinematografiu a jej postavenie na filmovej mape sveta?

„To, že tri roky po vzniku spoločného štátu Čechov a Slovákov mal premiéru náš prvý hraný film a bola tak napísaná úvodná kapitola v súčasnosti jubilujúcej storočnej slovenskej kinematografie. Vďaka filmu Jánošík sa Slovensko podľa niektorých prameňov zaradilo medzi desať krajín sveta, kde v nemej ére svetového filmu vznikla celovečerná hraná snímka.“

Film sa spája, pravdaže, s osudmi a so životmi ľudí. O Siakelovcoch

sa na pódiu a v hľadisku vytvorenom v rozľahlej záhrade spomínanej kúrie schyľovalo k slávnostným fanfáram – akoby užal.

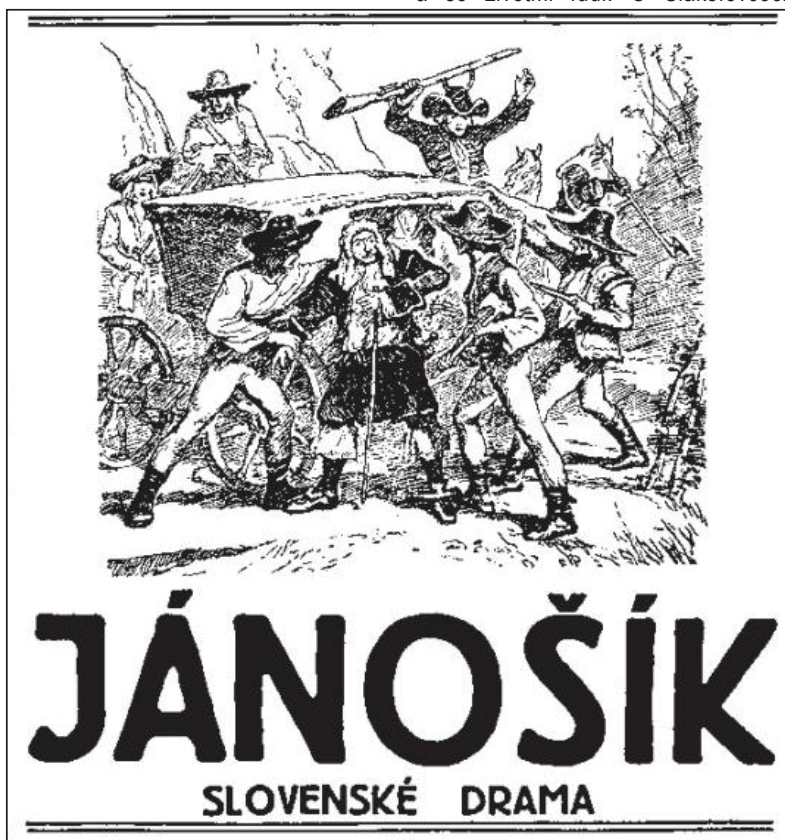
„Keď ide čierňava od Martina, nebýva to až také zlé...“ povedal nám miestny podnikateľ v cestovnom ruchu pán Macko. Mal pravdu, miesto akoby bolo okom pomyselného hurikánu, ba sa naň pousmialo aj slnko zapadajúce za štítu Veľkej Fatry. Rápidne rástol počet divákov (hoci mnohí, čo sa chystali, „cúvli“, veď všade dookola lialo), ktorých nadchol SLUK, storočný (už zdigitalizovaný) Jánošík, dokument Keď sa povie Blatnica... Medzi čitateľov vyslali rovnomennú knihu (klapnutím filmovej klapky), Blatnicu vo filme pripomenula aj panelová výstava. Kniha i dokument ponúkajú „pohľady“ venované unikátnym archeologickým nálezom (Blatnici sa hovorí Slovenská Trója, spomenieme legendárny meč), hradu, olejkárstvu a šafraníctvu, architektúre, osobnostiam, prírodným krásam... Hľadajú odpovede na otázku, prečo má nevelká turčianska obec v slovenských dejinách filmu osobitné postavenie. Veď ako počas večera povedal generálny riaditeľ Slovenského filmového ústavu (ktorý výrazne pomohol) Peter Dubecký, vzniklo tam sedemnať filmov. Aj vďaka náhernej prírode a či bezprostrednej spojitosti so SNP sa v Blatnici a okolí nakrúcali hrané a televízne filmy (vrátane rozprávok), dokumentárne, populárno-náučné, prírodovedecké, folklórne, zvykoslavné, reportážne... Z celovečerných hraných spomenieme dvojdielny farebný kinohit režiséra Paľa Bielika Jánošík (1962 – 1963) a film z čias SNP Dolina (1973).

■ FILMOVÁ MAPA

Panelová výstava Blatnica – 100 rokov na filmovej mape s reprezentatívnym katalógom reflektujú spomínané. Popri ťažiskových textoch a vzácnych fotografiách nechýbajú biografické medailóny tvorcov, historiky, zaujímavosti. Vieme, že si ju postupne budú môcť pozrieť obyvatelia ďalších častí regiónu, kde sa prvý Jánošík nakrúcal, miest, kde sa hral, ba aj Česi a návštevníci v Prahe...

Za všetkým hľadaj človeka a ľudí. Petra Cabadaja už poznáte, spomeňme ešte grafika Jána Novosedliaka a, samozrejme!, starostu Karola Čičmanca (pôvodným vzdelaním aj povolanim herca). Ako správna hlava komunity bol a stále je tam, kde ho treba, a opäť robil a organizoval s príslovečným odhodlaním (opýtajte sa miestnych). A hoci (bez preháňania) doslova padal od únavy aj deň po, ešte nám povedal, že má do budúcnosti veľké plány. Napríklad s Prónayovskou kúriou, ktorá sa má zmeniť na múzeum slovenskej kinematografie, ale aj šafraníctva v Turci, multikulturný bod na konanie podujatí – od tradičných etnografických (napríklad jarmokov) až po (filmové) festivaly atď., atď....

Kruh sa akoby uzavrel, no príbeh bude pokračovať ďalej a isto bude mať ešte veľa (nielen) filmových okienok. Keď píšem tieto riadky, v Blatnici prší. Pribúda aj voda v potoku pretekajúcom sviežo Blatnicou. Na viacerých miestach na ňom klopú nápadito ozdobené mlynčeky. Ich kľopot a cinkanie znie ako príjemná a tajnosľubná pozvánka. Kto ju prijme, neobanuje, keď na vlastnej „koži“ spozná, čo to znamená – Keď sa povie Blatnica...

Filmový plagát k prvému slovenskému filmu bratov Siakelovcov

zal Štefan Vraštiak a koncom šesťdesiatych rokov napísali režisérovi Siakelovi, či on nemá filmovú kópiu.

„Napísal, že on, bohužiaľ, nemá, ale aby sme sa obrátili na Závodného... Už si ani nepamätám, ako sme získali adresu, napísali sme mu a on nám v liste z konca roka 1969 napísal: „To, po čom pátrate, je v mojej garáži,“ povedal medzitým zosnulý Vraštiak pre projekt Oral history Filmovej a televíznej fakulty VŠMU. Závodný sa ponúkol, že film privezie a daruje Slovenskému filmovému ústavu, čo v júli 1970 aj urobil.

■ OBNOVENÁ PREMIÉRA

Obnovenú premiéru mal Jánošík, o ktorého rekonštrukciu sa postaral I. Rumanovský, v roku 1975. Dajme však slovo historikovi kultúry a publicistovi Petrovi Cabadajovi, jednému z organizátorov podujatia v Blatnici. Z pohľadu dneška to vyzerá až exkluzívne, no vieme, že prvý filmový Jánošík mal osudy dramatickosťou pripomínajúce osud hlavného hrdinu...

„Okolnosti vzniku, priebeh nakrúcania, ťažko uveriteľné problémy i celkový osud prvého slovenského hraného titulu a jeho tvorcov predstavujú fascinujúci námet na samostatný dlhometrážny film, respektíve televízny seriál. Polstoročie sa vôbec nevedelo, či existuje aspoň jedna kópia. Nakoniec sa našla „zaparkovaná“ v chigagskej garáži producenta, a ďalej to už poznáte... No a to nehovorím o fakte, že Jánošík takmer existenčne zruinoval jeho tvorcov – priekopníkov slovenskej kinematografie...“ Čo znamenal prvý celovečerný film Jánošík

aj o Závodnom sme už písali, mám teraz na mysli prvú slovenskú filmovú herečku v úlohe Aničky, Jánošíkovej milie. „Túto stvárnila Mária Fábryová – rodáčka z Martina. Ako zanietena ohotnička herečka dostala rolu na základe divadelnej fotografie (naštudovanie hry Ferka Urbánka Rozmajrín), ktorú poslala strýkovi do USA. Keďže pochádzala zo zámožnejších spoločenských kruhov, musela sa naučiť prať v potoku a či okopávať zemiaky, aby jej kreácia pôsobila vierohodne. O tom, že môže v Jánošíkovi účinkovať, rozhodla rodinná rada, ktorá usúdila, že je dôležité podporiť vznik prvého filmu. Po skončení nakrúcania sa Mária Fábryová (po vydaji Nováková), prvá slovenská filmová herečka, vrátila k učiteľskému povolaniu, angažovala sa tiež v Živene...“

Nedá mi neopýtať sa, keďže Jánošík je spájaný najmä s rodnou Terchovou, či si vo filme zahral nejakú „epizódu“ aj Terchovčan?

„Okrem hlavnej postavy a jednej zmienky v tituloch nemá prvý slovenský hraný film s Terchovou nič spoločné. Neplatí to už ale o zrekonštruovanej a ozvučenej verzii, ktorú v roku 1975 režíroval erudovaný filmový historik a režisér Rumanovský. Ten popri hudbe skladateľa Jozefa Malovca šikovne použil aj terchovskú muziku. Treba povedať, že pre neho boli prvý sfilmovaný Jánošík a jeho tvorcovia doslova srdcovou záležitosťou.“

■ BLATNICKÉ FANFÁRY

Vrcholom trojdňového podujatia bol sobotný večer a noc. Aj keď „mocnosti“ zhora nešetřili dažďovou vodou vlastne po celý týždeň, v čase, keď

Franz LISZT chcel z Bratislavy urobiť dôležité hudobné centrum Zlý tón nenarušil jeho vzťah k mestu

Miroslav DEMKO – Foto: archív SNN

Svetoznámy hudobný génius Franz LISZT, známy celému svetu ako klavírny virtuóz a skladateľ, mal práve k Bratislave mimoriadny, osobitý a úprimný vzťah. Každý, kto sa zaujíma o hudbu a život Franza Liszta (1811 – 1886), sa mohol dočítať, že práve v Bratislave sa začala a v plnom lesku zažiarila sláva deväťročného Liszta. Na túto udalosť Liszt nikdy nezabudol. Bol to slávny koncert, ktorý sa uskutočnil 6. novembra 1820 a ktorý mu otvoril brány do sveta.

Jedna zo správ hovorí, že koncert sa konal v paláci grófa Michala Esterháziho na Ventúrskej ulici. Liszt tu upútal nielen svojou hrou, ale aj hrou náhodne predložených skladieb. Prekvapil do takej miery, že sa zaňho zaangažovali bratislavskí magnáti z rodu Amadeovcov, Apponyjovcov, Szapárijovcov, Viczajovcov.

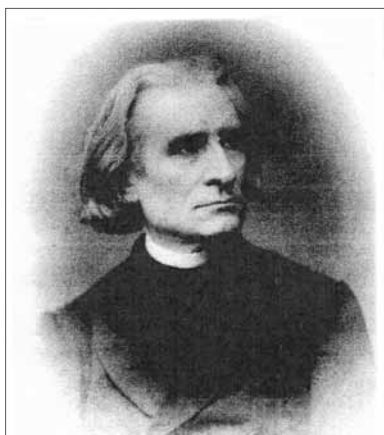
BRATISLAVSKÍ MECÉNI

Mimoriadnu úlohu v Lisztovom živote zohral Thadé Amadé z bratislavskej Vraku, ktorý sa zaujímal o mladého Liszta a viedol o ňom živú korešpondenciu so známym skladateľom Salierim vo Viedni. Vďaka finančnej pomoci sa mohol Adam Liszt, Franzov otec, oprieť o tých svetovo známych pedagógov, ktorí mohli priviesť mladého talentovaného Liszta k najvyšším metám umenia.

Zaujímal sa najmä o klaviristu, skladateľa, bratislavského rodáka Johanna Nepomuka Hummela (1778 – 1837), ale neskôr sa obrátil na Karla Czerného a Salieriho, ktorý viedol Liszta pri štúdiu kompozície. Czerny bol žiakom Hummela a Beethovena a možno právom povedať, že moderná klavírna hra Viedenskej školy dlhuje veľké poďakovanie práve Hummelovi, o ktorom sa aj Franz Liszt vyjadroval v superlatívoch.

FORMUJÚCE VPLYVY

Ale čím bol a zostal Franz Liszt pre Bratislavu? Nepochybne nielen veľkým umelcom, pedagógom, ale aj mysliteľom, znalcom umenia a dejín, čo sa prejavilo v jeho korešpondencii a knihách. Vo svete nie vždy bola známa jeho charitatívna angažovanosť. Mimoriadne významná bola práve v Bratislave. Už ako dieťa ho formovali františkánske rímskokatolícke zásady. Vo svojej filantropickej činnosti myslel nielen na katolícke, ale aj na iné cirkevné organizácie v Bratislave. Bratislavčania si boli vedomí osobitého vz-

Franz LISZT chcel z Bratislavy vytvoriť stredisko hudobnej kultúry.

jomného vzťahu s Lisztom a nie náhodou ho v tomto meste označovali za ochrancu umenia a hudobnej múzy.

DESIATKY NÁVŠTEV

Lisztových návštev Bratislavy boli desiatky, pričom každá mala v jeho živote osobitné miesto. Výrok Lisztovho žiaka, známeho maďarského umelca Gejzu Zichyho, je stále silnou ozvenou. Dvadsaťsedem rokov po Lisztovej smrti dal na vedomie svetu: „Aj dnes Lisztov kult kvitne v Bratislave ako ani v jednom z miest Uhorska.“

O tomto vzťahu Liszta k Bratislave vedela celá kultúrna a hudobná hierarchia, teda aj maďarské osobnosti a znalci hudby. Emmerich Horvath ešte pred niekoľkými desaťročiami vyhlásil: „Práve s Bratislavou, v ktorej po prvýkrát vystupoval ako malý chlapec, ostal spojený na celý život.“

Podobným spôsobom sa vyjadril aj iný maďarský znalec Liszta Albert Sebestyén, ktorý zanechal odkaz pre Bratislavu: „Bohatý a trvalý vzťah Franza Liszta k Bratislave je všeobecne známy.

Toto mesto vždy bolo a je doteraz jedno z najvýznamnejších miest Lisztovho kultúry.“

V Bratislave sa prezentoval nielen ako slávny klavirista, dirigent, skladateľ, ale aj ako umelec, ktorý upozorňoval na iných skladateľov a sám uvádzal ich skladby. Ako priateľ a pedagóg napríklad navštívil v roku 1858 v Bratislave rodinu Vrabelyjovcov v čase, keď sa mladá Serafína, vydatá za známeho Lisztovho žiaka Tausiga, pripravovala na klavírnu kariéru.

SPOLOČENSKÉ UDALOSTI

Každá návšteva Liszta v Bratislave bola vyslovene spoločenskou udalosťou. Tak to bolo aj v roku 1872, keď sa Liszt zúčastnil na koncerte svojho žiaka a zaťa Hansa Bülowa, ktorý sa ako klavirista predstavil v Bratislave niekoľkokrát.

Franz LISZT vyvinul veľké usilie, aby Bratislava mala pomník Hummela.

Vedenie Bratislavského hudobného spolku (Musikverein) pri príležitosti štyridsaťročného jubilea založenia sa rozhodlo uviesť Lisztovu Ostrihomskú omšu, o ktorej sa viedli silné polemiky. Jeho diela vynikajúco našťudoval dirigent svetového mena Karol Mayerberger. Sám Liszt sa na tomto predstavení zúčastnil. Predsta-

Dobová rytina centra Bratislavy aj s pomníkom Johanna Nepomuka Hummela v popredí.

venie prilákalo veľa odborníkov z cudziny, nielen z Viedne, ale i z Pešti. Korešpondenčný kontakt udržiaval aj s organizátorom bratislavského hudobného a kultúrneho života Jánom Batkom.

Vieme, že popri silnom kulte Wagnera sa aj tu viedli debaty smerujúce k moderným prúdom a obhajobe programovej hudby. V roku 1874 Liszt zavítal do Bratislavy niekoľkokrát. V roku 1877 vystúpil koncertne. Miestna tlač (Pressburger Zeitung) podčiarkla skutočnosť, že zisk z koncertu sa má venovať postaveniu pomníka Johanna Nepomuka Hummela. Liszt koncertoval v Bratislave v rokoch 1881, 1882 a 18. marca 1883 uviedli jeho oratórium Legenda o sv. Alžbete v bratislavskom Dóme sv. Martina za účasti elity zo strednej Európy. Omšu s veľkým úspechom dirigoval Jozef Thierd-Laforest. V ďalšom roku, 25. februára, tu Liszt dirigoval svoju Korunovačnú omšu. Krátko na to, už 19. a 20. apríla toho istého roka, patril medzi najčestnejších hostí v Bratislave u biskupa Heillera. V roku 1885 asistuje Liszt v Bratislave pri koncerte slávneho klaviristu Rubinsteina, tiež s cieľom podporiť zbierku na Hummelov pomník.

Liszt bol pri všetkom, čo sa týka propagovania Bratislavy. Aj pri jeho poslednej návšteve v tomto meste bola prítomná hudobná elita z okolitých miest, akoby vedeli vycítiť želanie Liszta urobiť z Bratislavy dôležité hudobné centrum. Slávny rakúsky skladateľ a dirigent Anton Bruckner nečakal vo Viedni, ale vycestoval do Bratislavy, aby venoval Lisztovi svoju slávnú 7. symfóniu. Známý znalec Liszta Zoltán Hrabussay zanechal takmer

meditatívny odkaz: „Je takmer zákonitým javom v dejinách, že mestá majú svojich hrdinov a hrdinovia majú svoje obľúbené miesta... Rovnako silné citové puto viazalo Franza Liszta k Bratislave.“ Tento lisztológ podčiarkuje aj inú dôležitú stránku Lisztovho zápasu o uznanie jeho diela: „Ani jedno mesto nepestovalo tak systematicky a s takým pochopením Lisztovo dielo v časoch bojov o uznanie ako Bratislava...“ Ale výrok samotného Franza Liszta k Bratislave je skutočnou perlou: „Nijaký zlý tón nepokazil čisté priateľstvo k Bratislave.“

OSOBNOSTNÁ ORIENTÁCIA

Keď máme v súčasnosti hodnotiť Lisztovo dielo a jeho aktivity, nikto nemôže poprieť jeho slovensko-slovanskú orientáciu. Slováci, ktorí v 19. storočí boli kolonizovaným bezprávnym národom, sa tiež prezentovali rovnako ako Franz Liszt. Franz Liszt a jeho rodina neovládali maďarský jazyk a prezentovali sa ako Uhri (Ungar, Hongrois – obyvatel Uhorska). Lisztovo propagovanie slovenského skladateľa J. L. Bellu (Hainaldova cena), Hummela, tiež Chopina, ruských skladateľov, ako aj skladateľov malých a utlačaných národov (Griega a iných) nás posúva k novým pohľadom na Liszta. Liszt sa osobne zúčastnil na oslavách tisícročia výročia príchodu slovanských vierozvestcov Cyrila a Metoda v Ríme v roku 1863 a tu uviedol svoju kompozíciu Slavivo Slavno Slaveni, ktorá zostala natrvalo v srdci Slovákov. Dodnes ho aj preto považujú za slovenského skladateľa. Tento vzťah Liszta k slovensko-slovanským svätým oslovil aj slovenského historika Matúša Kučeru: „Každý si volí svojho svätého aj podľa národnej príslušnosti...“ Nie je zanedbateľné, že Franz Liszt pri svojom prvom návrate z cudziny do svojej domoviny v roku 1839 práve v Bratislave vyslovuje vetu: „Oh! Moja divoká a vzdialená domovina! Oh! Moji priatelia, amen!“ Túto vetu vyslovil len v Bratislave. Známý nemecký muzikológ Günther Kraft uvažoval svoje poznanie z korešpondencií Liszta slovami: „Z výberu týchto listov vystupuje pred našimi očami človek a umelec Franz Liszt, spojený s Bratislavou od svojej mladosti až po vysoký vek...“ Vieme, že: „Žiadna krajina, žiadne iné mesto sa nemôže prezentovať takým privilegovaným, exkluzívnym vzťahom Franza Liszta ako práve Bratislava.“

Dejiny Slovákov tvorili vzdelaní a schopní ľudia Život zabudnutého kňaza Vitka

Text a foto: Ján VITKO

Slovenský národ má množstvo významných osobností, ktoré po stáročia potvrdzujú jeho talent a pracovitosť. Niektoré poznáme, iné menej a mnohé možno upadajú do zabudnutia. Počas môjho genealogického výskumu sa mi podarilo na takéto osobnosti naraziť, hoci takmer vybledli z našich dejín. Medzi ne jednoznačne patrí aj Pavol Vitka.

Publikácia Biografia Slovenska obsahuje zápis: Pavol Vitka, pôvodne Vitko, narodený v Spišskom Bystrom, pochovaný v Oravke v dnešnom Pofsku. Jeho životný osud je až symbolickým zobrazením osudov nášho národa. Z matričných zápisov vyplýva, že pri krste 31. 12. 1779 bol v obci Kubachy, dnes Spišské Bystré, okres Poprad, zapísaný ako Pavol Vitko, ktorý sa stal rímskokatolíckym kňazom, študoval v Ružomberku, Banskej Bystrici, Bratislave, Trnave, Keckskeméte.

ORAVSKÝ KŇAZ

Od roka 1804 bol kaplánom v Ružomberku, následne od 1807 farárom v Bobrove na Orave, po roku 1828 v Zubrohľave a v posledných rokoch života vzhľadom na svoj vyšší vek žiadal o preloženie do obce Oravka, obývanej slovenským obyvateľstvom, kde aj umrel 14. 11. 1842. Pochovaný je v blízkosti vchodu do krásneho dreveného kos-

tola v Oravke. Počas svojho života neprekročil hranice Uhorska, kde sa narodil, ale podľa dnešných pomerov študoval v Maďarsku, pôsobil na Slovensku a pochovaný je v Poľsku. To je, pravdepodobne, dôvod, prečo takmer upadol do zabudnutia.

Paulus Vitkay sa ako kňaz stal čestným kanonikom pre oravský dištrikt. Bol prísediacim oravskej súdnej stolice, čo je pozoruhodné, pretože takéto miesta zvyčajne obsadzovali príslušníci šľachty alebo skutočne mimoriadne vážene osobnosti. Na tento post ho predurčovala kvalifikácia kňaza, schopnosť rozlíšiť dobro a zlo, teda to, na čom je postavená naša civilizácia a cyrilo-metodský odkaz, ktorý máme aj v Ústave SR.

HORLIVÝ BOTANIK

Paulus Vitkay sa okrem iného horlivo venoval botanike. Bádala na Ďumbieri, Choči, Veľkom Stohu, Malom a Veľkom Rozsutci, Zubrohľave, Baběj hore a inde. V roku 1822

vypracoval dielo Flora Arvensis – Flóra Oravy. Našiel som časť jeho rukopisu kapitoly XIV až XXIV, ktorý bol zapadaný prachom v múzeu. Po ďalšom pátraní sa ukázalo, že Flora Arvensis je prvou botanickou zbierkou Oravy a všetci botanici neskôr botanizujúci na území Oravy vychádzali z tohto diela, čo hovorí nielen

MEMORIÁL

o jeho komplexnosti, ale aj odbornej úrovni spracovania. Ako pokračovateľ oravských botanických výskumov Floru Arvensis spomína Mikuláš Szontagh, ktorý sa zmieňuje o tom, že mu starček Paulus Vitkay svoje dielo odovzdal. Uvádza ho aj ako prvého botanika vo svojom diele Enumeratio... ktoré bolo vydané v roku 1863 vo Viedni.

Nevedno, kde sa nachádza prvých trinásť kapitol, no Slovenské národné múzeum potvrdilo, že majú zbierku neidentifikovaných rukopi-

Hrob pre Slovákov donedávna zabudnutého kňaza Pavla Vitkaia

sov, ktoré by grafológ mohol porovnať a možno aj stotožniť s existujúcimi známymi rukou písanými kapitolami XIV. až XXIV. Prvých trinásť kapitol by sa mohlo nachádzať v pozostalosti Szontagovcov, ktorí boli poslednými známymi držiteľmi rukopisu.

ARCHÍVNA KURIUZITA

V Schematizmoch katolíckej cirkvi sa podarilo objaviť vedľa seba zapísané dve rovnaké mená Paulus Vitkay senior a Paulus Vitkay junior. Ide o kurióziu, že nositelia toho istého mena, žijúci v tom istom čase a obaja rímskokatolícki kňazi pôsobiaci blízko seba, boli dvaja. Paulus

Vitkay junior pôsobil ako kňaz v Liptovskom Hrádku, finančne podporoval opravu kostola v rodnom Spišskom Bystrom po predchádzajúcom požiari a daroval kostolu pozlátene ciborium s venovaním. Takto ho zaznamenal ako jediného donora pri oprave kostola cirkevný historik Ján Vencko vo svojej knihe Dejiny štiavnického opátstva na Spiši. Liatinový katedrál z hrobu Paulusa Vitkaya juniora zachránili, zrekonštruovali a dnes zdobí, zatiaľ bez označenia pôvodu, mestský park v Liptovskom Hrádku. Pavol Vitko – Paulus Vitkay junior, bol pokrstený v roku 1780 v obci Kubachy a zomrel v roku 1835 v Liptovskom Hrádku. Dlhý čas som ich považoval za tú istú osobu – aj také prekvapenia ukrývajú archívy. Na konci pátrania som našiel tretieho Pavla Vitka, ktorý sa narodil v blízkosti Kubach – v Hranovnici, v roku 1949 sa však usadil v Austrálii, kde o. i. zakladal slovenský rozhlas, a dokonca je po ňom v Brisbane pomenovaná ulica. O ňom napísal knihu Kookaburru po slovensky spievať nenaučíš štvrtý Pavol Vitko, ktorý už však zo Spiša nepochádza.

Uhorsko bolo nástupníckym štátom Veľkej Moravy, bol to náš štát a príslušníci slovenského národa žili a zomierali na rôznych miestach sveta mimo dnešných hraníc Slovenska a mnohí upadajú do zabudnutia. Naše dejiny tvorili vzdelaní, schopní ľudia, ktorí boli po stáročia súčasťou štátu, kultúry či vedy. V minulosti mali svoje miesto v spoločnosti a právom im patrí miesto aj v našich dejinách.

Štefan PACKA oslávil jubileum obrazobásňami aj autorskou výstavou koláží

Chvála imaginatívnych snov a tvorivej fantázie

LACO HÁMOR – Foto: Ján SVIDROŇ

Spisovateľ, podpredseda Spolku slovenských spisovateľov Peter Mišák v autorovej novinke PreSvetloVanie odkazuje na vrcholiaci Packov (75) „rok v znamení jeho jubilea“. Knihu básní a koláží zo žilinského vydavateľstva Georg Juraja Štefuňa uviedli v záhrade domu Rázusovcov v Liptovskom Mikuláši-Vrbici. Zároveň otvorili výstavu koláží Štefana Packu Chvála zablúdených snov.

Akokoľvek výtvarná technika má svoje zákonitosti, ale fundament je kresba. Kto nevie kresliť, nemôže byť ani maliarom, ani kolážistom. Spravidla k majstrom koláží patrili a patria tvorivé osobnosti. Popredný kolážista Emil Semanco, starosta Umeleckej besedy slovenskej, o Packovom záľubení do tejto techniky napísal: „Prvým dúškom bol Bartfay. Myslim si, že sme Tibora hltali každý osve a po svojom, ale s vedomím a pochopením jeho životného kréda: „Kameňa a človeka sa treba najskôr dotýkať srdcom až potom rukami.“ Štefan Packa dodáva: „V čase, keď som spolupracoval s denníkom Hlas ľudu, som sa zoznámil s výtvarníkom Jozefom Šturdíkom. V tom čase som po kolážach viac-menej pokukoval, obdivoval majstrovský fortieľ každého, kto sa im venoval. Obdivoval som Šturdíkove kresby, ktoré doviedol do dokonalosti, i jeho štýl bol rozoznatelný.“

INŠPIRÁCIE VERŠOV

Majstra Šturdíka preslávili ilustrácie, bohatá prepracovaná, štýlovo čistá kresba v básnických zbierkach J. Lenka, A. Plávku, I. Kraska, P. Horova, V. Reisela či V. Miháliku. „Zistil som, že umenie nielen zušľachťuje, ale najmä spája. Všimol som si úsilie tvorcov, ako

priradené kombinujú výtvarné techniky, aby dosiahli potrebný výraz. Postupne som získal aj prvé skúsenosti, vytvoril som prvé koláže.“

Packova cesta k výtvarnej tvorbe viedla cez poéziu, básne. Z Dolniakov sa ešte v učňovských rokoch dostal do Vysokých Tatier, ktoré sa mu stali osudnými. Formovala ho kuchyňa. V tej treba mať nemalo fantázie. Mal sa stať gastronomickým špecialistom, a nielen výtvarníkom či poetom. V jeho prípade služba v hotelierstve je významným krokom k poznávaniu „farieb“ tvorivého úsilia. Semanco nachádza v Š. Packovi „básnika s každým pohľadom tatranskej žuly...“

TVORIVÉ ZRENIE

Štefan Packa je akoby zhmotnením známeho príslovia: „Pomalý chlapci rastú.“ Dozrievajú postupne, tak ako to v živote chodí. Stretnutie s básnikom Jankom Silanom vo Važci ho poznačilo doslova a do písma. Stále bol i vďaka profesii, ku ktorej, ako sám vraví, prišiel náhodou, zhodou okolností s inými ľuďmi. „Mal som na výber, buď pokračovať v škole ešte do deviatky, alebo ísť do učenia. Ale o tom, do akého, už rozhodovali tabuľky a spoločenskú objednávku. Našťastie, môj otec,

Uvedenie najnovšej knihy obrazobásni Štefana PACKU (vpravo) poctili aj jeho priateľka a známa, medzi inými tiež herečka a spisovateľka MILKA ZIMKOVÁ

úradník ONV v Seredi, mi našiel učňák v Tatrách.“

Pre Packu boli najmenšie veľhory sveta nepobozkanou nevestou, lebo „kukurikar“ z nív nevedel, do čoho ide. A pokým si požičal prvú maliarsku paletu, pretieklo horskými bystrinami vlna vody. S plnou vážnosťou si uvedomil zmysel slov „máme veľa kilometrov času“. A v tomto slede udalosti vnímal naplno tatranské končiare i ľudí, čo tam po stáročia žijú. „A deti po porážke zimy / veselo

hrajú na pišťalky / ždiarskych plotov.“ Emil Semanco už pred časom o Packovom tvorivom aj ľudskom profile – o vášni tvoriť slovom aj obrazom – napísal: „Obraz a slovo sa najprv nepokojne mrvia a preosievajú, ako keď sa má oddeliť zrnko od pliev. A potom sa mláčia a melú – aj medzi sebou – neraz hlava-nehlava. Modriny, driny. Muky múky, lepidlo z cesta cesty. Bez práce nie sú koláže...“

DVOJ- A VIACALENTY

Peter Mišák, dlhoročný editor, najmä začínajúcich literátov, si myslí, že „naša kultúra, umelecká pospolitosť je bohatá na dvojdomých autorov“. Ale potom stojí za povšimnutie Packov tretí aspekt umeleckého bytia – gastronómia. Dokazuje, že i v jej objatí rastú tvoriví majstri s autorskou licenciou. Lebo stále platí: „Láska ide cez žalúdok.“ Všadeprítomná ponuka chutných jedál predsa je tu pre ľudí a budí chuťové bunky aj tým známym, ktorých človek s kuchárskou čapicou postretne. A opantá aj najpopulárnejších – celebrity.

Packa v bohato ilustrovanej knihe Tatry na tanieri sa na „známosti“ roz-pamätáva a hľadá z nevšedného uhla pohľadu. Príbehy s vynikajúcimi receptami chatárov, hotelierov, šéfkuchárov,

majstrov svojho remesla, kulinárov, ako aj prominentných hostí. A tých jeho kuchárskych literárnych i gurmánskych bestsellerov je pozhňane...

SVETLO PRIATEĽOV

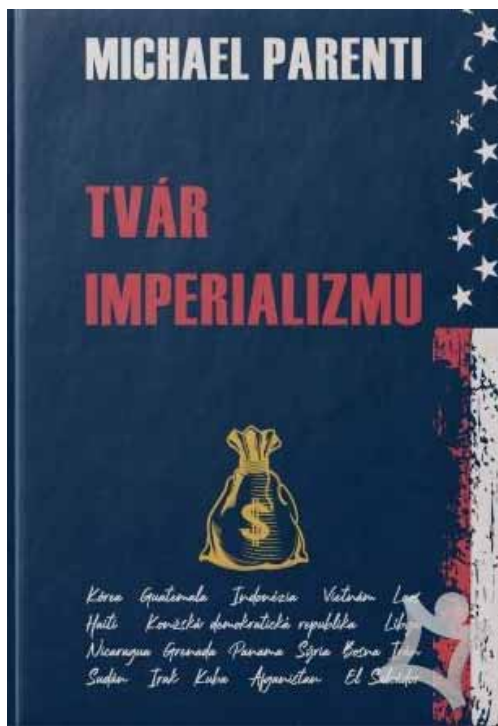
Obrazobásne z knihy PreSvetloVanie sú tiež medailami pre priateľov a medailónikmi o priateľstve. K jeho priateľom okrem iných patrili horolezec, cestovateľ, geograf a spisovateľ František Kele. Po nečakannej smrti legendárneho horského nosiča Laca Kulangu si Štefan zapísal: Skalnatou dolinou / kľže sa Lacov tieň... Ale sú v nej aj svetielka Maše Halamovej, Etely Farkašovej, uhľiky podnetov Tibora Bartfaya, poetického druha Jozefa Daníka, aj presné úsudky žurnalistického investigátora Vlada Donnera: „Je to vzácna symbióza písaného slova a jeho vyjadrenia obrazmi. Jeho koláže imponujú spontánnosťou, úprimnou výpoveďou o človeku súčasnosti. Nemožno im uprieť kultivovanosť, zaujímavý nápad a nie menej zaujímavé stvárnenie myšlienky.“ Obrazobásne sú experimentom, kde hlavnú rolu nehrajú ani obrázky, ani maľba, ani napísané slová. „Impulzy, rezonujúce v Packových kreáciách, nútia človeka premýšľať o základných hodnotách ľudského života, rozširujú repertoár vlastných poznatkov, naznačujú východiská a zohrávajú významnú úlohu pri poetizácii výtvarného umenia.“ uviedol v bulletine k výstave V. Donner.

V ateliéri v Rázusovci dome, kde je autor novej knihy koláží a poézie správkom, aktuálne pracuje na nových kolážach zo série venovanej mestám Európy. A vystavuje stoštyridsať koláží v dvoch mestách súčasne – v Liptovskom Mikuláši a v Martine.

Autor Michael PARENTI odhaľuje skutočnú tvár imperializmu

Precízna analýza ničivých síl Západu

KNIHA TÝŽDŇA

Je to mimoriadne poučné čítanie o ničivých silách západného imperializmu za posledného pol storočia. Parenti nás opäť ohromuje neuveriteľne podrobnou analýzou toho, ako je v ktoromkoľvek danom kapitalistickom štáte dominantnou paradigmatom sila, ktorá sa používa proti vlastným národom na boj proti proletárskemu odporu.

Autor uvádza záznamy a zoznamy intervencionizmu USA a škôd, ktoré spôsobil krajinám „tretieho sveta“, ako sú početné puče v Latinskej Amerike a väčšie vojenské operácie po celom svete, najmä na Strednom východe, ktoré sa skrývajú za národnú bezpečnosť. Je preukázané, že nadnárodné spoločnosti ovplyvňujú a niekedy určujú zahraničnú politiku pod zámienkou „demokracie“ a šírenia „slobody“. Spojené štáty americké propagujú nespravodlivú politiku a používajú pritom nekalé praktiky na celom svete vrátane vyvlastnenia prírodných zdrojov, privatizácie, dlhového zataženia, klamstiev a potláčania demokratických hnutí. Demonštruje, ako to prispieva k zhoršovaniu životnej úrovne v USA, k zvyšovaniu chudoby, ničeniu infraštruktúry a hroziacej ekologickej katastrofe. Za všetky ostatné jedna charakteristika nemenej známeho aktivistu a spisovateľa: „Kniha Tvar imperializmu od Michaela Parentiho je čestná, silná a desivá zároveň. Preto ho budú nenávidieť tí, ktorí riadia Impérium, a milovať ho budú ľudia, ktorí hľadajú pravdu uprostred smradľavej kopy odpadu západnej propagandy. Táto kniha bude predovšetkým jasná iskierka nádeje pre miliardy mužov, žien a detí, ktoré práve v tejto chvíli bojujú o holé prežitie a bránia sa proti americkému Impériu a proti všetkým obľudným tváram a maskám imperializmu,“ napísal Andre Vltček, autor knihy Západný teror.

(red)

NEKROLÓG

Na tohtoročný august nebudú milovníci slovenského výtvarného umenia spomínať v dobrom. Nie preto, že sa už bez očkovania nedostanú do výstavných sál a galérií, ale pre obrovské straty, ktoré utrpelo.

Hneď prvý augustový deň natiahla nad kráľovstvom kresby, maľby, plastiky a dizajnu čierne súkno jedna z vedúcich osobností teórie a histórie výtvarného kumštu Klára Kubíková. Piešťanská rodáčka, manželka akademického sochára Štefana Kubíka opustila toto už

Veľké straty v umeleckom kumšte

skutočne „slzavé údolie“ vo veku sedemdesiatšesť rokov. A len čo sa leto roka 2021 prechýlilo k smutnej jeseni, šokovala priaznivcov výtvarného diania v nás správa o nečakanom skone jeho v súčasnosti azda najrešpektovanejšieho vedca, profesora Ľudovíta PETRÁNSKEHO, ktorý na večnosť odišiel akurát v deň svojich menín vo veku sedemdesiatšesť rokov. Bývalý rektor Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave a dekan Fakulty architektúry Slovenskej technickej univerzity (dnešnej FAD STU) patril medzi výrazné osobnosti kultúrneho života na Slovensku. Bol kurátorom či spoluorganizátorom mnohých výstav a podujatí. Rešpekt si získal dôverným poznaním takmer každého, kto sa pohyboval a niečo znamenal na scéne slovenského výtvarného umenia, najmä však ako fundovaný, kultivovaný a rešpektovaný kritik a autor rozsiahlych profilových monografií aj teoretických publikácií – v nedávnych rokoch napríklad povedzme o bratoch Hložníkoviach alebo fundamentálnou prácou o dizajne.

Rodák z Brezna (november 1943) absolvoval štúdium na Katedre dejín umenia KU v Prahe, tiež na univerzite v Heidelbergu a postupne sa profiloval ako mimoriadne disponovaný a rozhladený umenovedec. Umelca a jeho dielo vedel nielen ohodnotiť, ale aj originálne interpretovať. Tejto svojej prospešnej a činorodej práci sa so zaujatím venoval vyše polstoročia. So zaujatím, ktoré sa podpísalo aj na jeho zdraví a podpísalo sa aj na jeho skone v stredu 25. augusta 2021.

Čeť jeho práci a pamiatke!

Emil SEMANCO

HUMORESKA

Milý Donald, dakujeme Ti, že sme sa mohli zúčastniť na hrdinskom úteku vašich a našich vojenských jednotiek z Afganistanu v štýle filmu Rýchlo a zbesilo. Verím, že keď budeš opäť oficiálne prezidentom, vyznamenáš Medailami cti niektorých našich vojakov a politikov s modrými knižkami. Na revanš. Vaša piata kolóna dislokovaná u nás Ti rada poradí, koho oceniť. V prvom rade novinárov mienkotvorných denníkov a televízií. Za ich výkony pri opisovaní chaotického úteku ako cieľavedomej evakuácie po víťaznom dvadsaťročnom boji. Za zdôvodnenia porážky

leboficioizmami, za srdcervúce obrázky z kábulskeho letiska, za pôrody Afganiek v evakuačných US Army lietadlách... Videl si v novinách fotku pašúnskej matky, ako podáva

nám zvestovali. Musíš dať metál aj Klimatickej Grétke za jasnovidecťvo. Vo vašich CBS News to povedali úplne jasne. Na príčine víťazstva Talibanu je globálne otepľovanie.

Proti gunárovi a malému psikovi by víťazne zabojovala menej ako polovica Britov, vyše polovica Američanov. Tridsiatim percentám by nerobilo problém poraziť orla, dvad-

Rambo II., Rambo III. a Sedem statočných, James Bond za Angličanov, Old Shatterhand za Nemecko, dobrý vojak Švejck za Čechov, Lúdas Matyi za Maďarov – všetci boli vyvalení na floridských plážach hneď vedľa našich politikov. Ani náš špecialista na boj v horskom teréne a jaskyniach Pacho z Hýb nemohol dôjsť. Nemať očkovací pas, nepustili ho do lietadla. Nie je ešte všetkým dňom koniec. Keď dôjdeš, naštudujeme si film Huróce strely a pôjdeme bojovať my veteráni osobne. Dones z domu hamburgery, ja zoberiem frndžalicu, potúžime sa a vyprášíme Talibov z Bagramu. Zbrane, lietadlá a vrtníky nemusíš brať, nechali ste ich tam dosť. Na Tvoj skorý príchod sa teší

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Rýchlo a zbesilo alebo hrdinský útek spod Hindúkušu

dojča cez ostnatý drôt americkému vojakovi? Čo s doččaťom dotýčný vojak má na letisku urobiť, zostalo nedopovedané či skôr nedofotografované. Metál si zaslúži aj Ústav matematiky a informatiky. Ak politicky a kaviarensky správne vypočíta, či traja, dvadsiat, alebo až dve tisíciky Afgancov, ktorých chce vláda doviezť, je viac alebo menej ako desať Afgancov, ktorých príchod

Ja vidím vinu úplne inde. Neposlali ste tam tých pravých bojovníkov. Zostali doma a namiesto boja sa zúčastnili na zisťovaní portálu YouGov, proti akému zvieratú by si trfili bojovať a zvíťaziť bez zbrane. Len tak, s holými rukami. Poteším Ťa, Briti boli o desať percent zbabelejší ako Američania. V boji s potkanom a mačkou domácou by vyhralo sedemdesiat percent hrdinov.

siatim buldoga, šimpanza, kobru kráľovskú a vlka. Keby si poslal do Afganistanu len tých desať percent statočných mužov, ktorí si veria, že holými rukami zlikvidujú krokodila, gorilu, leva a slona, víťazstvo by bolo naše. Nehovoriac o piatich percentách, ktorí by sa smelo postavili medved'ovi grizlymu...

Zákernosť Talibov bola v útoku počas dovoleniek. Vaši Rambo I.,

Šatnica MS zaujala na Slovenskom dni kroja v Banskej Bystrici

Opäť znelo filmové: Jožko, a nožik máš?

Text a foto: Veronika GRZNÁROVÁ

Štvrtý ročník Slovenského dňa kroja, ktorý prvého septembra 2021 v Banskej Bystrici organizoval týždenník Slovenka, obohatili matičiari naozaj mimoriadne. Hoci si so sebou priviezli tradičné kroje zo Šatnice MS z Martina, netancovali ani nespievali v nich. Divákovi predstavili ich filmové príbehy.

Slávnú herečku a o nič menej slávnejšiu matičiariku Evu Kristinovou si všetci pamätáme z Kuba, Kamenného chodníčka či zo Škriatka. No videli ste naživo kroje, ktoré v týchto filmoch nosili naši herci? Vďaka Matici slovenskej si ich prezreli návštevníci Slovenského dňa kroja na Deň Ústavy SR. Zaskveli sa aj kroje zo známych filmov Dobrodružstvo pri obžinkoch a Ženský zákon. Pre tých, ktorí nestihli prehliadku krojov na

FOTORIPORT

pódium, priniesli matičiari kostýmovú výpravu v obrazoch.

Filmové rarity z matičnej šatnice si oblekli traja mladí matičiari a tri mladé matičiarky. Pozadie, ako sa do filmov dostali celé kostýmové výpravy zo Šatnice MS, priblížil podpredseda MS Marek Nemeč v rozhovore s moderátorom Romanom Bombošom.

KULTOVÝ KUBO

Kultový film Kubo z roka 1965, ktorý patrí do zlatej klenotnice slovenskej kinematografie, sa nezaobíde bez slávnej hlásky o nožiku.

Živý vstup RTVS o prehliadke matičných krojov z klasických slovenských filmov

Nezabudnuteľný Jozef Kroner ho vo filme ukázal Aničke. „Jožko, a nožik máš?“ prekvapil moderátor matičiara Jozefa Paulenku, ktorý mal na sebe oblečený kroj jedného z filmových mládenčov, kombinovaný zo súčasti z Horehronia, Detvy a zo Šumiaca. Matičiar sa zahanbiť nenechal a z vrečka vytiahol rybičku. A zožal veľký potlesk obecnstva. V modrom kroji s výraznou žltou výšivkou sa objavil na pódium Lukáš Konúпка. Azda každý na ňom rozpoznal jedinečnú oblasť Piešťany, ktorú si do

sfilmovej veselohry Dobrodružstvo pri obžinkoch z roka 1968 vybral režisér Karol Zachar. Ján Palárik týmto dielom výstižne kritizoval národné odrodilctvo a hlúpe povýšenectvo, čo vôbec nebola náhoda. Práve Palárik bol spoluzakladateľom Matice slovenskej.

Ďalšiu veselohru od Jozefa Gregora Tajovského Ženský zákon, ktorú sfilmovali v roku 1967, reprezentovali krojmi Mariana Tekelová a Peter Schvantner. Vo filme sa objavili krojové súčasti z Horehronia, Polomky

Obrazová výstava kostýmovej výpravy Šatnice MS v televíznych filmoch a inscenáciách v priestoroch Múzea SNP

aj Detvy. Šatnica MS uchováva nielen tieto krojové súčasti, ale aj storočné scenáre divadelných hier. Nikoho neprekvapí, že je medzi nimi Ženský zákon.

ZACHAR A ŠATNICA

Režiséra Karola Zachara si šatničiariky veľmi dobre pamätajú. V šatnici bol ako doma a zvlášť mal rád kroje z Moravského Lieskového. Tie predviedli Simona Adzimová a Sandra Vavrečková, ktoré sa objavili v rozprávkach Škriatok z roka 1974 a Kamenný chodníček z roka 1985.

Na Slovenskom dni kroja spojila Matica slovenská kultúru s históriou i literatúrou a folklór s osvetou. Aby sme si my Slováci a Slovenky uvedomovali bohatosť dejín slovenského národa, ktoré sú so 158-ročnou históriou národnej ustanovizne ako dve spojené nádoby.

NA SLOVIČKO

s Marekom NEMCOM, podpredsedom Matice slovenskej

Matičné kroje s pútavými filmovými príbehmi

Text a foto: Veronika GRZNÁROVÁ

Matičné kroje s filmovými príbehmi. S týmto posolstvom ste reprezentovali našu ustanovizňu na Slovenskom dni kroja v Banskej Bystrici v Deň Ústavy SR. Dali vám naše šatničiariky skutočne filmové kroje?

- Vybrali sme naozaj výnimočné kroje, ktoré kedysi šatnica vyslala do slovenských filmov Kubo, Dobrodružstvo pri obžinkoch, Ženský zákon, Škriatok a Kamenný chodníček. Veď ešte majú v živých pamäti režiséra Karola Zachara, ktorý si požičiaval celé kostýmové výpravy. Aj krátke ukážky z filmov počas prehliadky na pódium to dokazovali. Málokto vôbec vedel, že máme takéto unikáty.

Divákovi ste ohúrili aj pobavili. Jožko v úlohe Kuba si vraj dokonca priniesol nožik...

- Keďže išlo o filmové kroje, filmovo sme ich aj predstavili. Áno, mladý matičiar v kroji z Kuba bez váhania vytiahol rybičku. Diváci na to reagovali pozitívne, hoci tento kroj nenosil priamo Jozef Kroner, ale iný filmový mládenec. Dnes už je pomerne ťažké určiť, ktorý kroj nosil ktorý herec či herečka, keďže vo filmoch ich mala šatnica desiatky.

Aké je to stáť na pódium či v živom vstupe RTVS a hovoriť ľuďom o desaťročia starej slovenskej histórii, ktorá sa pretína s Maticou slovenskou?

- Všetci autori spomenutých scenárov mali svoj osud spojený s Maticou slovenskou. Ján Palárik bol spoluzakladateľom Matice slovenskej, diela Jozefa Hollého vydávala Matica, Ferko Urbánek bol prvým predsedom Miestneho odboru MS v Trnave a matičiarom bol aj Jozef G. Tajovský. Pre mňa osobne bolo obrovskou ctou, že som mohol s mladými matičiarikmi reprezentovať Maticu slovenskú pred niekoľkosiťročným obecnstvom. Živý vstup RTVS bol náročnejší, no pocity boli jedinečné. Som hrdý, že som súčasťou našej najstaršej kultúrnej ustanovizne a že Matica slovenská zanechala pozitívnu stopu aj na tomto podujatí.

O filmové predstavenie krojov sa postaral aj podpredseda MS Marek NEMEC.

Cyklojazda SNP odštartovala heslom: Začnite s vystahovaním!

Do Bystrice dorazilo vyše šesťdesiat účastníkov

Text a foto: Ondrej BARANEC

Niet Slováka, ktorý by nevedel o najväčšom ozbrojenom vystúpení proti fašistom – o Slovenskom národnom povstaní. Hneď si ho aj spájame Banskou Bystricou a tamojším Múzeom SNP. Maticou organizovaná Cyklojazda SNP má pripomínať túto hrdinskú kapitolu, ktorou sme sa pridali na stranu víťazov v druhej svetovej vojne, a vedie miestami, kde boje v SNP prebiehali. Obce Sliač, Hronsek, Vikonová a Badín sú aj miesta zastávok a pietnych aktov na trase cyklojazdy, ktorá sa už tradične začína „pri valaške“ – Pamätníku SNP vo Zvolene. Nebolo

Matičná cyklojazda 2021 sa tradične začala „pri valaške“ – Pamätníku SNP vo Zvolene.

to inak ani na 8. ročníku, na ktorý vyrazili matičiari a bývalí vojaci z Únie vojnových veteránov. Tohtoročná cyklojazda sa začínala svojsky. Nahrávkou z prvého vysielania Slobodného vysieláča s prejavom vyzývajúcim k povstaniu a heslom k nemu: „Začnite s vystahovaním!“ Autentický dokument málokoho nechal chladným. Ľudová hudba Hruška z Hrušova spríjemňovala dve hlavné zastávky vo Zvolene a v Badíne. Slovenskú štátnu hymnu hrali tak, až sa ľuďom tislí slzy do očí. Pravdaže, zaznel aj matičný hymnus Kto za pravdu horí, ktorý vypravádzal pelotón cyklistov na cestu k Banskej Bystrici. O bezpečnosť jazdcov dbal policajný sprievod. A aj keď viacerých pôvodne prihlásených zmiatla nepriaznivá predpoveď počasnia, do „srdca Povstania“ dorazilo vyše šesťdesiat cyklistov všetkých vekových kategórií.

MATIČNÉ DEPEŠE

NA POČEŠŤ LETCOV SNP

Pod záštitou primátorky Zvolena L. Balkovičovej organizujú mladí matičiari ďalší ročník Behu na počesť letcov SNP pri ich pamätníku v Zolnej, a ako majú vo zvyku, dali mu aj aktuálnu symboliku, keďže podujatie má začiatok 17. 9. o 17.09 hodine a jednotlivé trate majú dĺžku 1,9 (hobby) a 4,4 kilometra pre mužov a ženy.

KURUCI DO ZBRANE

Predstavením matičných divadelníkov pod názvom Kuruci, do zbrane sa 10. septembra 2021 pred DK vo Vranove nad Topľou uskutočnila ďalšia spomienka na sedliacke povstanie z roka 1831, ktorému MS venuje v tomto roku zvláštnu pozornosť. Spomienkové akcie na „choleroú rebéliu“ vyvrcholili 11. septembra popoludňajším vystúpením k Pamätníku roľníckej vzbury na vrchu Furča nad obcou Haniska.

SNEMOVANIE V ČELOVCIACH

Koncom augusta uskutočnili VZ matičiari v Čelovciach. Na ich sneme sa zúčastnil podpredseda MS Marek Hanuska a ako hosť starosta obce Ján Petroch. Po otvorení VZ a kultúrnom programe rokovanie viedol predseda Dušan Slúka, ktorý informoval prítomných o činnosti a hospodárení za predchádzajúce štvorročné obdobie. Prítomní ho opäť zvolili do čela MO, tiež členov výboru a DV. Po rokovaní pripravili športové súťaže a prezentáciu hasičskej techniky.

SLOVENSKÁ HLAVA XXII

Stály spolupracovník SNN a garant rubriky Ako bolo, čo bolo v našom dvojtýždenníku publicista, literát a dramatik Peter Valo obohatil po takmer troch desaťročiach knižný trh druhým vydaním svojej úspešnej knihy Zabíjal som štát, ktorá štýlom „veselo o smutných veciach“ približuje osudy slovenských vojakov, najmä letcov, počas druhej svetovej vojny aj s „dozvukmi“ po nej. Literárna kritika o tomto románe mieni, že je to slovenská Hlava XII.

CENA MARTINA BENKU

SNM v Martine-Múzeum Martina Benku a Fond výtvarných umení – Správa pozostalosti Martina Benku pripravili 9. septembra spomienkovú slávnosť na tohto národného umelca pri príležitosti 133. výročia jeho narodenia spojenú s odovzdaním Ceny Martina Benku za roky 2019 a 2020. Medzi laureátmi je aj mladý talentovaný člen Umeleckej besedy slovenskej Vladimír Vakov z Považskej Bystrice.

VÝNIMOČNÁ VÝSTAVA

S týmto prívlastkom predstavuje Tatranská galéria v Poprade obrazy českého umelca Otakara Stáfla s tatranskými motívmi a dielo Ivora Mihála Fauna Tatier od 17. septembra vo Vile Flóra v Starom Smokovci.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Pandémia hlboko zasiahla do realizácie matičných projektov a mnohé sa len veľmi ťažko rozbiehajú. Oblasťné pracovisko a Miestny odbor Matice slovenskej v Hrušove úzko spolupracujú s Hontiansko-ipeľským osvetovým strediskom Veľký Krtíš a spoločne pripravujú niekoľko projektov.

Dni tradícií

V oblasti výchovy mládeže a budovania vzťahu k tradíciám už vlni zorganizovali skúšobný ročník letných táborov Hontiansky keľavník, ktorý bol úspešný, ale, žiaľbohu, predčasne ukončený práve pre pandemické opatrenia. Po skúsenostiach a praktických, najmä termínových úpravách sa už tento rok organizátori pripravili dôkladnejšie. Tábor uskutočnili v dvoch turnusoch v júli a auguste. Účastníci z okresného mesta, okolitých dedín, medzi ktorými sa našli i deti z iných miest prázdninujúce u starých rodičov, dochádzali do Hrušova každý deň z Veľkého Krtíša a spoznávali tradičné činnosti na dedine a súvisiace činnosti. Deň odevu bol zameraný na spôsoby tvorby tradičného odevu od pestovania a spracovania konôp, po pradenie, tkanie, vyšívanie, paličkovanie. Zakončený bol prehliadkou krojov v ľudovom dome. Deň dreva deti využili na spoznávanie regionálnych drevín, spôsoby ich využitia a opracovania najmä v ľudovom staviteľstve. Deň chleba a zeme bol v znamení prác pri zbere obilia, ručnom mlátení, využití slamy na výrobu tradičnej krytiny a ukončený bol ukážkou pečenia v kamennej peci a ochutnávkou tradičných hrušovských lepníkov. Viacerí si vyskúšali spracovanie hliny a kameňa, spôsoby používania v tradičnej architektúre. Na návšteve penziónu U bylinkárky spoznávali druhy liečivých bylín a možnosti ich využitia v ľudovej medicíne. Počas Dňa kovov sa oboznámili s prácami v kovárskej vyhni, pozreli si zariadenie pálenice, expozíciu stabilných motorov, roľníckeho náradia, starých traktorov, výstavu hasičských prílieb a techniky. Záverečným bol Deň Hontu s výstupom na vyhlídku na Prášnom vrchu, odkiaľ možno vidieť nielen hrušovské lazy, ale aj celý región Hontu.

Ján BRLOŠ

V Budimíre odhalili pamätnú tabuľu osloboditeľom Matičiari sa znova pochlápili

Text a foto: Jana GEŠPEROVÁ

Obec Budimír v spolupráci so Záujmovým odborom regionalistiky Matice slovenskej zorganizovali 29. augusta tohto roka pri príležitosti sedemdesiateho piateho výročia oslobodenia obce slávnostný akt odhalenia pamätnej tabule na budove obecného úradu. Vojská 318. horskej streleckej divízie 18. armády 4. ukrajinského frontu sovietskej armády oslobodili Budimír spod fašistického jarma 19. januára 1945. Situácia okolo pandémie COVID-19 však nedovolila zorganizovať podujatie v skoršom termíne, ale napriek tomu nadišla slávnostná chvíľa, keď si mnohí tunajší občania prišli uctiť pamiatku našich osloboditeľov. Tabuľu slávnostne odhalili starosta obce Vojtech Staňo a podplukovník Alexander Zadorožný, zástupca pridelenca obrany

Slávnostná atmosféra odhalenia pamätníka osloboditeľom v Budimíre.

pri veľvyslanectve Ruskej federácie v SR. Medzi vzácnymi hosťami boli aj predseda ZO regionalistiky MS Anton Meteňko, členka Ústrednej rady SZPB Monika Gergelová a iní významní hostia. Pietny akt kladenia vencov a čestnú stráž zabezpečil Hencovský oddiel Gvardija pod vede-

ním Miroslava Gešpera, člena výboru MS a člena výboru ZO SZPB Vranov nad Topľou 1. K dôstojnej atmosfére prispeli aj mladí vlajkonosiči odetí v dobových hasičských uniformách. Podujatie obohatilo tiež vystúpenie mladého heligonkára a prednes básni v slovenskom i ruskom jazyku.

Národnému výstupu na Pustý hrad pri Zvolene prišlo počas Matičný stánok zaujal ponukou kníh

Text a foto: Jozef SLIACKY

Počas Národného výstupu na Pustý hrad Matica slovenská sa ako spoluorganizátor prezentovala najmä bohatou knižnou ponukou. Tradičnému športovo-kultúrnemu podujatiu prvú septembrovú sobotu ten-

toraz prišlo aj počasie a tí, čo sa na ňom zúčastnili, sa priam kúpali v lúčoch slnka.

V kultúrnom programe sa predstavila skupina Via Historica s pásmom Od Sama po Jánošíka,

v ktorom vtipnými scénkami priblížila našu históriu a jej osobnosti. Divákov zaujali aj sokolári zo skupiny sv. Bavona, ktorá pôsobí pri Základnej škole Maximiliána Hella v Štiavnických Baniach. Žiaci tejto školy znova ukázali, že to s operencami vedia. Návštevníci Pustého hradu sa zastavovali aj pri stánku Matice slovenskej, ktorá je už dlhoročným spoluorganizátorom tohto obľúbeného turistického podujatia. Bohatá bola najmä ponuka kníh od povestí až po odborné publikácie. Zalistovať v nich si účastníci mohli pri rezkych nôtach trojice ľudových muzikantov. Vlni bola súčasťou výstupu Kráľovská svadba na Dolnom hrade. Tohto roku sa toto divadelné predstavenie pod holým nebom rozhodli ponúknuť návštevníkom Pustého hradu už o týždeň skôr. Či to bolo šťastné rozhodnutie, ukáže čas.

Príťažlivé výtvy detí z Oravskej Jasenice Úspech V krajine remesiel

Eva MATISOVÁ, predsedníčka MO MS v Oravskej Jasenici

Centrum remesiel ÚLUV Bratislava, Ústredie ľudovej umeleckej výroby, zorganizovalo už 8. ročník súťaže V krajine remesiel. V Oravskej Jasenici zo všetkých kategórií majú najbližšie k téme Pletky s pletivami, a tak tamojšie matičiarky pripravili tvorivé dielne zamerané na výrobky zo šúpolia. Štyri práce zaslali do súťaže – hudobníka Terezy Hvolkovej vo vekovej kategórii 8 – 10 rokov a trojicu „šupoliačikov“ v kategórii 11 – 14 rokov: Pastierka Júlie Matisovej, piľčika Kristíny Brusudovej a drevorubača Emy Žofajovej. Skromne si mysleli, že ich úsilie je márne, a tu prišlo nečakané povzbudenie. Všetky štyri práce detí z Oravskej

Ani sa nechcelo veriť, že toto sú výtvy detičiek – pastierka a piľčik z kukuričného šúpolia.

Jasenice, ktoré sa zapojili do nevšednej súťaže, sa dostali na pomyselný stupienok víťazov. Výsledok potešil všetkých – deti posmelili ďalej pokračovať v ľudovej tvorbe a členky nášho Miestneho odboru Matice slovenskej v Oravskej Jasenici zas v ďalšej práci s mládežou.

PRIPOMÍNAME SI

18. septembra

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil politik Dušan Čaplovič (1946); exminister školstva a poslanec pracoval pôvodne ako archeológ, bol tiež podpredsedom Smeru

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil hokejista Peter Šťastný (1956); člen Siene slávy NHL a IIHF, ktorý reprezentoval Česko-Slovensko, Kanadu a Slovensko, bol druhým najproduktívnejším hráčom NHL osemdesiatych rokov 20. storočia

19. septembra

– pred sto tridsiatimi rokmi zomrel fyzik, matematik a vynálezca Jozef Maximilián Pecval (1807 – 1891); je považovaný za zakladateľa modernej optiky

21. septembra

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil publicista Jeruš Ferko (1956 – 2001); pôsobil ako člen Výboru Matice slovenskej, spoluzakladal spolky Združenie slovenskej inteligencie „Korene“, Klub za pravdivý obraz Slovenska, Združenie slovenských novinárov, Iniciatíva za zvrchované Slovensko či Kongres slovenskej inteligencie

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodil politik Jozef Burian (1961); jedno funkčné obdobie pôsobil ako štátny tajomník ministerstva práce

22. septembra

– pred dvadsiatimi rokmi sa narodil národný buditeľ, evanjelický kňaz, básnik a jazykovedec Michal Miloslav Hodža (1811 – 1870); reprezentant slovenského národného hnutia, člen trojice Štúr – Hurban – Hodža

23. septembra

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil prozaik, publicista, literárny kritik a prekladateľ Igor Otčenáš (1956); držiteľ Ceny Ivana Kraska za literárny debut roka 1991 a prémie Literárneho fondu za preklad diela Hannah Arendtovej Pôvod totalitarizmu v kategórii vedeckej a odbornej literatúry za rok 2018

– pred štyridsiatimi rokmi sa narodil hokejista Tomáš Surový (1981); odchovanec Banskej Bystrice hrával v NHL i KHL

25. septembra

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil operný spevák Peter Dvorský (1951); na začiatku osemdesiatych rokov bol oficiálne zaradovaný do štvorice najlepších tenoristov sveta vedľa P. Dominga, L. Pavarottiho a J. Carrerasa), vystupoval vo Veľkom divadle v Moskve, vo viedenskej Štátnej opere, v milánskej La Scale, londýnskej Covent Garden a inde

26. septembra

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi zomrel literárny vedec, teoretik, historik, prekladateľ a pedagóg Ján Števec (1929 – 1996); autor televíznych adaptácií literárnych diel, prekladateľ z francúzštiny, editor a redaktor viacerých odborných zborníkov

29. septembra

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodil prozaik, scenárista a publicista Dušan Taragel (1961), dnes textár v reklamnej agentúre v minulosti napísal diela Rozprávky pre neposlušné deti a ich starostlivých rodičov – preložené do šiestich jazykov, ďalej Sekerou a nožom, Roger Krowiak alebo Sex po slovensky

Ludovít KUSAL

